

ROTTERDAM SCHOOL OF MANAGEMENT

ERASMUS UNIVERSITY

RECHTVAARDIG OMGAAN MET SCHULDEN.

KAN PLATO'S IDEE OVER SCHULD ONS INSPIREREN OM UIT DE SCHULDENCRISIS TE KOMEN?

RSM ERASMUS UNIVERSITY
PTO BEDRIJFSKUNDE 2011-2013

LMB

R.F. (ROWAN) MEREMA
SCRIPTUM

– 364803

Date 10-06-2013

ROTTERDAM SCHOOL OF MANAGEMENT

ERASMUS UNIVERSITY

RECHTVAARDIG OMGAAN MET SCHULDEN.

KAN PLATO'S IDEE OVER SCHULD ONS INSPIREREN OM UIT DE SCHULDENCRISIS TE KOMEN?

Afstudeerscriptie als onderdeel van het doctoraal Bedrijfskunde

- juni 2013 – door R.F. (Rowan) Merema (auteur).

Het auteursrecht van de afstudeerscriptie berust bij de auteur. Het gepresenteerde werk is origineel, er zijn enkel bronnen gebruikt waarnaar verwezen wordt in de tekst en welke genoemd zijn bij de referenties. De auteur is volledig verantwoordelijk voor de inhoud. De RSM is slechts verantwoordelijk voor de onderwijskundige begeleiding en aanvaardt in geen enkel opzicht verantwoordelijkheid voor de inhoud.

ROTTERDAM SCHOOL OF MANAGEMENT

ERASMUS UNIVERSITY

Afstudeercommissie:

Dr. B. (Ben) Wempe (Coach)

Dr. J. (Juup) Essers (Meelezer)

“HET IS BELANGRIJK OM JE TE VERDIEPEN IN DE META-ECONOMIE. WIJ MOETEN VERDER KIJKEN DAN ENKEL DE ECONOMIE, EN ONS VERDIEPEN IN DE GELOOFSOVERTUIGINGEN DIE ‘ACHTER DE SCHERMEN’ LIGGEN VAN HET VAKGEBIED, IDEEËN DIE VAAK OVERHEERSENDE MAAR ONUITGESPROKEN VERONDERSTELLINGEN ZIJN IN ONZE THEORIEËN.” (T. SEDLACEK)

Voorwoord.

De bankensector anno 2013 ligt zwaar onder vuur. Banken worden genationaliseerd of hebben staatssteun nodig om te continueren. Schuldverhoudingen staan hierbij centraal en houden sinds de kredietcrisis het bedrijfsleven, de mondiale politiek en al haar burgers in haar greep. Zo schrijft Jonathan Rosenthal van de Economist. *“The world's banking industry faces massive upheaval as post-crisis reforms start to bite”*. Schuld bestaat al duizenden jaren en op basis van haar langdurige bestaansrecht is het aannemelijk dat zij ook een goede functie kan hebben. De vraag is echter, onder welke condities schuld goed ingezet kan worden en hoe zou dat financiële systeem er dan uit moeten zien? Gezien de huidige problematiek van de schuldencrisis is een zoektocht naar die condities evident.

Welke positie hebben schulden binnen ons financiële systeem en waarom hebben schulden op de politiek, haar leiders en uiteindelijk op haar bevolking invloed? Als praktijkvoorbeeld verwijst ik naar de nationalisering van de SNS Bank. Welke omstandigheden maken het mogelijk dat schulden van derden uiteindelijk de schulden van de staat worden en daarmee dus schuld van de bevolking? Het lijkt erop dat schulden dermate krachtig kunnen zijn dat uiteindelijk gekozen wordt voor een oplossing om de schuld van derden te verdelen over de burgers van de Staat. Worden wij goed beschermd of benadeeld, en is dit dan een onjuiste omgang met schulden? Deze zoektocht is belangrijk, nu de schuldencrisis heeft aangetoond dat de huidige overtuigingen en theorieën zelfdestructief blijken te zijn.

Plato is bij uitstek een filosoof die concreet gekoppeld kan worden aan de Finance wetenschappen. Plato beschrijft in de *Politeia* niet abstract, in tegenstelling tot vele andere filosofen, maar concreet zijn ideeën over de omgang met schulden binnen een staat. Zijn ideeën zijn te theoretiseren en te toetsen aan de eveneens zeer concrete en modernistische overtuigingen binnen de wetenschap van de Finance. Plato had een voorliefde voor de meetkunde waarin hij een voorbeeld zag voor zijn gedachten. In tegenstelling tot de overtuigingen binnen Finance bleef Plato zich bewust van de achterliggende waarde, namelijk dat die altijd moeten streven naar rechtvaardigheid. De liefde voor meetkunde wordt door de Finance gelederen met Plato gedeeld, echter de waarde rechtvaardigheid lijkt binnen de wereld van de Finance onderbelicht. De overlap van Plato en Finance bevindt zich dan ook op het gebied van de zoektocht naar rechtvaardigheid en is de onderbouwing dat ook in deze tijd de kennis van Plato nog relevant is.

Het onderzoeksdoel is om de ideeën van Plato beter te begrijpen en of die ideeën een ander licht kunnen werpen op de omgang met schuldverhoudingen in ons financieel systeem. Door terug te gaan naar Plato's filosofie zoals beschreven in de *Politeia* worden zijn ideeën samengevat in axioma's over schuld en gebundeld in een theorie over de rechtvaardige omgang met schuld(en). Dit spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden wordt getoetst op de overtuigingen van ons financiële systeem waardoor zichtbaar wordt wat Plato's kritiek is op onze huidige omgang met schulden. Op basis van de nationalisering van de SNS Bank wordt tevens een praktijkvoorbeeld beschreven om te onderzoeken wat Plato's kritiek en aanbevelingen hierop zouden zijn. Gezien Plato's forse invloed op de opbouw van onze westerse beschaving en zijn uitgebreide ideeën over hoe een staat zou moeten acteren, zal zijn idee over de omgang met schulden tevens een waardevolle aanvulling zijn.

Hierbij wil ik iedereen danken die direct of indirect mee heeft gewerkt aan de realisatie van deze scriptie. Met uiteraard in bijzonder dr. Ben Wempe en dr. Juup Essers.

Inhoudsopgave:	<i>Pagina</i>
Voorwoord	
1. Inleidend hoofdstuk	6
1.1 Opzet en doel van het onderzoek	7
2. Het begrip schuld getheoretiseerd	9
2.1 Plato en Schuld	11
2.1.2 <i>Politeia</i> en Schuld	15
2.1.3 Plato's ideeën over schuld getheoretiseerd	32
3. De nieuwe financiële architectuur.	36
3.1 Structurele fouten van het nieuw financieel systeem (NFA)	38
3.2. De NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardigheid	48
4. De praktijk, nationaliseren van de SNS Bank	51
4.1 Nationalisering van de SNS Bank	51
5. Conclusie	56
6. Discussie en reflectie	57
Literatuurlijst	59

1 Inleidend Hoofdstuk

De SNS bank is sinds 2013 volledig in handen van de Staat, met als resultaat dat beleggers in aandelen en achtergestelde obligatiehouders hun geïnvesteerde vermogens zien verdampen. De oplopende staatsschuld van de Verenigde Staten is een molensteen om de nek van president Obama, ik wil hier verwijzen naar een fragment van senator Johnson. Op 30 september 2012 somt senator Johnson in de senaat in het kort de schuld problematiek van de Verenigde Staten op, hij eindigt met een duidelijke roep om leiderschap richting president Obama. Hij spreekt, “...and our president refuses to lead, this senate refuses to lead,... America hungers for leadership”. Met in gedachte de teloorgang van de Fortis Bank in 2009 en voorts de steun van de Nederlandse overheid aan de ABN Amro, ING Bank en de Europese problematiek in bijvoorbeeld Griekenland, Ierland, Italië, Spanje en nu ook Cyprus en de alom heersende angst welk land hierna steun zal aanvragen, heeft de Europese samenwerking en het internationale financiële systeem flinke deuken opgelopen. Wat is er mis met ons financieel systeem, dat dergelijke excessen mogelijk zijn? Centraal hierin staan “schulden”, bijvoorbeeld schulden tussen banken onderling, tussen de overheid en banken, tussen Europese lidstaten en schulden aan bedrijven en consumenten. De schuldproblematiek is actueel en het wordt pijnlijk duidelijk dat onze huidige omgang met schulden in ons financieel systeem niet werkt.

De huidige beleving bij schuld is dat je als schuldenaar je verplichtingen moet nakomen, maar is dat wel zo? In de praktijk blijkt dat schulden van derden ook jouw schuld kunnen worden via de staat, zoals de SNS Bank. Dit lijkt een onwenselijke situatie. Om de nuance hierin aan te geven wil ik graag het volgende citaat gebruiken. “dat het betalen van je schulden niet het wezen van de moraal uitmaakt, dat al deze dingen door mensen zijn ingesteld en dat democratie, als deze iets betekent, het vermogen is om met elkaar tot overeenstemming te komen over een andere regeling van zaken”. (Graeber, 2011). Graeber stelt dat de overtuiging dat wij onze schulden moeten terugbetalen niet zozeer een economische grondslag heeft, maar een morele. Kortom, in het licht van deze stelling kan initieel afgevraagd worden wat dan het spectrum is in de omgang met schuld. In dit onderzoek zal ik dat spectrum tonen aan de hand van Plato’s ideeën over schuld.

Het boek *Politeia* is het bekendste werk van Plato waarin hij zijn ideeën over politiek, het organiseren van de Staat en de rol van poëzie en literatuur beschrijft. De centrale vraag van dit boek is, “Wat is rechtvaardigheid?”. Plato ontwikkelt binnen de *Politeia* een rechtvaardige staat en geeft ons daarmee ideeën over de opvoeding en rol van de bevolking. Hij geeft ook zijn visie over rijkdom, geld economie en ideeën over een rechtvaardige omgang met schuld. Voor een beter begrip van de *Politeia* is het belangrijk om aan te geven dat deze wordt geschreven middels de dialogen die Socrates heeft met anderen. Als gesproken wordt over Socrates, lezen wij echter de filosofie van Plato. Binnen de *Politeia* spreekt Plato, uit monde van Socrates. In Hoofdstuk twee van deze scriptie worden zijn ideeën over schuld, rijkdom en economie verder uitgewerkt en getheoretiseerd. Zijn ideeën worden uitgewerkt in axioma’s over wat een rechtvaardige omgang met schuld volgens Plato zou betekenen en voorts gelabeld aan zijn theorie over welke cardinale deugden zorgen voor een rechtvaardige staat. Uiteindelijk wordt zijn theorie weergegeven in een spectrum, waarin Plato’s rechtvaardige omgang met schulden zichtbaar wordt. Deze axioma’s en het theoretiseren naar een spectrum van rechtvaardigheid wordt uiteindelijk gebruikt om te toetsen welke positie ons huidig financieel stelsel binnen het spectrum heeft. Vanuit dit spectrum wordt zichtbaar welke positie het huidig financieel systeem heeft en waar de eventuele tekortkomingen van dat financieel systeem zich volgens Plato bevinden.

Voor de uitwerking van zijn ideeën is gebruik gemaakt van de vertaling door Hans Warren en Mario Molengraaf, *Het Bestel*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker. Ik ben mij ervan bewust dat de keuze voor de vertaling cruciaal is binnen het onderzoek. De vertaling staat bekend als de meest accuraat Nederlandse vertaling zonder een verdere romantisering van het geschrift teneinde om een zo juist mogelijke interpretatie te kunnen geven op de ideeën van Plato. De kritiek op de vertaling van Xaveer de Win is dat hij zich niet altijd richtte tot de oorspronkelijke Griekse tekst maar dikwijls tot de Engelse Loeb-editie. Hierdoor zijn er vele onjuiste vertalingen ingeslopen. De kritiek op de vertaling van Gerard Koolschijn is dat het meer weg heeft van een bewerking dan van een vertaling. Koolschijn streefde literaire schoonheid na, derhalve schroomde hij niet om delen weg te laten of de tekst aan te passen. Zo telt de vertaling van Koolschijn 265 pagina’s en die van Xaveer de Win 410 bladzijden. Het is meer dan aannemelijk dat de bewerking van Koolschijn niet als volledig gezien mag worden.

De theorie van Plato over schulden wordt gerelateerd aan de “New Financial Architecture” (NFL). Als aanduiding van ons huidige financiële systeem wordt NFA (New Financial Architecture) of NIFA (New International Financial Architecture) als terminologie gebruikt, welke sinds 1973 zijn intrede kende na de val van het voormalig financieel systeem, Bretton Woods, (Ahluwalia, 1999). Na de ondergang van het Bretton Woods systeem in 1973 waarbij de Dollar werd losgekoppeld van de goudstandaard werd het huidige stelsel van de zwevende wisselkoersen ingevoerd. Automatisch werd hierdoor ruimte gemaakt voor de introductie van een nieuw financieel systeem, het huidige systeem, wat omschreven wordt als de NFA, New Financial Architecture. Hierbij wordt verwezen naar de integratie van de huidige moderne wijze waarop de financiële markt sinds 1980 een deregulering kende, volgens Ahluwalia (1999). Op basis van een literatuurstudie naar de NFA wordt de theoretische onderbouwing verduidelijkt. Deze theoretische overtuigingen worden getoetst aan de axioma’s van Plato. Volgens Crotty (2009) zijn er acht structurele fouten in de NFA die geleid hebben tot de start van de crisis in 2008. Aan de hand van zijn studie worden deze kritische punten tevens gekoppeld aan de axioma’s van Plato en per element gewaardeerd in het spectrum van Plato om te bezien hoe de NFA ten opzichte van Plato’s rechtvaardige omgang gepositioneerd kan worden. Deze theoretische toetsing van de NFA aan Plato geeft ons inzicht in wat er volgens Plato mis is aan onze huidige omgang met schulden.

Volgens Ghoshal (2005), is het aannemelijk dat de theoretische standpunten die ons zijn aangeleerd zichtbaar worden in de praktijk. Vanuit deze overtuiging zal derhalve getoetst worden aan de hand van de nationalisering van de SNS bank of dit praktijkvoorbeeld dezelfde uitgangsposities volgt binnen het spectrum van Plato als de NFA. De probleemstelling luidt dan ook:

“Wat zijn Plato’s ideeën over schulden en kunnen die ideeën ons inspireren tot een rechtvaardige New financial architecture (NFA)?”

1.1 Opzet en doel van het onderzoek

Het onderzoek richt zich op een normatieve benadering van het begrip schulden, maar ook op de theorie van schulden binnen het wetenschappelijke domein van Finance. De normatieve benadering van schulden vindt primair plaats door te kijken naar Plato. Volgens Plato kunnen schulden zorgen voor revolutie en oorlog omdat er naargelang de schulden groeien, telkens meer onrust in de staat komt. Zo beschrijft Plato;

“Het zal toch duidelijk zijn dat in een staat waar rijkdom zo wordt gewaardeerd de burgers niet tegelijk voldoende zelfbeheersing kunnen opbrengen? Nee, het is onvermijdelijk dat ze een van de twee verwaarlozen.” (555C, p329). Hij concludeert later het volgende;

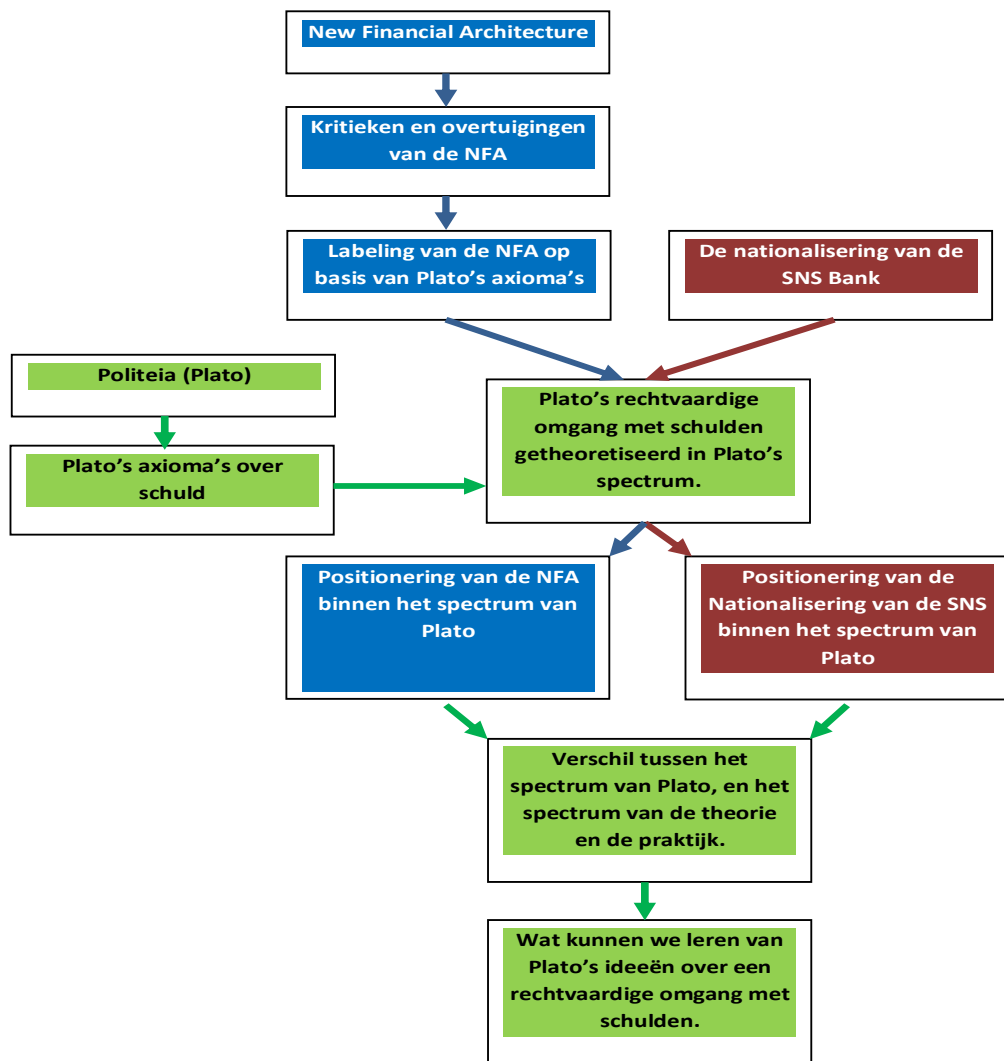
“Volgens mij krijg je in zo’n staat allerlei figuren die met angels zijn gewapend. Ze zitten diep in de schulden, ze hebben geen rechten meer, of kampen met beide problemen. In hun woede maken ze plannen om degene die hun bezit inpikten en de andere burgers te treffen, en verlangen ze naar revolutie”. (556A/B, p330).

Plato omschrijft zeer concreet de risico’s die een verkeerd leiderschap bij schulden teweeg kan brengen. In relatie tot de huidige politieke spanningen die ontstaan zijn door de schulden crisis is deze stelling zeer actueel en een rechtvaardige omgang met schulden evident. Hoe lang accepteren burgers het nog om voor andere lidstaten te betalen? De doelstelling van dit onderzoek is om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een theorie over een andere omgang met schulden binnen ons financieel systeem en om meer inzicht te verwerven in de positie van schuld(en) in onze economie en hoe een leider hieraan volgens Plato een rechtvaardige invulling zou kunnen geven.

De analyse in hoofdstuk twee richt zich primair op Plato’s ideeën over de omgang met schulden, zo zijn er ook fragmenten meegenomen waarin Plato zijn visie geeft over de omgang met geld, economie, handel en rijkdom die relevant zijn voor de omgang met schulden. In de analyse zal altijd verwezen worden naar de betreffende Stephanus nummering en de paginanummering van Het Bestel, teneinde om de reproduceerbaarheid van de analyse te vergemakkelijken. De elementen over schuld die in de discussie binnen de *Politeia* naar voren komen worden geïnterpreteerd en gelabeld als axioma’s. De bundeling van de axioma’s worden voorts getheoretiseerd naar Plato’s spectrum van een rechtvaardige omgang met schulden.

In hoofdstuk drie wordt er een literatuurstudie gedaan naar de theoretische uitgangspunten van ons huidige financieel systeem, genaamd "The New Financial Architecture" (NFA). De theoretische uitgangspunten van de NFA worden getoetst aan de hand van Plato's axioma's over schuld. Op basis van de acht structurele oorzaken waarom de NFA gefaald heeft (Crotty, 2009) wordt de NFA gelabeld op basis van Plato's rechtvaardige omgang met schulden en wordt de NFA gepositioneerd in Plato's spectrum van een rechtvaardige omgang met schulden. Teneinde om te bepalen wat Plato's kritiek is op de NFA en daarmee op onze huidige omgang met schulden. In hoofdstuk vier wordt op dezelfde wijze gekeken naar de nationalisering van de SNS bank, welke als praktijkvoorbeeld dient. Middels de positionering van de NFA en de uitgangspunten bij de nationalisering van de SNS bank binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden kan voorts geconcludeerd worden wat Plato's kritiek is op ons huidige systeem en welk advies hij heeft om te komen tot een rechtvaardige omgang met schulden. Ter verduidelijking onderstaand de te onderzoeken relaties.

Figuur 1.1.1 "Relaties van de hoofdstukken".

2. Het begrip schuld getheoretiseerd

“If you owe the bank a hundred thousand dollars the bank owns you. If you owe the bank a hundred million dollars you own the bank.” – Amerikaans spreekwoord.

Mocht je in dit stadium de overtuiging hebben dat de theorie van schuld eenvoudig is en je confirmeert aan de definitie dat je altijd je schulden moet afbetalen, dan wil ik aan de hand van bovengenoemd Amerikaans spreekwoord de contradicties van schuld aantonen aan de hand van de actuele problematiek. Op 1 februari 2013 maakte minister Dijsselbloem bekend dat de staat de SNS Bank genationaliseerd heeft. Directe kosten voor de staat, 3,7 miljard euro. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de 1,1 miljard euro die aandeelhouders en achtergestelde obligatiehouders aanhielden bij de bank en dit volledige bedrag in één dag zagen verdwijnen. De door de staat direct geïnvesteerde 3,7 miljard is opgebouwd uit 2,2 miljard kapitaalinjecties, 0,8 miljard aan afschrijvingen op de eerder gegeven staatssteun in 2008 ad. 0,75 miljard en 0,7 miljard afschrijving op de vastgoedtak. Naast deze overname verschaft de staat 1,1 miljard aan leningen en 5,5 miljard aan garanties. Het feit dat er uiteindelijk geen private partij geïnteresseerd was om mee te gaan in de overnametransactie geeft ons een indicatie van de rentabiliteitsprognose van de overname, ofwel wordt het geld ooit terug verdiend? Zo schrijft Dijsselbloem in zijn brief aan de kamer, *“Ik heb alle private en publiek-private opties om de problemen bij de vastgoedtak van SNS-Bank het hoofd te bieden in detail bekeken.”* CVC Capital Partners was één van de laatste die wilde meedingen maar bleef uiteindelijk op de achtergrond. Derhalve was een nationalisatie onomkoopbaar. (bron: rijksoverheid).

In bovenstaand voorbeeld gaat het om de volgende gedachte, als de definitie van schuld betekent dat de schuldenaar zijn schulden moet terugbetalen, hoe komt het dan dat, in dit geval en die van de ING Bank en de ABN Amro en Griekenland, de burger uiteindelijk betaalt? De staat koopt van de belastinggelden de SNS bank, belastinggeld wat anders ingezet had kunnen worden om maatschappelijke belangen te behartigen. Toch was er de overtuiging bij de politiek leiders dat de redding van de SNS Bank van groot algemeen belang was. De redenatie dat het laten omvallen van de SNS Bank te grote consequenties had voor de Nederlandse financiële stabiliteit is wellicht terecht, hoewel hierover ook vragen gesteld worden of de bank als systeembank gezien mocht worden. Dit *“To big to fail”* principe is niets nieuws. Het meest bekende voorbeeld is van de zakenbank Lehman Brothers, In 2008 ging het al zichtbaar slecht met Lehman. De zakenbank verloor ruim 70 procent van haar waarde. Het is onbetwistbaar dat er diverse spilpersonen binnen de bank goed wisten dat er slechte financiële tijden aankwamen, maar niemand deed wat. De overtuiging was immers dat Lehman te groot was voor de Amerikaanse staat om haar te laten vallen. *To big to fail*, de overtuiging vanuit de politiek dat bij beëindiging van de organisatie er dermate veel verlies optreedt in de handel van het land, de waarde, internationale en nationale rust op de financiële markten, dat het beter is om de entiteit in leven te houden. (Staes, 2012). Hierin schuilt al een contradictie, hoe kan iets zonder autonoom bestaansrecht zoveel waard zijn? Desalniettemin is de verantwoording dat de burger *“gered”* is van een groter kwaad. Het probleem van het *“too big to fail”* principe is echter dat zij indruist tegen de kapitalistische overtuigingen waar zij een onderdeel van uit maakt.

“The problem with having banks that are too big to fail is that it violates the rules of the capitalist game. When times are good, they make outsized profits, but when things go badly, the taxpayer has to pick up the tab.” (Sandel, 2010).

Zijn we als burgers van een groter kwaad gered, of is het systeem onjuist? Michael Sandel is een gerenommeerde Amerikaanse politiek filosoof, hij schrijft in zijn boek *What Money Can't Buy* over situaties waarbij er botsingen optreden tussen welvaart en moraliteit, waarbij de positie van het belang van de financiële markt die de politiek haar toekent bediscussieerd kan worden.

“A debate about the moral limits of markets would enable us to decide, as a society, where markets serve the public good and where they don't belong. It would also invigorate our politics, by welcoming competing notions of the good life into the public square” (Sandel, 2012)

ofwel, Een debat over de morele grenzen van de markten zou ons in staat stellen om te beslissen, als samenleving, waar de financiële markten het algemeen belang dienen en waar ze niet thuishoren. Het zou ook onze politiek stimuleren, door het verwelkomen van concurrerende opvattingen, bedacht door de bevolking, over wat goed leven zou moeten zijn.

Maar de overname van SNS moest, in ieder geval volgens de Nederlandse politiek, gebeuren omdat anders de financiële stabiliteit onzeker was geworden. Als dit het gedachtegoed is en de juiste omgangsnorm is voor schuld, dan lijkt het dat dit betekent dat hoe meer schuld je opbouwt, hoe zekerder het is dat je deze niet volledig zelfstandig hoeft terug te betalen, kortom zorg dat je *“to big to fail”* wordt. Dit kan leiden tot twijfelachtige drijfveren. Als continuïteit namelijk de voornaamste drijfveer is van ondernemingen, dan had de DSB er goed aan gedaan om de slecht renderende Property Finance tak van de ABN Amro over te nemen, zelfs als zij hadden geweten dat dit op een fiasco had uitgelopen. Immers, haar schuldpositie was dermate groot geweest dat zij “gered” had moeten worden om het financiële stelsel in tact te houden. De huidige wijze waarop wij omgaan met schuld volgt niet de meest gebruikte definitie, namelijk dat de schuldenaar haar schuld moet terugbetalen. Hoe moeten we dan met schulden omgaan? We moeten ons verdiepen in de geloofsovertuigingen die ‘achter de schermen’ liggen van het vakgebied. Een etnografische zoektocht naar de overtuigingen binnen de wereld van de Finance, gespiegeld aan Plato’s ideeën.

2.1 Plato en schuld

De vertaling van “Schuld” in het Grieks is net zo uitgebreid en divers als de complexiteit om Plato’s ideeën over schuld te kunnen begrijpen. Er zijn vele vertalingen voor schuld of afgeleiden voor schuld in het Grieks. Katigorò betekent “beschuldigen”, exoterikó chrèos betekent “buitenlandse schuld”, pagiopísi toe chrèos, betekent “consolidatie van de schuld”, en wellicht de favoriete van de Grieken, diagráfi tis forologikís ofílís, wat “kwijschelding van belastingschuld” betekent. Het meest voorkomende woord die breed het woord schuld vertaalt is echter “chrèos”, het centrale onderwerp van deze scriptie, Plato’s leer over chrèos, “schuld”. De opsomming van de verschillende vertalingen gebruik ik niet enkel informatief. In deze verscheidenheid aan vertalingen schuilt al de eerste aanzet, namelijk, wat is nu exact schuld en hoe moeten wij daarmee omgaan?

In *Politeia* geeft Plato, uit monde van Socrates, zijn theorie over de opbouw van de ideale staat en wat voor positie rechtvaardigheid in deze staat heeft. De volledige dialoog in *Politeia* is een zoektocht naar rechtvaardigheid. Vele onderwerpen passeren de revue, waaronder de omgang met geld en schulden. In *Politeia* beschrijft Plato zijn idee over hoe een rechtvaardige staat opgebouwd moet worden. Mijn claim is niet dat Plato’s ideeën als waarheid aangenomen moeten worden. De reden waarom ik Plato centraal zet is omdat hij als prominent westers filosoof gezien mag worden. Zoals Alfred Whitehead schreef, *“de veiligste karakterisering voor de Europese filosofische traditie is dat ze bestaat uit een reeks voetnoten bij Plato”*.

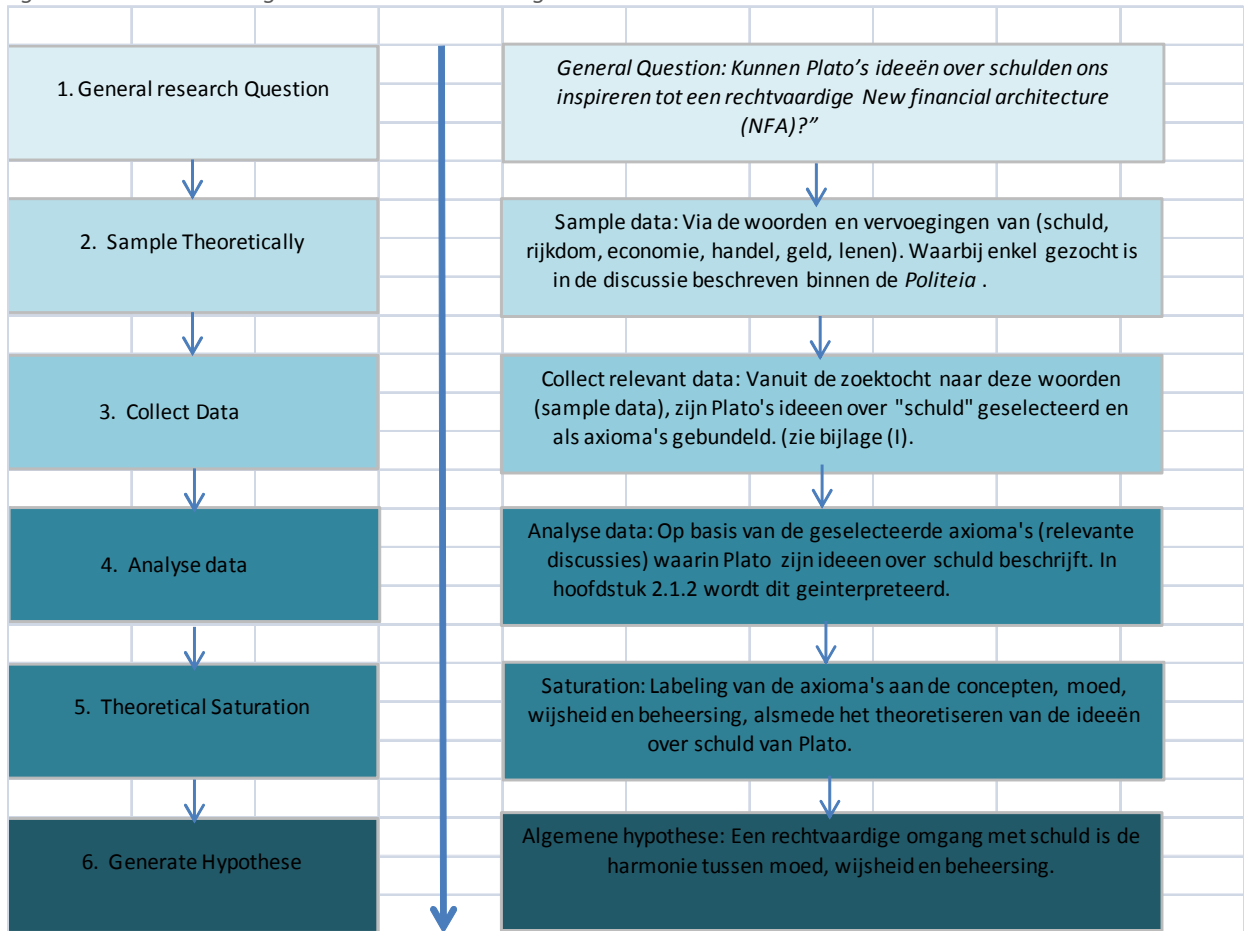
Een tweede doel van deze scriptie is om een verdieping te zoeken naar de achterliggende geloofsovertuigingen die in het vakgebied liggen van de Finance wetenschappen en gezorgd hebben voor de actuele financiële problematiek. Een filosofische en etnografische benadering is nodig om deze geloofsovertuigingen in te zien en te beoordelen hoe deze anders benaderd kunnen worden. Plato is bij uitstek een filosoof die concreet gekoppeld kan worden aan de Finance wetenschappen. Plato had een voorliefde voor de meetkunde waarin hij een voorbeeld zag voor zijn gedachten. In tegenstelling tot de overtuigingen binnen Finance bleef Plato zich bewust van de achterliggende waarde, namelijk dat die altijd moeten streven naar rechtvaardigheid. De liefde voor meetkunde wordt door de Finance gelederen met Plato gedeeld, echter de waarde rechtvaardigheid lijkt binnen de wereld van de Finance onderbelicht. De overlapping van Plato en Finance bevindt zich dan ook op het gebied van de zoektocht naar rechtvaardigheid en is de onderbouwing dat ook in deze tijd, en wellicht wel juist in deze tijd, de kennis van Plato nog relevant is.

In paragraaf 2.1.2 wordt tenzij anders vermeld verwezen naar *Het Bestel*, (Warren& Molengraaf, 2012). Bij de citaten zijn Stephanus nummers en pagina nummers toegevoegd. De zoektocht naar de ideeën van Plato over schuld zijn gebaseerd op deze vertaling. Er is in eerste instantie gezocht op vervoegingen van het woord schuld, zoals “schulden”, “schuldenaar” en “schuldig”. Daarnaast is gezocht op de woorden en diverse vervoegingen van “geld”, “rijkdom” en “lenen”. Via de methode van theoretical sampling (Glaser & Strauss, 1967) als onderdeel van de Grounded Theory heb ik het boek *Politeia* daarmee als inspiratiebron genomen om Plato’s ideeën te theoretiseren. Per hoofdstuk van *Het Bestel* zijn de discussies getoetst op de aanwezigheid van Plato’s ideeën over schuld. Deze ideeën worden per hoofdstuk gelabeld aan Plato’s drie primaire concepten van rechtvaardigheid. Plato concludeert dat rechtvaardigheid moet bestaan uit de perfecte harmonie tussen moed, wijsheid en beheersing. Deze drie elementen dienen als basisconcepten voor de zoektocht naar een rechtvaardige omgang met schulden. Zo schrijft Plato;

“Als het erom gaat of de staat goed is, wedijveren dus blijkbaar zijn wijsheid, zijn beheersing, zijn moed en de kracht in hem waardoor iedereen zijn eigen taak doet met elkaar. ‘ dat klopt zei hij’, En zou je die kracht die met andere dingen wedijveren om de staat goed te maken niet rechtvaardigheid noemen? ‘ Zonder meer!’”. (433D/E, p162).

Rechtvaardigheid is dus de **kracht** die zorgt voor een goede balans en harmonie tussen wijsheid, moed en beheersing. Figuur 2.1.1 geeft een schematische weergave van de methodologie van de theorievorming.

Figuur 2.1.1. Methodologie van de theorievorming van Plato.

(Bron: Bryman, A., & Bell, E, "Business research methods".)

Zoals beschreven definieert Plato rechtvaardigheid als de kracht die zorgt voor een harmonie tussen de deugden wijsheid, moed en beheersing. Plato hanteert deze methodologie van drie posities vaker binnen de *Politeia*, zo verdeelt hij drie basisfuncties in de gemeenschap, zegge productie, bescherming en leiding, maar ook mensen verdeelt hij in drie klassen, een gouden, zilveren en bronzen klasse. Omdat wij zijn ideeën theoretiseren wordt dezelfde methodologie bij de interpretaties van zijn ideeën aangehouden. Onderstaand de definities van de drie basisconcepten:

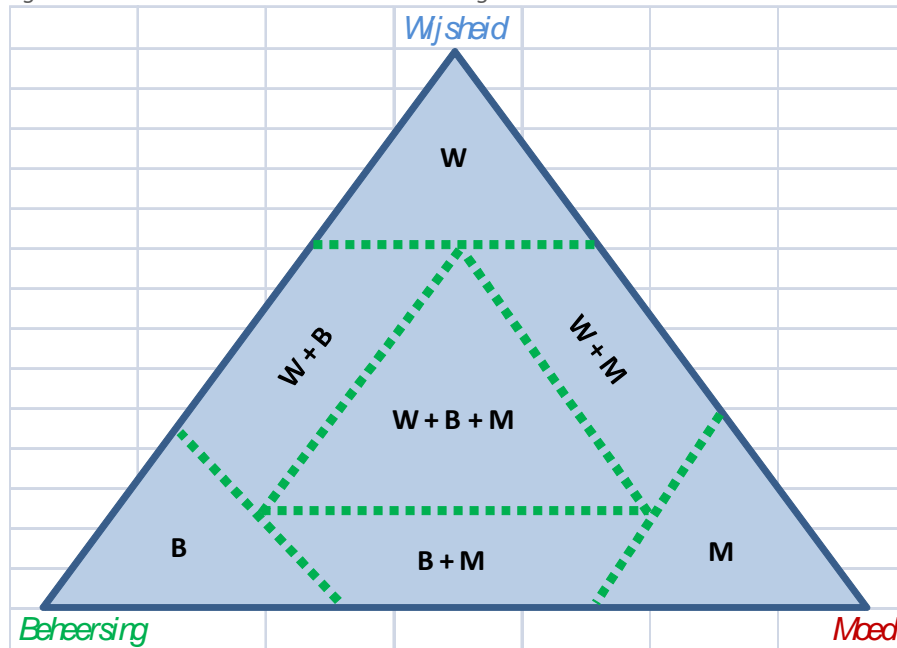
A - Wijsheid: Is het midden tussen *onwetendheid* en *wijsgerigheid*. Het is de kracht die een mens in staat stelt om in alle levensomstandigheden op een rechtvaardige wijze te oordelen op zowel in praktische situaties als in morele situaties. De labeling van de ideeën van Plato over wijsheid is op basis van de zoektocht van elementen in de geselecteerde discussies naar onwetendheid en wijsgerigheid en alles wat daar tussenin ligt.

B - Moed: Is het midden tussen *lafheid* en *roekeloosheid*. Het is de kracht om de confrontatie aan te gaan ook naargelang dit mentale of lichamelijk pijn of verlies kan veroorzaken. De labeling van de ideeën van Plato over moed is op basis van de zoektocht van elementen in de geselecteerde discussies naar lafheid en roekeloosheid en alles wat daar tussenin ligt.

C - Beheersing: Is het midden tussen *zachtmoedigheid* en *felheid*. Het is de kracht die zorgt dat er focus blijft op het streven naar een rechtvaardig omgang met middelen en mensen. De labeling van de ideeën van Plato over beheersing is op basis van de zoektocht van elementen in de geselecteerde discussies naar zachtmoedigheid en felheid en alles wat daar tussenin ligt.

Op basis van de methodologie van Plato zijn er zeven posities waarbinnen de ideeën van Plato over schuld gepositioneerd kunnen worden. Ter illustratie zijn deze posities zichtbaar in figuur 2.1.2.

Figuur 2.1.2. Posities van Plato's methodologie.

De ideeën van Plato over schuld zijn dus in te delen over de drie deugden, die daardoor zeven posities kennen. Op deze wijze kan het spectrum en de kracht van het rechtvaardig omgaan met schulden volgens Plato zichtbaar worden. Wat dan getoond wordt zijn de achterliggende overtuigingen van de kracht die zorgen voor een rechtvaardige omgang met schulden. Deze ideeën vervullen daarmee de rol als axioma's voor Plato's theorie over een rechtvaardige omgang met schulden. De labeling van de axioma's over hoe er rechtvaardig en correct omgegaan moet worden met schuld is dus gekoppeld aan één van deze drie deugden of een combinatie van de drie deugden.

De analyse van de data uit de *Politeia* wordt in hoofdstuk 2.1.2 beschreven. In dat hoofdstuk wordt een uitgebreide verantwoording gegeven op de interpretatie van de geselecteerde teksten. Voor de analyse van de data wordt gebruik gemaakt van de "Etnographic Content Analyse" (ECA) analyse, volgens Altheide (1987). ECA is een data-analyse methode die de mogelijkheid biedt om wederkerend door teksten analyses uit te voeren. Deze methode is essentieel omdat binnen dit onderzoek Plato's ideeën continue in de context van het heden bekeken worden, hetgeen een constante vergelijking betekent. Tevens biedt deze methode de mogelijkheid om de zoektocht naar de onderliggende overtuigingen te openbaren, te theoretiseren en beter te doen begrijpen. In onderstaande tabel staan de uitgangspunten van het onderzoeksontwerp.

Tabel 2.1.2 Kerndoelen onderzoeksontwerp via de ECA methode.

Onderzoeksopzet	ECA methode
Research Goal	Ontdekking en verificatie
Reflexive Research design	Continue gedurende onderzoek
Emphasis	Validiteit
Analysis interpretation	Wederkerend en circulair door onderzoeker
Researcher involvement	In alle fasen betrokken
Sample	Theoretical sampling
Type of data	Textueel, interpretatie
Data entry points	Meervoudig door de tijd heen
Description	Narratief
Concepten	Ontwikkelen gedurende het onderzoek
Data analyse	Textueel, interpretatief en statistiek
Data presentatie	Textueel, tabellen en figuren

Het gebruik van de ECA methodologie zorgt voor een systematische en analytische benadering maar niet voor een stringente afbakening. Hierdoor biedt het de mogelijkheid om gedurende het onderzoek concepten te toetsten en te ontwikkelen. *"Etnography content analysis is used to document and understand the communication of meaning as well to verify theoretical relationships. It's distinctive characteristic is the reflexive and highly interactive nature of the investigator, concepts, data collection and analysis."* (Altheide, 1987). De ECA methodologie geeft ruimte om de overtuigingen van Plato te analyseren en systematiseren naar een theorie. De verantwoording van de interpretatie wordt in hoofdstuk 2.1.2 beschreven. Onderstaand het overzicht van de geselecteerde teksten op basis van de zoektocht naar de woorden "schulden", "schuldenaar" en "schuldig", "geld", "rijkdom" en "lenen" alsmede de indeling op basis van de elementen en definities van wijsheid, moed en beheersing.

Tabel 2.1.3 Labeling van de axioma's over schuld.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Citaat Plato uit, <i>Het Bestel</i>	Axioma	Indelin
330C	14	"Mensen die het als een ander."	1.1	W
331A	15	"Voor mij is het meeste profijt."	1.2	B
331C	16	"Wanneer een vriend niet rechtvaardig is."	1.3	W+M
332B	17	"Je geeft niet die bevriend zijn."	1.4	W
333C	19	"Dus wanneer geld is rechtvaardigheid nuttig?"	1.5	W+B
334A	20	"Wat je goed ook goed stelen."	1.6	W+M
335E	23, 24	"Wanneer iemand dus slecht te behandelen."	1.7	M+B
344A	35	"Bij een onrechtvaardige rechtvaardig te zijn."	1.8	M
347B	39	"Daarom zei ik, voor dieven doorgaan."	1.9	W
370E	72	"Maar bovendien, vervolgte is zeker onmogelijk."	2.1	W
371A	72	"Je moet dus partij behoefte heeft."		W
373E	76	"Dan moeten we echt nodig hebt."	2.2	W+M
390D	102	"We mogen ook en omkoopbaar zijn."	3.1	B
391A	103	"Voor hem zal bepaald verschrikkelijk zijn."		B
405A/B	122, 123	"Bestaat er soms raad mee weten."	3.2	W+B
			3.3	W+B
416A	137	"Het allerergste en honden gaan lijken."	3.4	W+M+B
417A/B	138, 139	"Maar wanneer zij de afgrond brengen."	3.5	W+B
421D	145	"Zou een rijke slechtere' zei hij."	4.1	W
421E	145	"Maar wanneer uit Goede ambachtslieden worden."		W
423B	148	"Groeien zolang de eenheid niet bedreigd."	4.2	W
425D	151	"Wat moeten we wetten te maken?"	4.3	W+M+B
425D/ 426A	151	"Nou, mannen van gezond zullen worden."		W+M+B
433D/E	162	"Als het erom noemen? 'Zonder mee'."	4.4	W+M+B
442A	175	"Dat heeft bij behoefte aan rijkdom."		W+M+B
444E	179	"Goed zijn is zwakke toestand is."		W+M+B
532B/C	298	"Je van je we het hadden."	7.1	W+M
541A	309, 310	"Wanneer één ware baat bij hebben."		W+M
544D	314	"Dat er even staatsvormen moeten bestaan."		W+M
547B	317	"Is er eenmaal particulier eigendom verdeeld."	8.1	M+B
548B	319	"Ze werden nu van de Muzen."		M+B
549E / 550A	321	"Wanneer ze iemand geprezen en geloofd."	8.2	M+B
551A	322	"Wanneer dus rijkdom juist niet gewaardeerd."	8.3	W+B
552E	325, 326	"En kunnen we ontwikkeling heeft verwaarloosd."	8.4	W
555C	329	"Omdat de mensen beheersing kunnen opbrengen."	8.5	W+B
556A/B	330	"Volgens mij krijg Staat bij komen."	8.6	B
556 A/B	330	"Wanneer de vlam hadden minder voorkomen."	8.7	W
556B/C	331	"Nu is het als de armen."	8.8	W+B
557C	332	"Het is kennelijk gelijk worden behandeld."	8.9	W+M
564B	342	"Ik bedoel daarmee met darren vergeleken."	8.10	W+M
566E	346	"Hij scheldt schuldenen soepel opstellen?"	8.11	W+B+M
571C	353	"Wanneer de rest overheersende deel slaapt."	9.1	W
573E	356	"Als hij wat een schreeuwen zetten."		W
581C	368	"Zij die van profijt uit zijn."	9.2	W+B+M
583A	370	"En welke manier van een geldwolf."		W+B+M
591D/E	383	"Zul je bij de war raken."		W+B+M
621C	424	"Nee wanneer we Verbonden rechtvaardigheid streven."	10.1	W

Middels tabel 2.1.3 wordt een overzicht getoond welke teksten van de discussie in *Politeia* per hoofdstuk zijn gefilterd op basis van de zoektocht naar Plato's visie over de omgang met schuld. De discussies waarin axioma's zijn over de omgang met schulden zijn vervolgens opgenomen en gelabeld aan moed, wijsheid en beheersing of een combinatie van deze drie elementen zoals zichtbaar in figuur 2.1.2. De interpretatie van deze axioma's, de formalisering en de verantwoording voor de interpretatie zijn voorts te lezen in hoofdstuk 2.1.2.

2.1.2 Politeia en schuld

De eerste schulddialoog (329-354) P13-51

De eerste dialoog over schuld(en) en geld heeft Plato met Kefalos, die als een oudere wijze man wordt aangeduid. In de dialoog met Kefalos staat naast geld ouderdom centraal en hoe je als oudere gelukkig kan zijn met het naderende lot van de dood. De eerste discussie betreft het belang om geld te hebben en dat er een verschil is tussen mensen die hun vermogen geërfd of zelf verdiend hebben, waarbij Plato schrijft;

"Mensen die het wel zelf hebben verdiend, hebben twee keer zoveel reden het belangrijk te vinden als een ander." (330C, p14).

Vanuit deze gedachte kan een verklaring gevonden worden waarom in onze maatschappij geld zo centraal is komen te staan. Inmiddels is de samenstelling van het gezin vaak uit een voltijd werkende vader en een deeltijd werkende moeder. Tussen 2002 en 2011 steeg de arbeidsparticipatie in de gezinssamenstelling van 64,5% naar 67%. Bron: CBS, Webmagazine, woensdag 7 maart 2012. Binnen een relatief kort tijdsbestek is er een forse toename van het aantal gezinnen waarin een ieder zijn eigen geld verdient. Volgens Plato zou dat resulteren in een toename van het belangrijk vinden van geld, hetgeen een voorbeeld is van zelfkennis en daarmee wijsheid.

Geld en daarmee ook schuld zijn binnen onze maatschappij enorm belangrijk geworden, zelfs in die vorm dat het onze stabiliteit als maatschappij in gevaar kan brengen. De discussie tussen Kefalos en Socrates vordert waarbij een metafoer van een rechtvaardig man aangehaald wordt die het einde van zijn leven nadert. Hij heeft vrede met zichzelf, omdat hij weet niemand onrechtvaardig te hebben behandeld en derhalve goede hoop heeft op het hiernamaals. Plato schrijft

"Voor mij is dit de reden ervan uit te gaan dat geld hebben zeer veel waard is. Niet voor iedereen, maar wel voor fatsoenlijke mensen. Liegen en bedriegen, al is het onopzettelijk, bij een god met offers of bij een mens met geld in het krijt staan, zou betekenen dat je angstig heen moet gaan. Geld hebben is een belangrijk middel om dit te voorkomen. Geld heeft nog allerlei andere voordelen, maar als je alles afweegt, Socrates, biedt voor iemand die nadenkt rijkdom in dit geval het meeste profijt." (331A, p15).

De vergelijking naar de huidige tijd, dat bij overlijden niemand met schulden heen wilt gaan, is nog steeds actueel. Voorbeelden hiervan zijn zichtbaar in alle overlijdensrisico's die worden afgedekt bij hypotheek, of gekoppelde afgeleide levensverzekeringsproducten. Uit het Assurantiejaarboek 2006 van het CBS blijkt dat het balanstotaal in 2003 van de levensverzekeraars bestaat uit 252.784 miljoen. De wens tot afdekking van het risico, "sterven met schulden" is daarmee een omvangrijke business. Als natuurlijk persoon bestaat nog steeds net als in de tijd van Plato de behoefte om "schuldeloos" heen te gaan. Deze scrupules lijkt opeens vele malen minder als het organisaties betreft. Voorbeelden hiervan zijn legio, maar het vertrek van Rijkman Groenink op 10 oktober 2007 toen hij het zinkende ABN Amro schip verliet met 4,3 miljoen aan salaris en 26 miljoen aan aandelen en opties spreekt wellicht het meest tot de verbeelding. Plato stelt duidelijk dat geld hebben van belang is, voornamelijk om te voorkomen dat het "nageslacht" geen schulden erft en belast verder door het leven moet. De interpretatie hiervan is dat deze regel geldt voor natuurlijk personen, maar ook organisaties, bedrijven, banken en verzekeraars maar ook de staat. Geld is voor de fatsoenlijke man en organisatie die nadenkt van belang om zijn nageslacht niet te belasten met schulden. Kortom, bij overlijden van een natuurlijk persoon of liquidatie van een onderneming stelt Plato, dienen geen schulden overgedragen te worden aan de volgende generatie, dat is niet fatsoenlijk. Hetgeen voor Plato voorbeelden zijn van de beheersing van de felheid in de ziel. In het vervolg op deze opmerking schrijft Plato het volgende.

"Wanneer een vriend die over zijn toeren is je de wapens terugvraagt die hij je bij volle verstand overhandigde, zal waarschijnlijk iedereen zeggen dat je die niet hoeft terug te geven. Ze teruggeven is niet rechtvaardig, zoals ook de volle waarheid willen zeggen aan iemand die er zo aan toe is, niet rechtvaardig is." (331C, p16).

Plato stelt hierin duidelijk dat de norm van iets teruggeven als de persoon erom vraagt niet per definitie rechtvaardig hoeft te zijn. De norm dat je aan je verplichting moet voldoen is dus afhankelijk van de staat waarin beide partijen zich verkeren. De interpretatie hiervan is dat het voor schuldenaar en schuldgever niet schadelijk mag zijn om de verplichting te voldoen. Het vergt moed om tegen je vrienden in te gaan, maar ook wijsheid om te weten wat rechtvaardig is in deze situatie. Plato schrijft vervolgens;

“Je geeft niet terug wat je verschuldigd bent als je geld dat je in bewaring hebt, teruggeeft op een manier die schadelijk is voor een geveer en ontvanger die bevriend zijn”. (332B, p17).

Als dit in het licht van de huidige tijd gezet moet worden dan zou Plato kritiek hebben op de wijze waarop Europa omgaat met de schuld van Griekenland. *“De eurolanden en het IMF staan Griekenland bij met een lening van 110 miljard voor een periode van 3 jaar. Het IMF draagt 30 miljard bij, de Eurozone 80 miljard (waarvan Nederland 4,7 miljard.)”* (bron: Rijksoverheid). Alleen de onwetende neemt zulke acties, waarmee Plato hier schrijft over wijsheid. De kritiek die Plato zou stellen is tweeledig, enerzijds het verlies van de soevereiniteit van de Griekse staat, anderzijds de forse rente die wordt verrekend over de door de Eurozone verstrekte financiële steun. In de discussie die volgt stelt Plato dat het cruciaal is om zaken te doen met een rechtvaardige zodra het om geldzaken gaat, hij stelt daarbij echter als restrictie dat dit enkel geldt als je niets met het geld gaat doen, kortom in bewaring geeft. Als je het geld gaat investeren of iets onderneemt heb je het meest aan een specialist die veel kennis heeft van het object of de onderneming waarin je het geld investeert. Plato schrijft vervolgens,

“Dus wanneer geld nutteloos blijft, is rechtvaardigheid nuttig?” (333C, p19). Plato vervolgt met een gedachte-experiment waarin hij uiteindelijk het volgende concludeert; *“Wat je goed bewaakt, kun je dus ook goed stelen? “Kennelijk”. Als de rechtvaardige geld goed bewaakt, kan hij het dus ook goed stelen”. (334A).*

Geld wordt door ons ondergebracht bij banken, in onze huidige maatschappij is zelfs wettelijk bepaald dat iedereen recht heeft op een bankrekening. Simpelweg omdat het betalingsverkeer onmogelijk is zonder een bank en mede omdat de staat (de fiscus) haar controleapparaat hierop heeft afgestemd. Deze betaal en bewaringsfunctie zorgt ervoor dat de banken inmiddels de bewaarders zijn van ons geld, en derhalve de rol als “rechtvaardige” op zich hebben genomen. Anno 2013 zal het woord “rechtvaardige” door burgers niet snel in relatie gelegd worden met banken. Plato’s idee is echter juist gebleken, al die liggende gelden zijn in een internationale bankenwereld middels zeer complexe derivaten ingezet. Plato’s “rechtvaardige bewaker” ofwel onze banken konden gemakkelijk het geld inzetten zonder tegenspraak van de eigenaren. Dat er door onjuist bankieren veel geld van de burger verloren is gegaan is evident. Als voorbeeld verwijs ik naar de afschrijving bij SNS Property Finance ad. EUR 0,7 miljard op de vastgoedtak. Bron: Rijksoverheid. *“Wat je goed bewaakt, kan je dus ook goed stelen”* (334A). De rechtvaardige dient derhalve zo veel mogelijk beperkt te worden in het risico dat zij het geld zou kunnen stelen. Hiermee geeft Plato een voorbeeld van kennis, maar nog meer van het risico van roekeloosheid (stelen) als onderdeel van moed.

Plato vervolgt zijn discussie waarbij de tussentijdse conclusie als luidt; *“Wanneer iemand dus zegt dat rechtvaardigheid inhoudt ieder te geven wat je hem verschuldigd bent en hij daarmee bedoelt dat je als rechtvaardige je vijanden moet benadelen en je vrienden bevoordelen, dan heb je niet met een verstandig mens te maken. Wat hij zegt is namelijk niet waar. We hebben toch ontdekt dat het nooit rechtvaardig is om iemand slecht te behandelen?”*. (335E, p23/24).

Hierin stelt Plato elementen van lafheid en zachtmoedigheid, elementen van moed en beheersing. De dialoog vordert met een interruptie van Thrasymachos, hij stelt dat rechtvaardigheid gaat om je vrienden te bevoordelen en je vijanden te benadelen. In deze dialoog eindigt Plato met de conclusie dat de rechtvaardige goed en wijs is en de onrechtvaardige dom en slecht, met als voornaamste stelling dat onrechtvaardigheid, bij vriend of vijand, altijd slecht is. In deze dialoog zijn een aantal elementen die de ideeën van Plato over schuld nader onderbouwen.

Plato schrijft *“Bij een onrechtvaardige gaat het allemaal andersom. Ik bedoel dan dus zo’n figuur als over wie ik zojuist sprak, iemand die altijd méér weet binnen te halen. Hem moet je dus voor ogen houden wanneer je wilt achterhalen hoeveel meer zijn persoonlijk belang erbij gediend is om rechtvaardig in plaats van rechtvaardig te zijn”* (344A, p35).

Deze stelling kan in verband gebracht worden met de bonuscultuur (roekeloosheid) die voor een groot gedeelte onderdeel is van de huidige problematiek inzake schulden en het vertrouwen van banken. Immers, de publieke discussie laait telkens meer op over de forse topsalarissen van bankiers alsmede over de bonuscultuur. Zo ook bij het aantreden van Jan Hommen bij de ING Bank. In een vervolg van de dialoog geeft Plato zijn inzicht hoe een rechtvaardig man zijn functie zou aanschouwen, hij schrijft;

“Daarom zei ik, ‘willen fatsoenlijke mensen niet voor geld of eerbewijzen gaan regeren. Ze willen - om praatjes te vermijden – niet openlijk een salaris voor hun ambt krijgen. En evenmin willen ze heimelijk aan hun ambt verdienen en voor dieven doorgaan.” (347B, p39).

Duidelijk is dat Plato in onze huidige tijd geen respect zou hebben voor de forse salariëring van onze topbestuurders. Zelfkennis en ontwikkeling staan boven salariëring. Plato zou stellen dat het succesvol besturen van de organisatie of het ambt op zichzelf de beloning is. Plato vervolgt zijn discussie naar de eerder beschreven conclusie, hierin geeft hij een waardevol gedachte-experiment. Hij stelt dat als een bepaald thema of object een functie heeft het daarom ook een “goede” functie moet hebben. (353B). Als iets een goede functie heeft dan kan het ook een slechte functie hebben. Hierbij stelt Plato vast dat Schuld, een goede functie kan dienen. In deze eerste schulddiscussie neemt Plato direct een aantal standpunten in over hoe de rechtvaardige met geld en schuld(en) om moet gaan. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma’s.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
330C	14	1.1	W	Zelfkennis en onwetendheid
331A	15	1.2	B	Felheid
331C	16	1.3	W+M	Moed en wijsgerigheid
332B	17	1.4	W	Onwetendheid
333C	19	1.5	W+B	Onwetendheid en zachtmoedigheid
334A	20	1.6	W+M	Zelfkennis en lafheid
335E	23, 24	1.7	M+B	Lafheid en zachtmoedigheid
344A	35	1.8	M	Roekeloosheid
347B	39	1.9	W	Zelfkennis, onwetendheid

Interpretatie naar Axioma’s over schuld:

- 1.1 - Mensen/ organisaties die zelf hun geld verdiend hebben hechten er meer waarde aan dan zij die het niet zelf verdiend hebben.
- 1.2 – Geld hebben is veel waard als je een fatsoenlijk (rechtvaardig) mens bent, teneinde om niet met schulden te hoeven sterven.
- 1.3- Teruggave wat je geleend hebt is niet op elk moment vanzelfsprekend, als de ander er niet bij gebaat is of het de ander beschadigd moet dit juist niet.
- 1.4- Geld moet in bewaring zijn van de rechtvaardige als geld enkel de functie heeft om in bewaring te zijn, zo risicovrij als mogelijk om niet gestolen te worden.
- 1.5- De rechtvaardige dient het goed te bewaren, echter wie het goed bewaart kan het ook goed stelen.
- 1.6- Je dient zowel je vrienden als vijanden rechtvaardig te behandelen en hen enkel terug te geven wat zij van jou tegoed hebben als het hen niet beschadigd.
- 1.7 - Iemand die altijd meer wilt is gevaarlijk, zijn persoonlijk belang zal uiteindelijk voorrang krijgen ten opzichte van rechtvaardig handelen, in relatie tot de huidige topbestuurders en salariëring.
- 1.8- Fatsoenlijke mensen vinden niet hun eer in salaris maar in de succesvolle uitoefening van hun ambt. Zij willen niet als dieven gezien worden.
- 1.9- Een bepaald instrument heeft een functie, anders zou het niet bestaan. Als het bestaat heeft het ook een goede functie, derhalve moet ook schuld een juiste bruikbare functie hebben.

De oprichting van de Staat (357-383) P55-91

De dialoog vordert naar wat de oorsprong van rechtvaardigheid is. Glaukon gebruikt een gedachte experiment over een man die ontdekt dat hij met behulp van zijn ring onzichtbaar kan worden. Zijn conclusie is dat, ondanks dat dit een goede man was, hij onrechtvaardige acties zal ondernemen zodra hij de macht ontdekt heeft dat hij onzichtbaar kan worden. Een verhaal wat bekend staat als “de ring van Gyges”. Glaukon heeft als doel om hiermee aan te tonen dat de huidige overtuiging van mensen is dat onrechtvaardigheid meer oplevert dan rechtvaardigheid. Glaukon eindigt dan ook met de conclusie dat dit een fout in de opvoeding van de mens is. Feitelijk zou de mens niet angstig moeten zijn om iets tekort te komen, waardoor zij zichzelf permitteert meer te krijgen door onrechtvaardigheid. In zijn opvoeding moet de mens juist leren angstig te zijn voor onrechtvaardigheid zelf.

Dit geeft Plato reden om de zoektocht naar rechtvaardigheid, en het bewijs dat alleen rechtvaardigheid goed is en onrechtvaardigheid slecht, voort te zetten. Plato zijn methodologie is om eerst groot te kijken en vervolgens klein, ofwel eerst naar rechtvaardigheid in de staat en vervolgens naar het individu. In deze discussie die leidt tot de oprichting van de ideale staat worden een tweetal elementen genoemd die afgeleiden zijn van Plato's ideeën over schuld, dit betreft zijn visie op internationale betrekkingen, groei van de staat en oorlog. Glaukon geeft aan dat ze moeten kijken naar een welvarende staat. Plato reageert hierop door aan te geven dat elke welvarende staat een noodzaak heeft tot handel met omliggende staten. Deze redenering is van belang omdat met deze conclusie direct bepaald wordt dat er internationale handelsbetrekking noodzakelijk zijn. Daarmee gepaard gaande zijn de internationale betalingen en de leencontracten die daarbij gepaard gaan. Dit is de basis van internationale handel en volgens Plato voor elke welvarende staat noodzakelijk. Hij schrijft;

“Maar bovendien, ‘vervolgde ik’, is het haast onmogelijk een staat te stichten op een plek waar je niets hoeft te importeren. ‘dat is zeker onmogelijk’”. (370E, p72). Plato vervolgt later in zijn betoog, “Je moet dus niet alleen genoeg produceren voor binnenlands gebruik, maar ook voldoende van het soort dingen waaraan de andere partij behoefte heeft” .(371A, p72).

De welvarende staat kan dus niet autonoom bestaan, er zijn dus noodzakelijk (internationale) handelsbetrekkingen. Plato beschrijft hier de zelfkennis die een staat moet hebben. Daarnaast is er een noodzaak tot een hogere productie, Plato geeft aan dat dit een oorzaak kan zijn van oorlog indien hiermee niet correct omgegaan wordt. Hij schrijft;

“Dan moeten we toch land van onze burenen afpakken, om genoeg grond voor weiden en akkers te hebben? Maar die zullen op ons land loeren wanneer ook zij zich overgeven aan de ongelimiteerde jacht op meer en ze zich niet meer beperken tot wat je echt nodig hebt”. (373E, p76).

De implicatie die Plato schetst is dus dat een welvarende staat een verscheidenheid aan grondstoffen wenst die zij nooit autonoom kan produceren, derhalve de noodzaak tot internationale handel of simpelweg het land met de gewenste grondstoffen te veroveren, een oorzaak van oorlog. Een vorm van zelfkennis van de staat maar ook roekeloosheid die kan leiden tot oorlog. Hierbij geeft Plato aan dat ongelimiteerde groei door middel van oorlog niet de juiste wijze is. Derhalve is internationale handel voor een welvarende staat altijd noodzaak en daarmee gepaard gaande onderlinge betalingen of ruil voor de import en export. Dit is een niet onbelangrijke bevinding daar het belang van de internationale handel nu één van de drijfveren is om bijvoorbeeld Griekenland financieel te ondersteunen.

De rijksoverheid schrijft het volgende; *“Veel Europese landen hebben te hoge schulden. Sommige landen hebben daarom zelfs financiële steun nodig. Europese landen zijn financieel nauw met elkaar verbonden, waardoor problemen in het ene land kunnen overslaan op het andere. Nederland is een exportland en 3/4 van onze export gaat naar Europa. Onze banken en pensioenfondsen hebben financiële belangen in andere landen. Daarom pakt Nederland de schuldencrisis (ook wel eurocrisis genoemd) actief aan, om de risico's voor de Nederlandse economische groei, banen en pensioenen zoveel mogelijk te beperken.” (Rijksoverheid, 2013)*

De internationale betrekkingen en de daarmee gepaard gaande financiële belangen zijn dus voor een welvarende staat noodzakelijk. Door deze financiële belangen en de gepaard gaande betalingen tussen staten is “schuld” per definitie een belangrijk en noodzakelijk middel. Of de complexiteit van de schuld nu simpele ruilhandel is tussen grondstoffen of complexe financiële producten, zoals deze anno 2013 zijn en waarnaar de rijksoverheid ook verwijst, doet er in feite niet toe. Na de oprichting van de staat vordert de dialoog in de opvoeding van de wachters van de staat. In de kern zijn er twee elementen die meegenomen kunnen worden om de ideeën van Plato omtrent schuld beter te kunnen begrijpen. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma's.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
370E	72	2.1	W	Zelfkennis van de staat
371A	72		W	Zelfkennis van de staat
373E	76	2.2	W+M	Zelfkennis en roekeloosheid

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

2.1 – Een welvarende staat zal altijd handel moeten drijven met anderen en derhalve meer moeten produceren wat er enkel voor de eigen staat noodzakelijk is.

2.2 – De welvarende staat leidt tot de noodzaak tot meer grondpositie om te produceren, derhalve dient de grond van de burens afgepakt te worden, een oorzaak van oorlog.

De opvoeding van de wachters (386-417) P95-139

Plato vervolgt zijn discussie na de oprichting van de staat over de opvoeding van de wachters van de staat, personen die enkel tot doel hebben om de staat te regeren en haar te beschermen. Hij start met de functie van poëzie en dichters die Plato ten opzichte van de huidige positie van dichters zoals Homeros, radicaal wil wijzigen. In dit gedeelte van *Politeia* beschrijft Plato zijn visie over de opvoeding van de wachters middels muziek, kunst en sport. In de dialoog beschrijft hij verder de functie die liefde en sex onder de wachters zou moeten hebben en hoe zij als één familie door het leven gaan en dat zij geen bezittingen zelf moeten hebben. Zonder deze opvoeding en een juiste balans hierin zijn er volgens Plato grote risico's op onrechtvaardig handelen, zo geeft hij een voorbeeld indien er sprake is van onvoldoende beheersing (gematigdheid versus felheid).

"We mogen ook niet toelaten dat onze mannen inhalig en omkoopbaar zijn." (390D, p102).

Deze radicale opvatting over de opvoeding van de wachters is primair bedoeld om ze niet ontvankelijk te maken voor het "aardse gejammer".

"Voor hem zal dus het verliezen van een zoon, van een broer, van geld of dergelijke dingen niet bepaald verschrikkelijk zijn" (387E, p97).

Plato geeft hiermee aan dat alleen mensen die geen harmonie hebben in hun ziel vanwege een onjuiste opvoeding zullen streven naar rijkdom en geld. Het gaat Plato om de opvoeding van de wachters en dat deze in zijn tijd negatief beïnvloed wordt door de oude dichters omdat zij verhalen hebben doorgegeven waarin geen waarheid en werkelijkheid schuilt. Plato verwerpt hierbij Homeros en noemt hem een leugenaar. Plato verklaard het falen van de staat en de mensheid door een onjuiste opvoeding van de wachters van de staat.

Als één persoon of een hele staat streeft naar geld en rijkdom en ongelimiteerde groei dan is er fundamenteel iets mis in de opvoeding van de wachters van de staat. Als voorbeeld geeft Plato drie belangrijke elementen van de opvoeding alsmede zijn idee wat gebeurd als er van één van de drie teveel of te weinig aanwezig is. De opvoeding begint met muziek, de rol van muziek in de opvoeding is dat de wachter een feilloos gevoel ontwikkeld voor een natuurlijke harmonie.

Plato schrijft; *"Als je een goede muzikale opvoeding kreeg, heb je ook heel scherp in de gaten wat er ontbreekt en verkeerd is aan iets kunstmatigs of wat er verkeerd is aan iets natuurlijks. Uit gerechtvaardigde afkeer voor alles wat niet deugt, zul je het mooie prijzen, het met vreugde opnemen in je ziel en je er mee voeden waardoor je goed en mooi wordt."* (402A, p118).

Muziek dient voor een natuurlijk gevoel van ritme en harmonie. Verder beschrijft Plato dat de opleiding bestaat uit kunst en sport. Waarbij kunst een onderdeel is van wijsheid en sport van moed en beheersing. Kunst en muziek dienen in de opleiding voor de kennis om in te zien wat echt mooi is. Plato concludeert;

"Vind je dan ook niet, 'vroeg ik', dat ons verhaal over kunst en muziek nu wel klaar is? We hebben in ieder geval bereikt wat we moesten bereiken: als ze ergens toe leiden is dat wel de liefde voor wat mooi is." (403C, p120).

Sport heeft als doel om zowel moed en felheid te leren. Met dit laatste element van de opvoeding wordt de ziel in staat gebracht een juiste harmonie te vinden in beheersing en moed en daarmee rechtvaardigheid te vinden. Plato schrijft over de rol van sport;

"Ik geloof namelijk niet dat een behoorlijk lichaam door de eigen voortreffelijkheid je ziel goed maakt. Nee, het werkt andersom: je ziel maakt door haar eigen voortreffelijkheid je lichaam zo goed als maar kan." (403D, p120).

In feite is sport daarmee een natuurlijk voortvloeisel vanuit een harmonieuze ziel zolang de opvoeding met kunst en muziek vooraf gegaan zijn. Een falen in de drie elementen van de opvoeding zorgt dus voor een verkeerde harmonie in de ziel. Dit is een belangrijk element om te reflecteren aan Plato's axioma's over schuld. Als er in een staat bijvoorbeeld teveel getracht wordt naar rijkdom en ongelimiteerde groei, dan zou Plato als verweer hebben dat er in de opvoeding van de wachters teveel felheid (sport) is gebruikt en te weinig beheersing (muziek). Plato stelt dus duidelijk dat elke disbalans in de harmonie van de ziel die zich uit in bijvoorbeeld geldzucht, afkomstig is uit een onjuiste balans in de drie elementen van de opvoeding van de wachter, zegge muziek, kunst en sport.

De discussie wordt vervolgt over de rol van geneeskunde en van rechters. Plato schrijft, *“Bestaat er soms een sterkere aanwijzing voor de slechte en schandelijke opvoeding in een staat dan dat je de beste artsen en juristen nodig hebt, en dan niet alleen voor de simpele mensen en de handwerklieden maar ook voor lui die er zich op beroemen als vrij man te zijn opgevoed? Vind je het geen schandaal en geen overtuigende aanwijzing voor een gebrekkige opvoeding dat we gedwongen zijn rechtspraak van elders te laten komen en buitenstaanders onze meesters en rechters te laten zijn, omdat we er zelf geen raad mee weten?”* (405A/B, p122/123).

Met betrekking tot de omgang met schuld kan gesteld worden dat zodra er de beste specialisten voor nodig zijn om het probleem op te lossen de omgang met schuld onjuist is geweest. Plato spreekt hier dus over wijsgerigheid en de beheersing (felheid) om dit niet te laten doorslaan. De interpretatie naar de omgang met schuld is als volgt. Door alle complexe financiële producten en de verregeande verhoudingen tussen internationale banken onderling is de slechte transparantie in de financiële wereld een onderdeel van het falen van het systeem. Zeker de complexe producten die alleen door financiële specialisten begrepen konden worden zijn een probleem. Plato schrijft letterlijk dat er geen sterkere aanwijzing is voor een schandelijke opvoeding van de staat dan het feit dat er specialisten nodig zijn om haar systeem te begrijpen. In relatie tot de huidige tijd zien wij dit fenomeen letterlijk gebeuren. James Crotty is een Amerikaanse post keynesiaanse macro econoom die in zijn artikel *Structural causes of the global financial crisis*, 2009, een uiteenzetting geeft van de belangrijkste elementen die naar zijn bevindingen gezorgd hebben voor de financiële crisis. In dit artikel geeft hij diverse elementen waardoor de crisis is ontstaan. Een onderdeel hiervan, zo concludeert, hij is de complexiteit van de financiële producten en het feit dat er hierdoor geen sprake was van transparantie. Alleen de experts bij de rating agency's konden de producten begrijpen.

“The recent global Financial boom and crisis might not have occurred if perverse incentives had not induced credit rating agencies to give absurdly high ratings to illiquid, non transparent, structured Financial products such as MBS's CDO's and collateralized loan obligations.” (Crotty, 2009).

Een tweede onderdeel van het citaat (405A/B) van Plato is dat hij aangeeft dat het tevens schandelijk is om rechtspraak van buitenaf te laten komen. Plato is duidelijk in zijn mening dat dit een schande is voor het functioneren van de staat. In relatie met schulden zou hierbij de ECB en de Europese wetgeving en de invloed van Brussel een voorbeeld zijn van wat Plato verwerpelijk zou vinden. Onderstaand beschrijft Plato de schandelijkste situatie die een leider kan overkomen indien zijn opvoeding resulteert in een te felle ziel, roekeloosheid en onwetendheid.

Plato schrijft; *“Het allerergste en het schandelijkste wat een herder kan gebeuren is toch wel dat hij de honden die de kudde moeten beschermen zo zou africhten dat ze door honger, gebrek aan discipline of een andere slechte eigenschap zelf de schapen kwaad gaan doen, en ze op wolven in plaats van honden gaan lijken”.* (416A, p137).

Hierbij moet de rol van de politiek versus de banken betrokken worden. Heeft de politiek er goed aan gedaan om de banken, die door de staat en haar burgers de functie als “rechtvaardige bewaarders van het geld” gekozen zijn, de vrijheid te geven, waardoor zij uiteindelijk de burgers hebben benadeeld en ze op wolven in plaats van honden zijn gaan lijken? Plato ga al eerder aan dat wat je goed bewaard, door de bewaarder gemakkelijk gestolen kan worden. In relatie tot onze huidige tijd hebben de banken “ons” geld dan als goede bewaarders beheerd? Of hebben zij het gemakkelijk gestolen? Een laatste treffende opmerking in dit hoofdstuk is dat Plato stelt dat de wachters van de staat niet gedreven mogen worden door bezittingen.

Plato schrijft; *“Maar wanneer zij eigen grond, huizen en geld zullen krijgen, dan zullen ze huisbazen en boeren in plaats van wachters zijn en worden ze, in plaats van medestanders, heersers en vijanden van de andere burgers. Ze zouden haten en gehaat worden, belagen en belaagd worden, waardoor ze hun leven lang veel vaker en meer angst hadden voor binnenlandse vijanden dan voor buitenlandse. Zo zouden ze zichzelf en de rest van de staat snel naar de rand van de afgrond brengen.”* (417A/B, p138/139).

De rol van de wachters, in relatie tot de politiek, heeft dus volgens Plato een belangrijke rol in de gematigdheid van de omgang met geld en schuld(en) en de wijsheid om hiermee om te kunnen gaan. In hoofdstuk drie worden hiermee de basis wetenschappen die Plato neemt voor zijn ontwerp van de samenleving kenbaar gemaakt. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma's.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
390D	102	3.1	B	Gematigdheid en Felheid
391A	103		B	Gematigdheid en Felheid
405A/B	122, 123	3.2	W+B	Wijsgerigheid en felheid
		3.3	W+B	Wijsgerigheid en felheid
416A	137	3.4	W+M+B	Felheid, roekeloosheid en onwetendheid
417A/B	138, 139	3.5	W+B	Wijsgerigheid en gematigdheid

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

3.1 – Zonder een juiste opvoeding van gematigdheid creëer je mensen die inhalig zijn en omkoopbaar.

3.2 – Indien er specialisten nodig zijn om het probleem op te lossen is de kern van de omgang met schuld onjuist geweest, er moet sprake zijn van een transparante financiële markt waarin geen complexe producten verhandeld worden.

3.3 – Indien rechterlijke macht van buitenaf noodzakelijk is heeft het eigen rechtssysteem van de staat gefaald.

3.4 – De opvoeding (africhting) van de rechtvaardige bewaarders mag nooit resulteren in het feit dat de burgers door de rechtvaardige bewaarders benadeeld worden.

3.5 – De politiek heeft een belangrijke rol in de gematigdheid voor wat betreft de omgang met geld en schulden.

De rechtvaardige staat (419-445) P143-180

De discussie richt zich verder op wat een rechtvaardige staat zou moeten zijn. Hierin worden onderwerpen zoals armoede en rijkdom besproken en de toebedeling van rijkdom aan de wachters. Primair stelt Plato dat Rijkdom leidt tot demotivatie van elke vakman, een aanzet naar onwetendheid.

“Zou een rijke pottenbakker zich nog willen inzetten voor zijn vak? ‘absoluut niet’ zei hij. Hij zal er toch luier en nonchalanter door worden? ‘zeker’, Hij wordt dus een slechtere pottenbakker? ‘Ja een veel slechtere’, zei hij” (421D, p145).

In relatie tot onze huidige tijd kan op basis van bovenstaande citaat begrepen worden dat Plato een tegenstander was van hoge beloningen en bonussystemen bij een betere performance zoals dit nu ook maatschappelijk bij banken onder druk staat. Anderzijds stelt Plato dat armoede de vakman ook negatief beïnvloed, *“Maar wanneer uit armoede geen instrumenten en andere dingen die hij voor zijn vak nodig heeft kan aanschaffen, zal het werk dat hij aflevert daar toch ook onder lijden, en z'n zonen en anderen die hij het vak leert zullen dan toch minder goede ambachtslieden worden”.* (421E, p145).

Wederom is Plato op zoek naar de harmonie tussen rijkdom en armoede, waarbij de ziel door een juiste opvoeding van muziek, kunst en sport, deze positie feilloos aanvoelt. Plato stelt dat de wachters primair verantwoordelijk zijn voor de verdeling van rijkdom en armoede binnen de staat en dat er voor het bereiken van goede arbeid en een juiste omgang met rechtvaardigheid een gelijkheid in rijkdom moet zijn. De rol van de leiders van de staat (die wordt beschreven aan de hand van de wachters) is daarmee significant. De rol en verantwoordelijkheid van de politiek leiders is binnen het denken van Plato van cruciaal belang.

Voor wat betreft de grootte en groei van de staat oppert Plato een zeer evidente stelling die de leiders voorziet in wijsheid omtrent de staat.

“Groeien zolang de groei de eenheid niet bedreigt”. (423B, p148).

Deze gedachte gaat tegen de huidige economische overtuiging in, zegge dat je altijd moet streven naar groei, en dat groei het enige middel is tot continuïteit. Plato stelt duidelijk dat je mag groeien zolang de groei de eenheid niet bedreigt. In relatie tot onze huidige tijd is het meest sprekende voorbeeld de door de Nederlandse staat aangegeven “systeembanken”. Systeembanken zoals de Rabobank, de ING Bank, ABN Amro en ook de SNS Bank, worden zo aangemerkt omdat zij bij een default (faillissement), het systeem zouden beschadigen. (Staes 2012). Voor Plato zou dit onmogelijk moeten zijn, iets mag groeien, maar nooit een dermate forse positie aannemen dat het de eenheid (de staat en haar burgers) kan beschadigen. Deze gedachte is een cruciale verwoording over hoe Plato denkt over financiële verhoudingen. De hoogte van de schuld mag dus nooit de eenheid bedreigen, dit gaat op voor alle financiële verhoudingen, consumenten, bedrijven en overheden. Het gaat Plato er dus om dat als een entiteit failliet gaat, dat zij in haar faillissement niet allerlei anderen meeneemt waardoor de eenheid beschadigd wordt.

Het kwantificeren van dit idee is uitermate lastig, echter de basisgedachte is relatief eenvoudig toepasbaar. Als voorbeeld neem ik de debiteurenpositie van een MKB ondernemer. Stel dat de MKB ondernemer voor 50% afhankelijk is van één afnemer, dan is de afhankelijkheid te groot, ofwel de schuldpositie is te groot gegroeid omdat bij de default van zijn voornaamste klant het de eenheid van zijn bedrijf bedreigt.

De discussie wordt vervolgt waarbij Plato een positie inneemt over de wetten en regels die binnen de staat zouden moeten gelden voor de markthandel, hij beschrijft hierin het samenkomen van de drie deugden die kunnen zorgen voor een goede harmonie.

Plato stelt, *“ Wat moeten we aan met de contracten die mensen op de markt met elkaar sluiten, of als je wilt, met contracten met handwerklied, met smaad en mishandeling, het aanspannen van rechtszaken en het aanstellen van rechters, de misschien noodzakelijke heffing en betaling van markt- en haven belasting, met al die regelingen over marktzaken, politiezaken, havenzaken en wat dies meer zij? Zullen we het wagen daarover wetten te maken? (425D, p151).*

Plato geeft in deze monoloog direct een antwoord op zijn eigen vraag. *“Nou, mannen van eer hebben geen behoefte aan zulke voorschriften... anders zullen ze hun leven lang voortdurend allerlei van dit soort wetten maken en ze amenderen, in de overtuiging dat ze eens de perfectie zullen bereiken. Dat houdt in, zei ik, dat ze zullen leven als zieken die zo ongedisciplineerd zijn dat ze hun verkeerde gewoonte niet op willen geven.... Een fijn leventje moet dat wezen! Voortdurend de dokter laten komen zonder iets te bereiken, alleen krijgen ze nog meer kwalen en worden die nog erger. Maar ze blijven wanneer iemand hun een middeltje aanraadt steeds hopen dat ze daardoor gezond zullen worden.” (425D t/m 426A, p151).*

Als voorbeeld zou ik hier de actuele toenemende wetgeving en governance omtrent schulden vanuit de politiek en de Autoriteit Financiële Markten willen benadrukken die aanleiding geeft tot de vraag, is onze huidige omgang met schulden juist en helpt regulering? Volgens de gedachte van Plato zou dit moeten betekenen dat er in de oorsprong iets fout zit. De reactie vanuit de crisis is om meer governance toe te passen bij banken, denk hierbij bijvoorbeeld aan de invoering van Basel 3 en de hogere vermogensseisen. Plato stelt dat er dus fundamenteel iets fout zit in het huidig financieel systeem en onze omgang met schulden. Een bewijs daarvoor is de verzanding in regulering en governance, hetgeen ervoor zorgt dat er een oneindige toename van regelgeving zal plaatsvinden om de fouten in het systeem te mitigeren. Volgens Plato zal dit nooit lukken waardoor er oneindig gezocht wordt naar de perfecte governance, maar dat deze uiteindelijk nooit bereikt kan worden.

De discussie wordt voortgezet en beschrijft dat de zoektocht naar rechtvaardigheid gevonden kan worden door te kijken naar de basiselementen die vanuit de opvoeding naar voren zijn gekomen, te weten; wijsheid, moed en beheersing. Dit zijn de primaire elementen waaraan de staat (en een individu) vanuit hun opvoeding moeten voldoen. Uiteindelijk stelt Plato dat rechtvaardigheid de kracht is die de elementen wijsheid, moed en beheersing in de juiste harmonie samenbrengt. Hij schrijft;

“Als het erom gaat of de staat goed is, wedijveren dus blijkbaar zijn wijsheid, zijn beheersing, zijn moed en de kracht in hem waardoor iedereen zijn eigen taak doet met elkaar. ‘ dat klopt zei hij’ , En zou je die kracht die met andere dingen wedijveren om de staat goed te maken niet rechtvaardigheid noemen? ‘ Zonder meer!’”. (433D/E, p162).

Rechtvaardigheid ligt dus in een goede harmonie tussen wijsheid, moed en beheersing. Zo geldt dat voor alle onderdelen, waaronder dus ook de omgang met schuld. Oftewel, rechtvaardig omgaan met Schuld is de juiste balans tussen wijsheid, moed en beheersing. Plato stelt dat deze elementen niet alleen de primaire elementen zijn voor een staat, maar ook voor het individu. Plato beschrijft verder welke positieve en negatieve effecten de drie basiselementen kunnen hebben, hij gebruikt hiervoor de rationele kant en de irrationele kant. De ratio is afkomstig vanuit het gezonde verstand, de irrationele vanuit de emotie en begerigheid. Beide moeten in harmonie zijn. Een voorbeeld die Plato geeft is over het basiselement moed, waarvan felheid een onderdeel is. Plato omschrijft dit als het begerige gedeelte.

“Dat heeft bij ons allemaal de overhand in de ziel en het heeft van nature een niet te verzadigen behoefte aan rijkdom”. (442A, p175).

De felheid moet dus gekalmeerd worden, volgens Plato door een juiste opvoeding met muziek die door haar ritme kan zorgen voor harmonie in de ziel, met kunst en met sport zoals beschreven in hoofdstuk 3. Plato beschrijft verder dat een harmonie van deze basiselementen het streven van elk mens moet zijn, hij stelt;

“Goed zijn is kennelijk dus een soort gezonde, mooie, voorspoedige toestand van de ziel, terwijl slecht zijn een ziekelijke, lelijke, zwakke toestand is”. (444E, p179).

De zoektocht naar een volgens Plato beschreven juiste omgang met schuld, moet er volgens Plato dus één zijn die resulteert in gezonde, mooie en voorspoedige toestand van de ziel, de staat en daarmee dus ook de economie binnen de staat. Zoals eerder aangegeven is de zoektocht naar deze wijze gebaseerd op de axioma's die Plato in de *Politeia* heeft beschreven, hetgeen een spectrum geeft van de harmonieuze omgang met schulden. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma's.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
421D	145	4.1	W	Onwetendheid
421E	145		W	Onwetendheid
423B	148	4.2	W	Wijsheid
425D	151	4.3	W+M+B	Wijsheid, moed en beheersing
425D/ 426A	151		W+M+B	Wijsheid, moed en beheersing
433D/E	162	4.4	W+M+B	Wijsheid, moed en beheersing
442A	175		W+M+B	Wijsheid, moed en beheersing
444E	179		W+M+B	Wijsheid, moed en beheersing

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

4.1 – Er dient binnen de staat sprake te zijn van een gelijkheid in de verdeling tussen armoede en rijkdom.

4.2 – Er mag sprake zijn van groei, zolang de groei de eenheid niet bedreigt.

4.3 – De markt moet in staat zijn haar eigen wetten en regels op te stellen, indien zij dat niet kan verzant zij in het continu herschrijven van de regels die uiteindelijk nergens toe leiden.

4.4 - Rechtvaardigheid is de kracht die voor een juiste balans zorgt tussen wijsheid, moed en beheersing. Derhalve zal een rechtvaardige omgang met schuld(en) ook een balans zijn tussen deze eigenschappen.

De eerste, tweede en derde golf (449-480) P183-228

De discussie die vordert betreft de aanleg van wachters en de rest van de bevolking en de functie die zij hebben binnen de staat. Plato verwoordt dit in drie fasen, of “de eerste, tweede en derde golf”. De eerste golf betreft de positie van vrouwen, Plato stelt dat vrouwen onderdeel mogen zijn van de wachters (indien zij goed genoeg zijn). Hij stelt voor dat alleen de beste mannen met de beste vrouwen kinderen mogen verwekken en dat het leven van de wachters gelukkig is en zij zich geen zorgen hoeven te maken om de “aardse” dingen,

“Het vleien van de rijken door de armen, de moeilijkheden en het getob wegens het grootbrengen van kinderen, de geldzorgen vanwege bedienden die zij erop na moeten houden. Ze moeten daarom geld lenen, ze ontkennen hun schulden, koste wat kost moeten zij geld bijeenschrapen voor de uitgaven van vrouwen en bedienden.” (465C, p206).

Onderdelen waarvan Plato stelt dat dit niet bij het leven van de wachters behoort. Het gaat ten kosten van de wijsgerigheid en de felheid. De tweede golf betreft de voortplanting en de wetten die moeten gelden voor de wachters. Plato stelt duidelijk dat de wachters een bijzondere rol hebben en zij als één familie beschouwd zullen worden. Ieder kind wordt gezien als onderdeel van de familie, met een verdeling per generatie. Een ouder zal zijn eigen kind niet kennen, maar simpel de volledige jongere generatie als zijn kinderen. De derde golf betreft de realisatie van de staat met als stelling dat de filosofen de leiders zouden moeten zijn. Plato stelt dat alleen filosofen het mooie op zichzelf kunnen zien en dat dit voor weinigen is weggelegd. Er zijn in deze passage geen relevante axioma's over schuld(en).

Wie zijn filosofen en wie niet? (484-511) P231-269

Plato beschrijft in deze passage de kenmerken van een filosoof en dat leiderschap bij de filosofen moet liggen. Hij richt zich op de eigenschappen die een filosoof heeft en dat dit zelden te combineren is. Ook geeft Plato een uitleg over de verwerping die er vaak is bij de filosofie en waarom deze niet de waarde heeft die zij volgens Plato zou moeten hebben. Verder wordt de regierol van de “echte” filosoof in de staat besproken en dat het reëel is dat dit zou opgebouwd zou kunnen worden. Hij kenmerkt het probleem van de leiders en stipt kort aan wat de inhoud van “goed” zou betekenen. Deze passage leidt tot de inleiding tussen het verschil van zien en kennen en het apart houden van deze twee, naar de bekende metafoer die Plato beschrijft, “Plato's grot”. Er zijn in deze passage geen relevante elementen over schuld(en).

Plato's grot (514-541) P273-310

In deze passage geeft Plato een beschrijving van de werkelijkheid die wij zien en als kennis waarnemen terwijl dit schaduwen zijn van het wezenlijke en onveranderlijke wat wij nog niet gezien hebben. Als metafoer geeft Plato een grot waarin de mensheid gevangen zit en enkel kijkt naar opgeworpen schaduwen. Deze bekende passage staat bekend als “Plato's grot”. In de discussie die volgt wordt teruggesproken naar de opvoeding van de fatsoenlijke mens. Plato schrijft;

“Je van je boeien bevrijden, je omkeren van de schaduwbeelden naar wat de schaduw werpt en het licht, uit het onderaardse opgaan naar de zon, en eenmaal boven de grond nog niet naar de dieren, de planten en het zonlicht kunnen kijken maar al wel naar de goddelijke weerspiegelingen op het water en naar de schaduwen van iets wat schaduw werpt door een in vergelijking met de zon zelf ook vaag licht: dat is de invloed van al die inspanning voor de vakken waarover we het hadden.” (532B/C. p298)

Dit is de conclusie voorafgaand aan de discussie welke inhoudelijke vakken geleerd moeten worden. Hierin wordt gesteld dat wiskunde, meetkunde, sterrenkunde maar bovenal de leer van de filosofie de vakken zijn om te komen tot een gedegen opvoeding tot wijsheid. Uiteindelijk gaat het om de ontwikkeling van theorie en de leer van meerdere dimensies om uiteindelijk in staat te zijn om zonder de invloed van de zintuigen het wezenlijke en essentiële van iets te kunnen zien. Plato's voorliefde voor meetkunde wordt hierin zichtbaar. Zijn overtuiging is dat dit vak onveranderlijke eigenschappen heeft, en daarmee een vak is wat zich al dicht bij het essentiële begeeft, het vak van wijsheid. Het vergt echter moed om je van je boeien te bevrijden.

“Wanneer één ware filosoof of een aantal ware filosofen de macht in de staat krijgt, mensen die neerzien op de huidige eerbewijzen omdat ze vinden dat die waardeloos zijn en niet bij een vrij man passen, mensen die erg veel belang hechten aan het juiste en de eerbewijzen die dat oplevert. Rechtvaardigheid vinden zij het allerbelangrijkste en aller-noodzakelijkste, bij het organiseren van hun staat zullen ze haar dienen en versterken.” (540D/E, p309). Plato vervolgt met zijn conclusie, *“Dat is de snelste en eenvoudigste wijze om de staat en het staatsbestel waarover wij het hadden te verwezenlijken. Zo'n land zal toch bloeien en het volk waarin dit bestel ontstaat zal er toch veel baat bij hebben?”* (541A, p309/310).

Plato stelt dat er door kennis (wijsgerigheid) en filosofie het wezenlijke en essentiële, maar bovenal het onveranderlijke van iets begrepen kan worden. Zijn claim is dus dat zolang de filosoof de staat regeert er sprake kan zijn van een rechtvaardige staat en daarmee dus ook een rechtvaardige vorm in de omgang met

schulden. Het vergt echter moed om leiding te geven, Plato is echter wel van mening dat al die elementen in de mens aanwezig zijn, afhankelijk van de opvoeding. Plato vervolgt zijn discussie over de eigenschappen die jonge mensen moeten hebben om toegelaten te worden tot de filosofie, de elementen zijn scherpzinnigheid, gemakkelijk studeren en een goed geheugen, een goede werklust hebben en doorzetters zijn. Plato stelt dat de, toentertijd huidige filosofie, slecht te boek staat omdat er teveel lieden filosofie bestuderen die daarvoor niet geschikt zijn. Uiteindelijk geeft Plato een voorbeeld van hoe de rechtvaardige staat opgebouwd zou moeten worden en als conclusie dat het realistisch is dat de rechtvaardige staat in werkelijkheid zou kunnen bestaan.

Deze passage is cruciaal in de *Politeia* als het gaat om de methode die Plato voorstelt van hoe de ideale staat opgebouwd zou moeten worden en wat de rol en het belang van filosofie bij de leiders van de staat is. Voor wat betreft de elementen over schuld(en) blijkt dat Plato de verantwoordelijkheid van een rechtvaardige omgang met bijvoorbeeld schulden plaatst bij de leiders van de staat en dat dit mede cruciaal is in de opvoeding van de burgers. Echter primair zijn de wachters (leiders van de staat) verantwoordelijk voor een juiste omgang van haar burgers met schulden. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma's.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
532B/C	298	7.1	W+M	Onwetendheid en lafheid
541A	309, 310		W+M	Wijsgerigheid en felheid
544D	314		W+M	Wijsgerigheid en felheid

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

7.1 – De verantwoordelijkheid tot rechtvaardig omgaan met schulden ligt bij de leiders die moeten zorgen voor een goede opvoeding van de bevolking.

De verschillende staatsvormen (543-569) P313-350

De discussie wordt voortgezet waarbij er teruggekomen wordt op de vraag wat er mis is met andere staatsvormen en de man/ vrouw die onderdeel uitmaakt van deze staat. Plato beschrijft naast de reeds beschreven aristocratie waarin een goed en rechtvaardig iemand leeft vier staatsvormen in volgorde van voorkeur, te beginnen bij de na de aristocratie minst falende staatsvorm, de Kretenzische, timocratische of Spartaanse staat gevolgd door de oligarchie, de democratie en de meest verwerpelijke staatsvorm de dictatuur. Plato stelt niet dat dit de enige staatsvormen zijn maar dat deze vier het spectrum geven waarin de meeste staatsvormen zullen passen. Feitelijk stelt Plato *“dat er even veel soorten mensen als staatsvormen moeten bestaan”*. (544D, p314) In eerste instantie wordt naar de elementen van de staat gekeken en vervolgens naar de man die zo'n staatsvorm doet ontstaan. De ontwikkeling van een aristocratie naar een timocratische ontstaat zodra er een conflict komt binnen de heersende klasse. De oorzaak van een dergelijk conflict vindt Plato in een verhaal van de muzen, hierin wordt gebruik gemaakt van een rekenvoorbeeld die zou kunnen voorspellen wanneer er een slechte geboorte plaatsvindt.

Plato verwijst hier naar een onjuiste omgang met trouwen en kinderen krijgen waardoor er onder de wachters bij een volgende generatie niet waardige opvolgers zijn gekomen. Dit is één van de methoden waarbij Plato een model van de wiskunde gebruikt. Na deze wiskundige benadering beschrijft Plato wat de twist veroorzaakt.

“Is er eenmaal twist, dan raken de geslachten verscheurd. Het ijzeren en het bronzen geslacht worden aangetrokken door geld, door het bezit van grond en huizen, goud en zilver. Maar het gouden en zilveren geslacht, die door hun aanleg geen arme maar een rijke ziel hebben, willen naar de deugd en de oude situatie terug. De onderlinge spanningen en gewelddaden leiden tot een compromis. Grond en huizen worden als particulier eigendom verdeeld.” (547B, p317).

Plato stelt dat de eerste fout bij een dergelijke twist bij de wachters de behoefte en wens tot materiële rijkdom is versus de rijkdom tot kennis en het streven naar de deugd. Voorbeelden van zachtmoedigheid en lafheid in de ziel. Deze eerste stap zorgt volgens Plato dat er angst ontstaat om de wijzen te laten regeren, maar er een voorkeur komt voor felle, oppervlakkige personen. Felheid is een eigenschap die leidt tot mensen die gek zijn op geld. Sport, oorlog staan nu voorop, Plato stelt;

“Ze werden nu eenmaal met geweld in plaats van met argumenten opgevoed, omdat de ware Muze, die met rede en filosofie is verbonden, werd verwaarloosd en sport hoger werd aangeslagen dan het domein van de Muzen.” (548B, p319).

De man die in een dergelijk staat opgevoed wordt is fel en is voornamelijk gericht op winnen. De ontwikkeling van zo'n man is afkomstig uit het feit dat zijn omgeving druk bij hem neerlegt om meer dan zijn (aristocratische) vader te streven naar rijkdom in geld. Plato schrijft vervolgens;

“Wanneer ze iemand zien die hem nog geld schuldig is of iemand anders die hem onrechtvaardig behandelde zonder dat hij er wat aan deed, dan dringen ze er bij z'n zoon op aan om wanneer hij eenmaal een man is geworden maatregelen tegen al zulke lui te nemen en flinker te zijn dan z'n vader. Buitenshuis krijgt hij hetzelfde te horen en te zien; wie zich in een staat bij zijn eigen zaken houdt heet een sukkel en staat laag aangeschreven, wie zich overal mee bemoeit wordt geprezen en geloofd.” (549E/550A, p321).

Hierin stelt Plato duidelijk dat ondanks dat je onrechtvaardig behandeld wordt, je niet onrechtvaardig moet reageren., hetgeen moed vergt en zelfbeheersing. Echter, in de timocratische staat wordt een dergelijke houding als laf gezien. Uiteindelijk geeft Plato aan dat binnen de timocratische staat geld telkens belangrijker wordt en de mensen meer belust zijn op geld en geld verdienen dan op triomf en eer. Plato stelt dat rijkdom de tegenpool is van deugd, hij schrijft;

“Wanneer dus rijkdom en rijke mensen in een staat worden gewaardeerd, worden deugd en fatsoenlijke mensen juist niet gewaardeerd”.(551A, p322).

Uiteindelijk leidt de toename van rijkdom binnen de timocratische staat tot een verdeling tussen arm en rijk die dermate groot is dat er een staat ontwikkeld die op basis van een census bepaald wie er leiding mag geven aan de staat. Deze twist zorgt voor een oligarchische staat waarin de census, welke is gebaseerd op rijkdom in geld, bepaald wie de staat mag leiden. Plato beschrijft dat de kern van de problematiek binnen deze staatsvorm de census zelf is. Hij gebruikt hiervoor de metafoer van een kapitein die wordt gekozen op basis van zijn rijkdom in geld in plaats van zijn rijkdom in de vaardigheden van een kapitein. De oligarchische staatsvorm zal dus onherroepelijk geregeerd worden door leiders die niet de kwalificaties hebben om de staat te leiden. Een voorbeeld van onwetendheid en zachtmoedigheid. Daarnaast zorgt de census voor een verdeling binnen de staat waardoor er geen sprake is van een eenheid, één van de basiselementen van een goede staat. Deze census zorgt er volgens Plato mede voor dat er binnen de staat “darren” komen, bijvoorbeeld bedelaars, dieven en zakenrollers. Als oorzaak schrijft Plato de onwetendheid;

“En kunnen we dan niet zeggen dat zulke figuren in een staat voorkomen door het ontbreken van opleiding, door een slechte opvoeding en een gebrekkig staatsbestel?” Uiteindelijk leidt volgens Plato een dergelijk staatsbestel tot een man die; “Z'n verstand mag alleen maar bepalen en berekenen hoe je van dat weinige geld meer geld maakt. Z'n wilskracht mag uitsluitend rijkdom en rijkere mensen eren en waarderen, en hij mag nergens anders een eer in stellen dan in geld bezitten en geld binnenhalen”. Plato geeft als primaire verklaring hiervoor “Dat komt, denk ik, omdat zo iemand zijn geestelijke ontwikkeling heeft verwaarloosd.” (552E, p325, 326).

Uiteindelijk leidt de oligarchische staatsvorm tot een man die gierig is en enkel belust op geld. De stap naar de democratie ligt volgens Plato primair in de wijze hoe de rijken besluiten om te gaan met hun rijkdom.

“Omdat de mensen die in een oligarchie aan de macht zijn hun positie aan hun enorme vermogen te danken hebben, zullen ze er volgens mij niets voor voelen een wet te maken die voorkomt dat de wildste jongeren te veel uitgeven en zo in financiële moeilijkheden raken. Ze kopen liever hun bezittingen op en lenen geld aan hen met die bezittingen als onderpand, om op die manier nog rijker en belangrijker te worden. ‘Zonder meer’. Het zal toch duidelijk zijn dat in een staat waar rijkdom zo wordt gewaardeerd de burgers niet tegelijk voldoende beheersing kunnen opbrengen.” (555C, p329).

Hierbij zou de excessieve wijze waarop banken en haar klanten leningen zijn aangegaan een voorbeeld van kunnen zijn. Onwetendheid en felheid gecombineerd. Plato verwijst in 555C naar de creatie van een luchtbel, zegge gefinancierde rijkdom. De rol van de rijke (in onze maatschappij de functie van de bank) is in de

afgelopen jaren geen halt toe geroepen, sterker nog, de banken zijn tot 2008 alleen maar meer op hetzelfde onderpand gaan financieren. Exact zoals Plato beschrijft,

“... zullen ze er volgens mij niets voor voelen een wet te maken die voorkomt dat de wildste jongeren te veel uitgeven en zo in financiële moeilijkheden raken. Ze kopen liever hun bezittingen op en lenen geld aan hen met die bezittingen als onderpand, om op die manier nog rijker en belangrijker te worden” (555C, p329).

Plato verwoord hiermee exact het uitleengedrag van banken en leengedrag van consumenten van de afgelopen 20 jaar. Ter onderbouwing verwijs ik naar het rapport van het CBS *Hypotheekschuld in Nederland*, (Notten, 2011). Hieruit blijkt dat de langlopende leningen in Nederland tussen 1990 en 2011 absoluut zijn gestegen van 110 miljard zegge 21% van het bruto binnenlands product (bbp), tot in 2011 naar een niveau van 730 miljard, zegge 150% van het bbp. Met correctie van inflatie is de stijging relatief tussen 1990 en 2011 van 250 miljard naar 610 miljard gegaan en van 48% van het bbp naar 125% van het bbp. Deze stijging is gerealiseerd in 21 jaar. De opmerking van Plato dat burgers geen beheersing kunnen opbrengen in een staat waar rijkdom gewaardeerd wordt blijkt derhalve onderbouwd te kunnen worden door de omgang met schuld in Nederland in de afgelopen 21 jaar. Plato schrijft verder dat de weg naar de democratie verder geplaveid wordt door het feit dat de rijken door blijven gaan met het verstrekken van leningen aan de “arme jongeren” en dat er daardoor in de staat telkens meer “darren met angels” komen, verwijzend naar de onvrede van de armere bevolking.

“Volgens mij krijg je zo in de staat allerlei figuren die met angels zijn gewapend. Ze zitten diep in de schulden, ze hebben geen rechten meer, of kampen met beide problemen. In hun woede maken ze plannen om degenen die hun bezit inpikken en de andere burgers te treffen, en verlangen ze naar de revolutie.”. ‘Inderdaad’. Maar de rijkards zijn kortzichtig dat ze deze lui niet schijnen te zien. Ze gaan gewoon door alle andere jongelui die ze te pakken kunnen krijgen met hun geld toe te takelen. Vader hoofdsom levert een heleboel rentekroost op, waardoor er heel wat darren en armoedzaaiers in de staat bij komen”. (555D/E, p330)

Als Plato’s stelling klopt dan zou op basis van onze eerdere bevinding dat Nederland zich fors in de schulden heeft gestoken, zoals onderbouwd middels de gegevens van het CBS, ook langzaam zichtbaar moeten worden dat er darren met angels zijn, die diep in de schulden zitten. Binnen Nederland is het bureau krediet registratie (BKR) één van de eerste die een problematische trend bemerken. Op hun website (www.perskamer.bkr.nl) staat onderstaande beschreven;

“Meer huiseigenaren kunnen de maandelijkse kosten voor hun hypotheek niet opbrengen. Het aantal betalingsachterstanden op de hypotheek is het afgelopen jaar toegenomen met 25,3 procent. Op dit moment hebben 81.888 huiseigenaren moeite om hun hypotheek te betalen. Ondanks de aanhoudende stijging, is het aantal achterstanden op de hypotheek ten opzichte van het totaal nog relatief laag. 1,6 procent van het totaal aantal huiseigenaren in Nederland heeft op dit moment een achterstand. Dit blijkt uit de BKR Hypotheekbarometer.” (bron: Bureau krediet registratie, 2013)

Verder meldt het BKR het volgende als waarschuwing voor mogelijk problematische schulden;
“Uit een recent rapport van het Ministerie van SZW blijkt dat iets meer dan één op de zes Nederlandse huishoudens (17,2%) een risico loopt op problematische schulden, problematische schulden heeft of in een schuld hulpverleningstraject zit. “De verschuiving van de schuldenproblematiek van consumptieve kredieten en hypotheek naar andere sectoren laat zien dat er meer inzicht moet komen in de schuldenproblematiek om erger te voorkomen. De problematiek is verschoven, maar er is nog geen centraal punt waar het inzichtelijk wordt gemaakt,” geeft Van den Bosch aan.” (bron: Bureau krediet registratie, 2013)

De gedachte van Plato wordt onderbouwd door de huidige schuld problematiek in Nederland. Plato stelt hiermee dus duidelijk dat er een maximum is aan de rijkdom en schuld die een mens op “gezonde wijze” kan dragen. In Plato’s discussie leidt deze disbalans in rijkdom en schuld er toe dat de armere bevolking kiest voor de revolutie en de oligarchie omzet naar een democratie. Hij geeft ook aan waarom de rijkere bevolking dit niet ziet en geen actie neemt, immers zij willen enkel rijker worden. Wederom staat voor Plato de geldzucht centraal als reden waarom de staat (en met name de Democratische staatsvorm) telkens verder afzwakt van een rechtvaardige staat en rechtvaardig leven en nog belangrijker de kans op een gelukkig leven. Plato schrijft vervolgens in de kern waarop de democratie gebaseerd is en waarom zij volgens Plato faalt. Opvallend is dat centraal hierin staat dat de democratische staat zal falen vanwege haar omgang met schulden.

“Wanneer de vlam in de pan slaat, ‘zei ik’, weigeren ze de brand te blussen: Ze laten na ervoor te zorgen dat je niet meer lukraak je geld uit mag geven. Evenmin voelen ze ervoor met een andere wet zulke toestanden te voorkomen. ‘Wat voor wet?’ Een wet die op de vorige na de beste is en die de burgers ertoe zou dwingen zich om de deugd te bekommeren. Wanneer men namelijk zou bepalen dat je leencontracten in de meeste gevallen op eigen risico afsluit, zou er in de staat niet zo vaak een schaamteloze woekerrente worden gevraagd en zouden ook de problemen waarover we het net hadden minder voorkomen”. (556A/B, p330).

Plato stelt dus dat schulden onder ‘eigen risico’ afgesloten moeten worden, ofwel dat de schuldeiser, zowel debiteur als crediteur, zijn verlies moet nemen als hij zijn geld dreigt te verliezen. Dat is volgens Plato de juiste vorm van beheersing in dergelijke contracten. Plato schrijft dat er dan ook geen woekerrente gerekend wordt, bijvoorbeeld de riskpremie die door banken extra wordt berekend om verliezen goed te maken, of de extreem lage rente funding die nu gehanteerd wordt. Plato zou de SNS Bank dus failliet hebben laten gaan. Enerzijds omdat het risico door de entiteit zelf gedragen dient te worden, anderzijds omdat er in Plato’s rechtvaardige staat geen entiteiten zouden bestaan die in een default het systeem zouden beschadigen, zoals eerder beschreven in dit scriptum. Dit staat dus haaks op de wijze waarop de banken en de politiek omgaan met schuldverhoudingen en landen zoals Griekenland en Ierland alsmede diverse banken gered worden. Plato vervolgt deze passage met wie er verantwoordelijk is voor deze ontwikkeling. Duidelijk is dat onze politiek leiders verantwoordelijk zijn en moeten streven naar wijsheid.

“Nu is het om al deze redenen aan de leiders te wijten dat in de staat de onderdanen er zo aan toe zijn, ‘zei ik’. Maar ook zijzelf en hun kinderen ondervinden er de gevolgen van. Die jonge mensen worden toch te veel verwend om enig lichamelijke of geestelijke inspanning te kunnen leveren? Ze zijn toch te slap om tegen genot of pijn bestand te zijn? Nietsnutten zijn het. ‘Inderdaad’. Die leiders zelf denken alleen maar aan geld verdienen. Ze staan even onverschillig tegenover de deugd als de armen”. (556B/C, p331).

Plato vervolgt zijn discussie dat de democratie voor het oog de mooiste staatsvorm is, echter in haar uitvoering slecht is. De kern hiervan ligt in het gemis van wijsheid in de politiek resulterend in een staatsvorm waarin weinig tot geen beheersing aanwezig is.

“Het is kennelijk een heerlijk staatsbestel, bont en stuurloos, waar mensen of ze nu gelijk zijn of niet, min of meer gelijk worden behandeld”. (557C, p332).

De kern van de problematiek bij de democraat zit volgens Plato in het feit dat hij geen maat weet te houden, te veel felheid zit in de staat, gecombineerd met onwetendheid. De vrijheid beperkt hem feitelijk om een duidelijke richting te geven aan zijn leven. Plato schrijft dat deze enorme drang naar vrijheid uiteindelijk een natuurlijke tegenreactie zal krijgen binnen de staat, waarna de geboorte is van een dictatuur. Wederom beschrijft Plato de oorzaak tot deze stap naar de dictatuur als ongelijkheid in rijkdom tussen haar burgers.

“Ik bedoel daarmee zei ik, dat er een slag mensen is die niks doen, maar veel uitgeven. De dappersten van die lui hebben de leiding, de minder dapperen volgen. We hebben hen met darren vergeleken.” (564B, p342).

Deze ongelijkheid leidt volgens Plato tot onvrede tussen de bevolkingsgroepen totdat er één iemand opstaat die het merendeel van de bevolking meekrijgt en hen leidt, roekeloos en onwetend. Plato schrijft;

“Hij scheldt schulden kwijt en verdeelt land onder het volk en onder zijn aanhang. Tegenover iedereen zal hij zich toch vriendelijk en soepel opstellen? (566E, p346).

Het resultaat van roekeloosheid, onwetendheid en felheid. Uiteindelijk beschrijft Plato dat deze leider en dictator in wording zich telkens meer moet omringen met gemaakte vrienden om zijn wil door te voeren. Resultierend in een angstige leider die zichzelf moet beschermen van zijn volk door geweld in te zetten als middel om te kunnen blijven regeren. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma’s.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
547B	317	8.1	M+B	Zachtmoedigheid en lafheid
548B	319		M+B	Zachtmoedigheid en lafheid
549E / 550A	321	8.2	M+B	Lafheid en zelfbeheersing
551A	322	8.3	W+B	Onwetendheid en zachtmoedigheid
552E	325, 326	8.4	W	Onwetendheid
555C	329	8.5	W+B	Onwetendheid en felheid
556A/B	330	8.6	B	Felheid
556 A/B	330	8.7	W	Onwetendheid
556B/C	331	8.8	W+B	Felheid en onwetendheid
557C	332	8.9	W+M	Roekeloosheid en onwetendheid
564B	342	8.10	W+M	Roekeloosheid en onwetendheid
566E	346	8.11	W+B+M	Roekeloosheid, onwetendheid en felheid

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

- 8.1 – De wachters (politiek, leiders) dienen te streven naar kennis en deugd en niet naar groei van rijkdom.
 8.2 – Indien je als schuldeiser onrechtvaardig behandeld wordt door de schuldenaar dien je als schuldeiser niet onrechtvaardig te reageren als tegenactie.
 8.3 – Rijkdom en deugd gaan niet samen, het zijn tegenpolen.
 8.4 – De wilskracht naar rijkdom in geld is een tekortkoming van de geestelijke ontwikkeling.
 8.5 – Leningen moeten niet als doel hebben om enkel de vermogensverschaffers te verrijken.
 8.6 – In een staat waar rijkdom wordt gewaardeerd is nooit voldoende zelfbeheersing om hier goed mee om te gaan.
 8.7 – Leencontracten sluit je primair op eigen risico af, zowel de geldlener als de geldgever. Dit voorkomt ook een woekerrente binnen de staat.
 8.8 – Er is een maximum aan de hoeveelheid schuld die een mens kan dragen zonder opstandig te worden.
 8.9 – De leiders zouden niet beïnvloed moeten kunnen worden door geld, maar enkel door de deugd.
 8.10 – De groei van schulden in de staat zorgt ook voor armoedzaaiers en darren met angels.
 8.11 – Schulden kwijtschelden als vriendendaad is niet correct.

Dictatoriale man en de zoektocht naar geluk (571-592) P353-384

De dictatoriale man is dan nog het enige wat qua politieke stroming onbesproken is. Hierin staan vooral verlangens centraal en hoeveel dit er zijn. Plato omschrijft dit als de verlangens die 's nachts ontwaken. *"wanneer de rest van onze ziel, het verstandige, kalme en overheersende deel slaapt"*. (571C, p353). Hierbij staat beheersing van de ziel centraal, daarmee ook de wijze waarop een man vol verlangens om zal gaan met geld als resultaat van onwetendheid. Plato schrijft hierover;

"Als hij wat verdient, is het dus vlug op? 'Vanzelfsprekend'. Hij moet dan gaan lenen en teert in op zijn vermogen. 'Uiteraard'. Wanneer alles op is, dan zullen al die felle verlangens die zich in hem hebben genesteld het toch onvermijdelijk op een schreeuwen zetten." (573E, p356)

In de omgang met geld is beheersing van de ziel voor Plato cruciaal. Alles wat leidt tot het vervullen van "nachtelijke" verlangens is verderfelij. Het zijn niet de verlangens die de mens gelukkig en rechtvaardig maken maar het verlangen naar wijsheid. Plato vordert met de discussie en komt tot de conclusie dat er drie typen mensen zijn. *"Zij die van wijsheid houden, zij die willen winnen, en zij die op profijt uit zijn."* (581C, p368).

Plato concludeert dat we als mens het meeste genieten van het genot dat afkomstig is vanuit het deel van de ziel dat wil leren, vervolgens concludeert Plato,

"En welke manier van leven en welk soort genot verdienen volgens de voorzitter van de jury de tweede prijs?, vroeg ik. Ongetwijfeld het genot van een krijgslustig en eerzuchtig iemand, want dat staat minder ver van de wijze af dan het genot van een geldwolf". (583A, p370).

Het verlangen naar geld staat voor Plato als het slechtste verlangen in de mens. De relatie naar schuld is dat Plato hier duidelijk verwoordt dat als het verlangen geënt is op rijkdom en geld dit onjuist is. Plato zou derhalve de functie van schuld, zolang deze enkel de functie heeft voor zelfverrijking verwerpelijk vinden. De functie van schuld kan volgens Plato daarmee niet enkel een verhoging van rendement zijn, als dit rendement enkel bedoelt is voor zelfverrijking. De discussie wordt voorgezet waarin Plato voornamelijk beschrijft waarom rechtvaardigheid beter is dan onrechtvaardigheid en dat een mens van rechtvaardigheid gelukkig wordt. Plato beschrijft hierin dat geld niet gelukkig kan maken.

“Zul je bij geldzaken dan ook geen regelmaat en evenwicht betrachten?, vroeg ik. Je laat je toch niet van de wijs brengen door wat de gewone mensen fantastisch vinden en gaat je kapitaal toch niet eindeloos laten groeien met de eindeloze ellende vandien? ‘Daar ga ik niet van uit, zei hij’. Je let juist op je innerlijke bestel, ‘zei ik’. En zorgt ervoor dat de delen daarvan niet door te veel of te weinig bezit in de war raken.” (591D/E, p383).

Plato onderbouwd zijn idee dat geld een mens kan verblinden om te streven naar wijsheid, beheersing en moed, en daarmee verder af komt te staan van het echte geluk. De relatie met schuld is dat Plato enerzijds de functie van schuld als middel tot kapitaalverbetering onjuist zou vinden en anderzijds dat bij geldzaken en schulden regelmaat en evenwicht betracht moet worden. Het eerste element inzake de kapitaalgroei is een verdere onderbouwingen van het eerder beschreven idee dat schuld niet enkel de functie van kapitaalgroei mag hebben. Als interpretatie naar onze huidige tijd zou Plato het leenmodel op vermogen bij beleggingsinstellingen onjuist vinden. Een belangrijke opmerking van Plato is dat er bij geldzaken regelmaat en evenwicht betracht moet worden. De inhoudelijke betekenis van “evenwicht” is al eerder door Plato beschreven als “groei die de eenheid niet bedreigt” (423B, p148). Wederom bepleit Plato dat er op basis van geldzaken geen posities ingenomen moeten worden die de eenheid van de staat of een systeem kunnen beschadigen. In relatie tot de omgang van schulden zou Plato de grootte van de banken en de macht die daarbij gepaard gaat een bedreiging vinden van de staat. Het feit dat wij spreken over “systeembanken” en daarmee onderkennen dat zij een bedreiging zijn voor het systeem zou Plato een voorbeeld vinden van een onjuist evenwicht bij geldzaken. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma’s.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
571C	353	9.1	W	Onwetendheid
573E	356		W	Onwetendheid
581C	368	9.2	W+B+M	Wijsheid, moed en beheersing
583A	370		W+B+M	Wijsheid, moed en beheersing
591D/E	383		W+B+M	Wijsheid, moed en beheersing

Interpretatie naar Axioma’s over schuld:

9.1 - De functie van schuld kan niet enkel een verhoging van rendement zijn, als dit rendement enkel bedoelt is voor zelfverrijking.

9.2 – Bij geldzaken en schulden moet naar regelmaat en evenwicht betracht worden.

Poëzie en schijnbeelden (595-621) P387-424

Plato bediscussieert de positie en invloed van poëzie. Er moet geen sprake zijn van een onjuiste nabootser van de werkelijkheid waardoor de mens wordt weggetrokken van de werkelijke kennis. Hij stelt dat door de eigen kleuring van de dichters de waarheid ontkracht wordt. Wederom geeft Plato duidelijk aan dat het zijn voorkeur heeft om op meting en berekening te vertrouwen. Hij ziet dit als de betere kant van de ziel. De belangrijkste claim die Plato over dit onderwerp wil maken is dat de filosofie en literatuur lastig verenigbaar zijn. Plato vervolgt zijn discussie over de eeuwige ziel, hij gebruikt hiervoor een gedachte-experiment over een soldaat Er die gesneuveld is. Eenmaal in het hiernamaals aangekomen wordt elke ziel door het lot gevraagd een keuze te maken voor hun volgende leven. De uitkomst van het experiment is dat Plato overtuigd is dat rechtvaardige mensen na hun overlijden beloond zullen worden en onrechtvaardige mensen uiteindelijk gestraft worden. Plato eindigt met de conclusie;

“Nee, wanneer we mijn raad ter harte nemen, zullen we – in de overtuiging dat onze ziel onsterfelijk is en ze tegen al het kwade, al het goede bestand is - altijd de weg omhoog blijven volgen en onder alle omstandigheden naar met wijsheid verbonden rechtvaardigheid streven.” (621C, p424).

Dit laatste deel van *Politeia* geeft het slot van hoe Plato naar de wereld kijkt en wat volgens hem belangrijke deugden zijn om als mens en staat naar te streven, hieruit blijkt de concluderende visie die Plato meegeeft, dat het streven naar de wijsheid om rechtvaardig te kunnen leven het belangrijkste is. Onderstaand samengevat de verantwoording van de interpretatie naar de labeling van de drie kernconcepten en voorts naar de axioma's.

Stephanus nr.	Pag. Nr.	Axioma	label	Verantwoording van de labeling
621C	424	10.1	W	Wijsgerigheid

Interpretatie naar Axioma's over schuld:

10.1 – De mens moet altijd streven naar een continue verbetering in de zoektocht naar een rechtvaardige omgang met schulden.

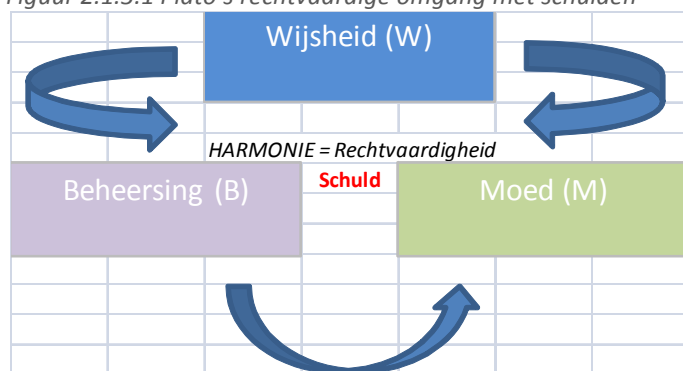
Status van de axioma's

De interpretatie van de axioma's en de toegewezen indeling is in hoofdstuk 2 uitgebreid verantwoord. Op basis van de toegepaste ECA methode is wederkerend gekeken naar de teksten van Plato en hoe deze in de huidige tijd geïnterpreteerd kunnen worden. Van belang is om te melden dat de status van de axioma's verder ontwikkeld kunnen worden naargelang de reflectieve toepassing gehanteerd wordt. In dit onderzoek is betracht een nauwkeurige beschrijving te geven van de achterliggende overtuigingen van de interpretaties van Plato's ideeën over schuld zodat de huidige interpretatie verdedigd kan worden.

2.1.3 Plato's ideeën over schuld getheoretiseerd

Plato heeft in de *Politeia* rechtvaardigheid omschreven als de kracht die een juiste harmonie nastreeft tussen beheersing, moed en wijsheid, zoals is beschreven en verantwoord in hoofdstuk 2.1.2. Het theoretiseren van de ideeën van Plato over schuld(en) wordt derhalve op dezelfde wijze onderzocht waarbij de methodologie van Plato wordt aangehouden. Een rechtvaardige en daarmee juiste omgang met schulden is dus een harmonie van beheersing, moed en wijsheid. De kracht die zorgt voor deze harmonie is rechtvaardigheid. Deze rechtvaardigheid kan gevonden worden aan de hand van de beschreven axioma's in hoofdstuk 2.1.2 die als overtuigingen gelden voor het beter begrijpen van de kracht die zorgt voor rechtvaardigheid. Vanuit alle hoofdstukken zijn de axioma's over hoe er met schulden omgegaan kan worden samengevat en geïnterpreteerd aan de hand van de ECA methodologie (Altheide, 1987). De labeling van deze axioma's is zichtbaar in hoofdstuk 2.1.2 alsmede de verantwoording waarom de axioma's spreken over de deugden Wijsheid, moed en beheersing of een combinatie van deze deugden. Onderstaand schematisch de opbouw van de basisconcepten in figuur 2.1.3.1. waarbij de pijlen staan voor de kracht die gedefinieerd wordt door de axioma's over schuld.

Figuur 2.1.3.1 Plato's rechtvaardige omgang met schulden

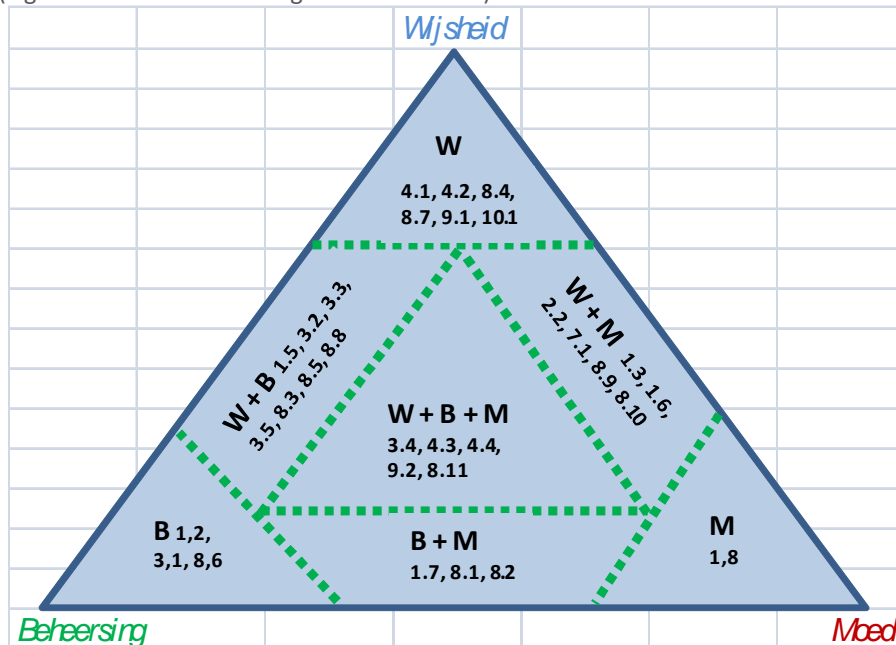
Het spectrum van Plato's idee over de rechtvaardige omgang met schuld bevindt zich dus in een harmonie tussen deze drie deugden. Omdat er sprake is van de harmonie tussen deze drie deugden kunnen de ideeën van Plato over een rechtvaardige omgang met schuld over 7 posities in het spectrum verdeeld worden. Deze 7 posities zijn gebaseerd op de methode dat een axioma kan verwijzen naar één deugd, naar twee deugden, of naar alle drie de deugden zoals beschreven is bij figuur 2.1.2. *Posities van Plato's methodologie*. De ideeën van Plato worden daarmee gepositioneerd binnen het spectrum waarin rechtvaardigheid zich volgens Plato moet begeven en waarbij de axioma's de grenzen aangeven van de kracht die kan zorgen voor rechtvaardigheid. In de *Politeia* heeft Plato axioma's gegeven (zoals uitgewerkt in hoofdstuk 2.1.2) welke per deugd ingedeeld kunnen worden. Sommige axioma's bevatten elementen van enkel moed, beheersing of wijsheid, vrijwel de meeste bevatten echter kenmerken van twee elementen en enkele bevatten zelfs alle drie de deugden. Om te komen tot een beschouwing van Plato's rechtvaardige omgang met schuld is er per axioma een positie toegekend op basis van de zeven mogelijke posities. In onderstaande tabel, tabel 2.1.3.1, *sortering van de axioma*,

Tabel 2.1.3.1 sortering van de axioma

	Axioma referentie	Indeling
1	1.1, 1.4, 1.9, 2.1, 4.1, 4.2, 8.4, 8.7, 9.1, 10.1	W
2	1.3, 1.6, 2.2, 7.1, 8.9, 8.10	W+M
3	1.5, 3.2, 3.3, 3.5, 8.3, 8.5, 8.8	W+B
4	1.8	M
5	1.7, 8.1, 8.2	M+B
6	1.2, 3.1, 8.6	B
7	3.4, 4.3, 4.4, 9.2, 8.11	W+M+B
	(totaal 35 axioma's over schuld)	

Op basis van het spectrum van rechtvaardigheid en de 7 posities die daarin mogelijk zijn, zoals getoond in figuur 2.1.2. *Posities van Plato's methodologie.*, kunnen de axioma's, zoals aangegeven in tabel 2.1.3.1 (indeling per axioma) geplaatst worden in het spectrum. Resultierend in een overzicht van de axioma's van Plato binnen het spectrum van de rechtvaardigheid.

(Figuur 2.1.3.3 Positionering van de axioma's)

Op basis van bovenstaande indeling worden Plato's ideeën zichtbaar gemaakt binnen het spectrum waarin rechtvaardigheid, en daarmee de rechtvaardige omgang met schulden, gevonden kan worden. De axioma's gelden hier als grenzen waarbij per deugd bekeken kan worden wat Plato's idee over bijvoorbeeld "moed" is bij de omgang van schuld. Deze indeling is op basis van Plato's verdeling van de deugden zoals omschreven in hoofdstuk 2.1. De verantwoording van de interpretatie is zichtbaar in hoofdstuk 2.1.2 en heeft plaatsgevonden op basis van de gekozen discussies aan de hand van Plato's indeling van de deugden, te weten;

- A - Wijsheid als het midden van onwetendheid en wijsgerigheid.
- B - Moed als het midden van lafheid en roekeloosheid.
- C - Beheersing als het midden van zachtmoedigheid en felheid.

Op basis van de analyse en interpretatie van de *Politeia* zoals beschreven in hoofdstuk 2.1.2 kan er per zeven posities beschreven worden wat Plato's axioma's zijn voor een rechtvaardige omgang met schulden.

1 -Wijsheid en schuld:

- 1.1 - Mensen/ organisaties die zelf hun geld verdienen hechten er meer waarde aan dan zij die het niet zelf verdienen hebben.
- 1.4- Geld moet in bewaring zijn van de rechtvaardige als geld enkel de functie heeft om in bewaring te zijn, zo risicovrij als mogelijk om niet gestolen te worden.
- 1.9- Een bepaald instrument heeft een functie, anders zou het niet bestaan. Als het bestaat heeft het ook een goede functie, derhalve moet ook schuld een juiste bruikbare functie hebben.
- 2.1 – Een welvarende staat zal altijd handel moeten drijven met anderen en derhalve meer moeten produceren wat er enkel voor de eigen staat noodzakelijk is.
- 4.1 – Er dient binnen de staat sprake te zijn van een gelijkheid in de verdeling tussen armoede en rijkdom.
- 4.2 – Er mag sprake zijn van groei, zolang de groei de eenheid niet bedreigt.
- 8.4 – De wilskracht naar rijkdom in geld is een tekortkoming van de geestelijke ontwikkeling.
- 8.7 – Leencontracten sluit je primair op eigen risico af, zowel de geldlener als de geldgever. Dit voorkomt ook een woekerrente binnen de staat.
- 9.1 - De functie van schuld kan niet enkel een verhoging van rendement zijn, als dit rendement enkel bedoelt is voor zelfverrijking.

10.1 – De mens moet altijd streven naar een continue verbetering in de zoektocht naar een rechtvaardige omgang met schulden.

2 - Wijsheid, moed en schuld:

1.3- Teruggeven wat je geleend hebt is niet op elk moment vanzelfsprekend, als de ander er niet bij gebaat is of het de ander beschadigd moet dit juist niet.

1.6- Je dient zowel je vrienden als vijanden rechtvaardig te behandelen en hen enkel terug te geven wat zij van jou tegoed hebben als het hen niet beschadigd.

2.2 – De welvarende staat leidt tot de noodzaak tot meer grondpositie om te produceren, derhalve dient de grond van de burens afgepakt te worden, een oorzaak van oorlog.

7.1 – De verantwoordelijkheid tot rechtvaardig omgaan met schulden ligt bij de leiders die moeten zorgen voor een goede opvoeding van de bevolking.

8.9 - De leiders zouden niet beïnvloedt moeten kunnen worden door geld, maar enkel door de deugd.

8.10 – De groei van schulden in de staat zorgt ook voor armoedzaaiers en darren met angels.

3 - Wijsheid, beheersing en schuld:

1.5- De rechtvaardige dient het goed te bewaren, echter wie het goed bewaart kan het ook goed stelen.

3.2 – Indien er specialisten nodig zijn om het probleem op te lossen is de kern van de omgang met schuld onjuist geweest, er moet sprake zijn van een transparante financiële markt waarin geen complexe producten verhandeld worden.

3.3 – Indien rechterlijke macht van buitenaf noodzakelijk is heeft het eigen rechtssysteem van de staat gefaald.

3.5 – De politiek heeft een belangrijke rol in de gematigdheid voor wat betreft de omgang met geld en schulden.

8.3 – Rijkdom en deugd gaan niet samen, het zijn tegenpolen.

8.5 – Leningen moeten niet als doel hebben om enkel de vermogensverschaffers te verrijken.

8.8 – Er is een maximum aan de hoeveelheid schuld die een mens kan dragen zonder opstandig te worden.

4 - Moed en schuld:

1.8- Fatsoenlijke mensen vinden niet hun eer in salaris maar in de succesvolle uitoefening van hun ambt. Zij willen niet als dieven gezien worden.

5 - Moed, beheersing en schuld:

1.7 - Iemand die altijd meer wilt is gevaarlijk, zijn persoonlijk belang zal uiteindelijk voorrang krijgen ten opzichte van rechtvaardig handelen, in relatie tot de huidige topbestuurders en salariering.

8.1 – De wachters (politiek, leiders) dienen te streven naar kennis en deugd en niet naar groei van rijkdom.

8.2 – Indien je als schuldeiser onrechtvaardig behandeld wordt door de schuldenaar dien je als schuldeiser niet onrechtvaardig te reageren als tegenactie.

6 – Beheersing en schuld

1.2 – Geld hebben is veel waard als je een fatsoenlijk (rechtvaardig) mens bent, teneinde om niet met schulden te hoeven sterven.

3.1 – Zonder een juiste opvoeding van gematigdheid creëer je mensen die inhalig zijn en omkoopbaar.

8.6 – In een staat waar rijkdom wordt gewaardeerd is nooit voldoende zelfbeheersing om hier goed mee om te gaan.

7 – Wijsheid, moed, beheersing en schuld.

3.4 – De opvoeding (africhting) van de rechtvaardige bewaarders mag nooit resulteren in het feit dat de burgers door de rechtvaardige bewaarders benadeeld worden.

4.3 – De markt moet in staat zijn haar eigen wetten en regels op te stellen, indien zij dat niet kan verzand zij in het continu herschrijven van de regels die uiteindelijk nergens toe leiden.

4.4 - Rechtvaardigheid is de kracht die voor een juiste balans zorgt tussen wijsheid, moed en beheersing. Derhalve zal een rechtvaardige omgang met schuld(en) ook een balans zijn tussen deze eigenschappen.

8.11 – Schulden kwijtschelden als vriendendaad is niet correct.

9.2 – Bij geldzaken en schulden moet naar regelmaat en evenwicht betracht worden.

De wijze van de formalisering en verantwoording van de interpretatie van de axioma's is reeds beschreven in hoofdstuk 2.1.1. Op basis van de verdeling van de axioma's over de zeven posities van het spectrum van Plato en het theoretiseren hiervan kan Plato's visie over een rechtvaardige omgang met schulden gereflecteerd worden aan de huidige overtuigingen binnen ons financieel systeem. Het theoretiseren van deze kennis zal in de volgende hoofdstukken gerelateerd worden aan de wetenschappelijke theorie van de New Financial Architecture (NFA) volgens Ahluwalia (1999) en de structurele fouten die hierin zijn opgenomen, volgens Crotty (2009). De structurele fouten die Crotty beschrijft worden gerelateerd aan de ideeën van Plato om vervolgens de NFA te positioneren in het spectrum van Plato. Op basis van deze positionering kan getoetst worden welke deugd(en) van Plato onderbelicht worden binnen de NFA en welke deugd volgens Plato meer aandacht zou moeten genieten binnen onze omgang met schulden. Uiteindelijk geeft dit een antwoord op de vraag hoe het huidig financieel systeem zich positioneert in Plato's spectrum van rechtvaardigheid in de omgang met schulden.

Vervolgens zal de positionering van de NFA getoetst worden aan het praktijk voorbeeld van de nationalisering van de SNS Bank op basis van de door minister Dijsselbloem geschreven brief aan de kamer d.d. 01-02-2013, *Nationalisering van de SNS Bank*. Door middel van het theoretiseren van Plato's idee over schuld en rechtvaardigheid kan getoetst worden wat Plato's idee is over de huidige wetenschappelijk theorieën en wat Plato's kritiek zou zijn op de nationalisering van de SNS Bank. Door middel van de positionering van de NFA kan getoetst worden of de nationalisering van de SNS Bank op basis van deze theorie geïnitieerd is. Hierbij dient elke keer de vraag gesteld te worden, "In welke mate is er conform Plato's axioma's over schuld sprake van de deugd, wijsheid, moed, beheersing of een combinatie van beide?" Vervolgens kan op basis van het getoonde spectrum (zoals aangegeven in figuur 2.1.3.3 Positionering van de axioma's) achterhaald worden wat Plato's kritiek hierop is en een interpretatie gegeven worden op Plato's idee en advies over een rechtvaardige omgang met schuld. Door onze huidige financieel systeem (NFA) en het praktijk voorbeeld van de SNS bank te reflecteren aan Plato's spectrum wordt duidelijk wat de verschillen zijn en welke onderliggende overtuigingen hiervoor zorgen. Ten einde om te bepalen wat we kunnen leren van Plato's spectrum in hoe we moeten omgaan met schulden en aan welke deugd(en) ons systeem zou moeten werken. De methodologie die verklaard waarom er eerst naar de NFA gekeken moet worden en voorts naar de SNS Bank is tevens afkomstig van Plato, hij zegt;

"Omdat wij niet al te slim zijn, moeten we het onderzoek volgens mij zo aanpakken alsof we het over mensen zonder al te scherpe blik hebben die van veraf kleine letters moeten lezen. Wanneer iemand dan in de gaten kreeg dat dezelfde letters ergens anders groter en in een groter kader stonden, had hij dunkt mij het buitenkansje dat hij eerst deze letters kon lezen om daarna te bekijken of de kleine letters inderdaad dezelfde zijn" (368D, p69).

Dit is Plato's onderbouwing om aan te geven dat in zijn zoektocht naar rechtvaardigheid eerst in het groot gekeken moet worden en vervolgens naar het kleine. Daarom start Plato zijn onderzoek met het zoeken naar rechtvaardigheid in de staat alvorens hij zoekt naar de rechtvaardigheid in de mens. Vanuit deze methode dient er in dit onderzoek gekeken te worden naar het volledig financieel systeem en de theorieën en achterliggende overtuigingen die haar gevormd hebben. In vergelijking tot Plato's onderzoek vervult de NFA de functie van de staat. Hierdoor wordt er gekeken naar het grotere geheel van het financiële systeem. De nationalisering van de SNS Bank is een actie die voortkomt uit het falen van ons financieel systeem. Na het positioneren van de NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden kan aan de hand van de axioma's over schuld onderzocht worden of de keuzes die de politiek heeft doen besluiten om de SNS bank te nationaliseren overeenkomen met die van de SNS Bank. Ten einde om te bepalen op welk gebied Plato kritiek en advies zou geven op het financieel systeem.

3. De nieuwe financiële architectuur (NFA).

Om Plato's spectrum van een rechtvaardige omgang met schulden te toetsen op onze huidige omgang met schulden dient er gekeken te worden naar de theoretische uitgangspunten van ons huidige financieel systeem en het ontstaan van dit financieel systeem. Als aanduiding van ons huidige financiële systeem wordt NFA (New Financial Architecture) of NIFA (New International Financial Architecture) als terminologie gebruikt, welke sinds 1973 zijn intrede kende na de val van Bretton Woods. Er gaat dus een belangrijke geschiedenis aan vooraf.

Het mondiale financiële systeem heeft zich door de jaren heen geëvolueerd, echter één van de meest invloedrijke wijzigingen in de architectuur van het financiële systeem in de afgelopen 100 jaar is afkomstig van John Maynard Keynes en de vertaling van zijn theorieën in het systeem dat bekend staat als het "systeem van Bretton Woods". In 1944 werd door 44 landen een financieel akkoord getekend in het plaatsje Bretton Woods in de Verenigde Staten. De toenmalige overtuiging was dat niet gereguleerde markten een vrijbrief was voor fraude, manipulatie en uiteindelijk zou kunnen zorgen voor economische crisis. Zie ook Weber (2012). De grote depressie van 1930 had die theorie aangetoond en diende er een strikte regulering te komen op de financiële markt. Deze overeenkomst leidde tot de oprichting van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank. De algemene interpretatie van het systeem van Bretton Woods is dat het vaste wisselkoersen reguleerde aan de Amerikaanse dollar. Voorts konden enkel Amerikaanse dollars omgeruild worden tegen goud. Bij het systeem van Bretton Woods werd er dus uitgegaan van een goudstandaard, zegge een relatie van de waarde van de dollar in goud, bij vaste wisselkoersen van de andere vreemde valuta. Echter, volgens (Williamson, 1985) had dit systeem diverse onderliggende uitgangspunten. De interpretatie van Williamson van het Bretton Woods systeem was dat het effect van het systeem veel meer was dan alleen een koppeling van de dollar aan de goudstandaard. Volgens Williamson belichaamde het eerder een uitgebreide set van regels voor het toewijzen van macro-economisch beleid, zoals wisselkoersen op middellange termijn, de beperkingen van off-balance posities en de regels van het fiscaal-monetair beleid. Zo schrijft Williamson;

"Bretton Woods contributed significantly to the stability, and therefore to the longevity, of the postwar boom. It accomplished this by influencing the policies that countries pursue: the antithesis between countries' policies and the international monetary system is a false one. To say that existing arrangements are the only ones that could have reconciled the policies pursued over the past decade is to condemn those arrangements, not to dismiss alternatives." (Williamson, 1985).

Williamson stelt dat gedurende de periode dat Bretton Woods als financieel systeem succesvol was (1944 t/m 1963) dit niet alleen afkomstig was vanuit de regulering van Bretton Woods, maar mede door externe alternatieven. Zo schrijft Williamson dat in deze periode de inflatie laag was, de liquiditeit in de markt passend was bij de omstandigheden en wisselkoersen automatisch werden gelijkgetrokken. Toen Amerika dollars ging bijdrukken in verband met de hoge lasten van de Vietnam oorlog kwam de stabiliteit van de dollar in gevaar en wilden de aangesloten landen hun dollars direct inwisselen voor goud. Volgens Williamson (1985) was dit onlosmakelijk verbonden met de structurele fouten die in het Bretton Woods systeem zaten ingesloten. Na de ondergang van het Bretton Woods systeem in 1973 toen de Dollar werd losgekoppeld van de goudstandaard werd het huidige stelsel van de zwevende wisselkoersen ingevoerd. Automatisch werd hierdoor ruimte gemaakt voor de introductie van een nieuw financieel systeem, het huidige systeem, wat omschreven wordt als de NFA, New Financial Architecture. Hierbij wordt verwezen naar de integratie van de huidige moderne wijze waarop de financiële markt sinds 1980 een deregulerende kende. (Crotty, 2009).

Volgens Ahluwalia, (1999), is de NFA ontstaan vanwege de frequentie van economische crisis in een relatief korte periode tussen 1970 en 1990. De positie van de Wereldbank en het IMF wijzigde in deze periode snel, zie (Polak, 1997). De eerste fase na Bretton Woods was dat het IMF en de Wereldbank eigenlijk weinig met elkaar samenwerkten en vrijwel geen overlap had met elkaars activiteiten. In de jaren '80 werd deze samenwerking verbeterd totdat er in 1990 een onbekende vorm van onzekerheid sloop in de financiële markt. Volgens Ahluwalia, (1999) is dat een oorzaak van de steun die onafhankelijk door zowel het IMF als de Wereldbank werd gegeven aan noodlijdende landen zoals Mexico in 1994, Oost Azië in 1997, De Russische federatie in 1998 en Brazilië in 1999. Hoewel deze verschillende crisissen volgens Ahluwalia hun eigen verscheidenheid in oorzaak kende hadden ze een gemeenschappelijk onderdeel, er was sprake van een vertrouwensbreuk in de rol van het IMF en de Wereldbank. Het was voor de markt onduidelijk wat het IMF en de Wereldbank zou initiëren om bijvoorbeeld ontwikkelingslanden te ondersteunen, hetgeen zorgde voor onzekerheid.

Vanwege deze nieuwe vorm van onzekerheid over de rol van de Wereldbank en het IMF in de jaren '90 was er noodzaak tot nieuwe regelgeving en duidelijkheid, hetgeen resulteerde in de uitgangsposities die nu bekend staan als de New Financial Architecture (NFA).

Volgens Ahluwalia (1999), zijn de primaire uitgangsposities van de NFA als volgt;

- A1 - Het versterken van de financiële sector in ontwikkelingslanden.
- A2 - Het verbeteren van bilaterale en multilaterale toezicht
- A3 - Het Internationaal monetair fonds (IMF) moet dienen als een laatste uitkomst van middelen.
- A4 - Introductie van mechanismen voor de ordelijke onderhandelingen met particuliere schuldeisers
- A5 - Beheer van de sociale gevolgen bij een financiële crisis
- A6 - Het creëren van een internationaal overeengekomen regeling voor beperkingen op de kapitaalrekening.

Verantwoordelijk voor het realiseren van bovenstaande uitgangsposities zijn de Wereldbank en het IMF. Deze uitgangsposities van het NFA systeem zijn nog steeds de actuele architectuur van onze financiële wereld, waarbij de uitgangsposities gedurende de tijd aangescherpt worden maar de fundering van de theoretische basis gehandhaafd blijft. De kritiek en roep om verbetering van de NFA neemt vanwege de schuldencrisis verder toe. James Crotty is een gerenommeerde Amerikaanse macro-econoom en heeft aan de hand van de New Financial Architecture (NFA) onderzocht welke structurele fouten er in de NFA zijn ingesloten. Hij verklaard (Crotty, 2009) op basis van 8 structurele fouten waarom deze gezorgd hebben voor de mondiale crisis. Op basis van zijn onderzoek wordt de NFA gerelateerd aan de schuld axioma's en het spectrum van rechtvaardigheid van Plato, waarna de NFA geplotterd kan worden in het spectrum van Plato zoals zichtbaar in figuur 2.1.3.2 (Plato's spectrum van rechtvaardigheid). Het doel is om te zien hoe Plato het NFA systeem in zijn spectrum van rechtvaardigheid zou indelen, waarmee zichtbaar wordt hoe de NFA zich verhoudt tot de harmonie van wijsheid, moed en beheersing en welke deugden volgens Plato's theorie over- en onderbelicht zijn in ons huidig financiële systeem. Dit wordt in hoofdstuk 3.1 gedaan door de 8 structurele fouten van het NFA systeem (Crotty, 2009) en hun achterliggende theorieën te verklaren. In hoofdstuk 3.2 worden de acht structurele fouten van Crotty ingedeeld in het spectrum van Plato's rechtvaardigheid en getoetst aan de hand van de axioma labeling op basis van wijsheid, moed en beheersing.

3.1 Structurele fouten in de nieuwe financiële architectuur (NFA).

James Crotty bekritiseerde de New Financial Architecture (NFA) op acht punten, die hij omschrijft als acht structurele fouten van ons huidige financieel systeem. Tabel 3.1.1 "Structural causes of the global financial crisis" geeft een overzicht van de acht kritische factoren van de NFA die hebben geleid tot de mondiale crisis, volgens Crotty (2009). Elk kritisch punt wordt in dit hoofdstuk onderbouwd met de achterliggende overtuigingen en voorts gekoppeld aan Plato's axioma's over schuld zoals beschreven in hoofdstuk 2 en zichtbaar in tabel 2.1.1 Labeling van de axioma's over schuld.

<i>Cambridge Journal of Economics 2009, 33, 563 - 580 (J. Crotty, 2009)</i>		
pagina	Nr.	Causes of global crisis
564	2.1	<i>The NFA is built on a very weak theoretical foundation.</i>
565	2.2	<i>The NFA has widespread perverse incentives that create excessive risk, exacerbate booms and generate crisis.</i>
566	2.3	<i>Innovation created important financial products so complex and opaque they could not be priced correctly; they therefore lost liquidity when the boom ended.</i>
567	2.4	<i>The claim that commercial banks distributed almost all risky assets to capital markets and hedged whatever risk remained was false.</i>
570	2.5	<i>Regulators allowed banks to hold assets off balance sheet with no capital required to support them.</i>
570	2.6	<i>Regulators allowed giant banks to measure their own risk and set their own capital requirements. Given perverse incentives, this inevitably led to excessive risk taking.</i>
572	2.7	<i>Heavy reliance on complex financial products in a tightly integrated global financial system created channels of contagion that raised systemic risk.</i>
574	2.8	<i>The NFA facilitated the growth of dangerously high system-wide leverage.</i>

De structurele fouten die Crotty omschrijft worden getoetst binnen de literatuur en vervolgens gereflecteerd aan de axioma's van Plato. De structurele fouten van het NFA systeem worden getoetst op de drie deugden van Plato, wijsheid, moed en beheersing. Op basis van de axioma's van Plato kunnen de oorzaken van Crotty op een drie punt schaal een over- of onderwaardering krijgen op deze deugden. Indien er een tekort is aan wijsheid zal dit < zijn dan 1,5. Indien er een overschot is aan wijsheid zal er > dan 1,5 punten aan toegekend worden. Zodoende om de NFA te kunnen positioneren in het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden.

Volgens Crotty (2009) is de huidige crisis, die aangemerkt kan worden als de grootste crisis na de economische depressie in de jaren '30, afkomstig uit de radicale deregulering van de financiële markten welke in 1970 (na Breton Woods) is geïnitieerd. Crotty beschrijft dat door de deregulering van de financiële markt de vrijheid gaf aan de innovatie van de financiële markt en de daarbij gepaard gaande ontwikkeling van complexe financiële producten. Deze ontwikkeling heeft volgens Crotty gezorgd voor cycli tussen 1970 en 1990 waarin regelmatig crisis voorkwam, zie ook (Ahluwalia, 1999). Het IMF en de Wereldbank, alsmede lokale overheden, reageerden op deze crisissen door "bailouts" te verlenen, ofwel grote geldsommen te verlenen. Volgens Crotty heeft dit geresulteerd in reddingsoperaties die ervoor gezorgd hebben dat er weer nieuwe uitbreidingen konden plaatsvinden, resulterend in een financiële markt die dermate groot is dat zij een bedreiging vormt voor de samenleving. Crotty stelt dat deze cumulatie van de financiële markt, vanwege de eerdere ondersteuning van reddingsplannen, heeft gezorgd voor de huidige financiële crisis. Dit blijkt tevens uit het feit dat nieuwe financiële reddingsplannen niet helpen of onmogelijk zijn vanwege de grootte van de financiële markt. Crotty stelt dat juist de uitgangspunten van de New Financial Architecture (NFA) aanleiding hebben gegeven tot de huidige mondiale crisis.

3.1 *The NFA is built on a very weak theoretical foundation*

Als reactie op de strikte regelgeving van het Bretton Woods systeem werd in de jaren '80 een deregulering van de financiële markt ingezet. De motor achter deze deregulering was de theorie van Eugene Fama over de efficiënte markthypothese. Volgens Fama (1970), is er sprake van een efficiënte markt waarin alle risico's al verantwoord zijn in de prijs, derhalve is het niet mogelijk om een hoger rendement te halen op basis van extra kennis, die is namelijk al verdisconteerd in de prijs binnen de financiële markt.

De aanname is dat alle informatie die aanwezig is, voor iedereen op hetzelfde moment voor handen is en dus al verdisconteerd is in de prijs. De markt zal daarom in haar pricing altijd gelijk hebben. Koper en verkopers zijn daarom altijd in staat om optimale beslissingen te nemen aangezien alle informatie al verwerkt is in de financiële markten. Deze theorie had als neveneffect dat de strikte regulering vanuit het Bretton Woods systeem als overbodig werd gezien, daar alle risico's al transparant in de markt verwerkt waren. (Crotty, 2009). De deregulering van de financiële markt werd verder doorgezet. De overtuiging vanuit de NFA is dat deregulering van de financiële markt juist zorgt voor het minimaliseren van het risico van een financiële crisis. Zie (Volcker, 2008). Als voormalig voorzitter van de Federal Reserve heeft Paul Volcker vastgehouden aan de deregulering als onderdeel van de NFA. Volgens Crotty (2009) is juist de gematigde regulering en afwezigheid van empirisch houdbare theorieën één van de structurele fouten waarom de NFA heeft geleid tot een mondiale financiële crisis. De theorie van efficiënte markten (efficiënte -markthypothese van Fama) staat al geruime tijd ter discussie, het belangrijkste argument is dat de financiële markt de theorie zelf tegenspreekt, volgens Malkiel (2003). In zijn onderzoek naar de kritische punten van de efficiënte markthypothese blijkt dat er empirisch aangetoond kan worden dat de financiële markt anders reageert dan de door Fama beschreven markthypothese en dat daarmee zijn hypothese gefalsificeerd moet worden.

"More recent work by Lo and MacKinlay (1999) finds that short-run serial correlations are not zero and that the existence of "too many" successive moves in the same direction enable them to reject the hypothesis that stock prices behave as true random walks. There does seem to be some momentum in short-run stock prices. Moreover, Mamaysky and Wang e.a. (2000) also find, through the use of sophisticated nonparametric statistical techniques that can recognize patterns, some of the stock price signals used by "technical analysts," such as "head and shoulders" formations and "double bottoms," may actually have some modest predictive power." (Malkiel, 2003).

De uitkomsten van het onderzoek van Malkiel (2003) en MacKinlay (1999) wordt aangetoond dat de aandelen te beïnvloeden zijn en dat er tevens een momentum aantoonbaar is dat de prijs van bijvoorbeeld een optie nog niet gedefinieerd is, waarmee vastgesteld wordt dat niet alle informatie erin verwerkt is. Iets wat volgens de efficiënte-markthypothese van Fama (1973) onmogelijk zou moeten zijn.

Uit het onderzoek van Mamaysky and Wang e.a. (2000) blijkt dat er door middel van statistische berekeningen een voorspellend vermogen gecreëerd kan worden, hetgeen enkel mogelijk is als er een verschil is tussen het moment waarop informatie wordt ontvangen. Ook dit bewijst dat Fama's efficiënte markthypothese niet correct is en dat informatie niet op elk moment tegelijkertijd voor iedereen beschikbaar is. Deze bevindingen maken het verder aannemelijk dat Crotty in zijn argument gelijk heeft in het feit dat de theoretische onderbouwing van de NFA mager is en het systeem het feitelijk aan voldoende wijsheid ontbeert.

De magere theoretische onderbouwing van het NFA zou Plato direct bekritisieren als een tekort aan wijsheid bij de wachters van de staat. Onderstaand (tabel 2.1) een overzicht van de relevante axioma's die gekoppeld zijn aan Crotty's kritiek dat er sprake is van een matige theoretische onderbouwing.

Tabel 3.1.1 (Crotty v.s. Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.1	3.3, 3.5, 4.2, 4.3, 7.1, 8.1, 8.5, 9.2

Plato stelt (axioma 3.3) dat indien rechterlijke macht van buitenaf noodzakelijk is, het eigen rechtssysteem gefaald heeft. Macht van buitenaf was voor Plato een absolute aanwijzing dat de staat niet zelfstandig en rechtvaardig kon handelen. Plato erkent dat voor een welvarende staat (axioma 2.1) altijd handel met andere staten noodzakelijk is, simpelweg omdat de grondstoffen van de eigen staat nooit voldoende zullen zijn om te voorzien in de gewenste welvaart. Echter, een IMF, Wereldbank of Europese unie zou Plato verwerpen. Een opgelegde regelgeving vanuit een partij buiten de staat. Plato stelt duidelijk dat (axioma 4.3) de markt zelfstandig in staat moet zijn haar eigen wetten en regels op te stellen. Zodra de staat (en al zeker een partij van buitenaf) dit zal doen, concludeert Plato, zal de markt verzanden in een continu herschrijven van de regels die uiteindelijk nergens toe leiden. Hiermee stelt Plato niet dat er een volledig gedereguleerde markt moet zijn maar dat op een hoger abstractieniveau de leiders binnen de staat (axioma 7.2) verantwoordelijk zijn voor de

wetgeving waardoor er op de markt automatisch sprake is van een eervolle omgang. Plato ziet een belangrijk onderdeel hiervan in de opvoeding van de wachters (axioma 8.1), de politiek leiders streven naar kennis en deugd en niet naar de groei van rijkdom. De interpretatie die hierop gegeven kan worden is dat Plato een voorstander is van een strikt gereguleerde financiële markt op een hoger abstractieniveau. De leiders van de staat zijn hiervoor verantwoordelijk. Voor wat betreft de handelaren op de markt dient er een vrije markt gegeven te worden waarin geen regulering wordt opgenomen. Als voorbeeld zouden dit de incentives zijn die handelaren krijgen als zij meer weten te verkopen.

Één van de belangrijkste economische standpunten van Plato is dat groei binnen de staat goed is, zolang deze groei de eenheid niet bedreigt. Daarbij stelt Plato ook dat leencontracten niet enkel het doel mogen hebben om de vermogensverschaffer te verrijken (axioma 8.5). De uitgangspositie dat groei de eenheid niet mag bedreigen toont aan dat Plato grootbanken die gered moeten worden om een financieel systeem in tact te houden verwerpelijk vindt. Tevens geeft Plato aan dat leningen in de financiële markt (risk-taking) niet de uitgangspositie mag hebben om er enkel geld aan te verdienen. De kritiek vanuit deze axioma's op de theoretische grondslag van de NFA is primair dat er sprake is van onvoldoende beheersing, een matige wijsheid en een overvloed aan moed, zegge de vertaling die Plato maakt dat een overvloed aan moed leidt tot geldzucht. Deze onderbouwing leidt tot de score die de NFA krijgt binnen Plato's spectrum. Vastgesteld kan worden dat Crotty beschreven oorzaak, dat een slechte theoretische fundering leidt tot het falen van het financieel systeem, overeenkomt met Plato's axioma's over een juiste omgang met schuld. Plato zou deze kritiek mede aanhalen als hij de NFA zou analyseren. Op basis van de axioma's kan geconcludeerd worden dat Plato het punt 2.1 van Crotty zou bekritisieren als een tekort aan wijsheid, overschot aan moed en tekort aan beheersing.

2.2 *The NFA has widespread perverse incentives that create excessive risk, exacerbate booms and generate crisis.*

Als tweede argument geeft Crotty dat het gedereguleerde NFA systeem vanaf de jaren '80, gezorgd heeft voor de mogelijkheid dat medewerkers, door het nemen van excessieve risico's beloond werden. De risico's werden voorts opgevangen door de overheid hetgeen resulteerde in een constant groeiende financiële markt. (Crotty, 2009). De hypothese dat excessieve bonussen een invloed hebben op de mate waarin managers risico nemen is empirisch meerdere malen aangetoond. Volgens Chevalier & Ellison (1995) blijkt dat fund managers beïnvloed worden door de mate waarin incentives worden bepaald en dat zij daar hun portefeuille qua risico op aanpassen. Een te laag resultaat van de portefeuille zorgt ervoor dat de fund managers grotere risico's gaan nemen. Verder blijkt volgens Keith & Brown e.a (1996) dat investment managers die vermoeden dat ze aan het verliezen zijn hogere risico's nemen dan investment managers die vermoeden dat ze aan het winnen zijn. Dit was vooral zichtbaar in de afdeling die in financiële derivaten handelen. Dit wordt onder andere ook aangetoond door Palomino & Prat (2003), zij tonen aan dat een manager met een lage interne waardering en daarmee een lagere incentive, geneigd is meer risico te nemen dan een manager met een hoge interne waardering en daarmee een hoge incentive. De manager met een hoge interne waardering en incentive wil zijn positie primair consolideren. De hypothese dat bonussen leiden tot het nemen van grotere risico's is daarmee gegrond. Volgens Crotty (2009) heeft de NFA ruimte gegeven voor de bonuscultuur. Daarbij stelt Crotty dat dit primair komt omdat de rating agency's onjuiste waarderingen af gaf op financiële producten. De reden die Crotty geeft is dat de rating agency's afhankelijk waren van de banken. Zelfs nu nog worden de rating agency's betaald door het financiële systeem wat zij moeten beoordelen en zijn er feitelijk maar drie spelers die als rating autoriteit bestaan. Gezien de complexiteit van het financiële systeem en de noodzakelijke onafhankelijkheid is dit volgens Crotty een ongewenste situatie. Deze agency problemen (zie ook Hill, 2004) zijn volgens Crotty het grootste probleem van de NFA voor wat betreft de bonuscultuur en het falen van het NFA systeem. Crotty stelt dat zolang de excessieve bonuscultuur in stand blijft het onmogelijk is om regelgeving in te voeren die op een hoger abstractieniveau de financiële markt zal doen laten werken.

Tabel 3.1.2 (Crotty v.s. Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.2	1.1, 1.4, 1.5, 1.7, 1.8, 3.1, 3.4, 8.3, 8.4, 8.6

Plato stelt dat beheersing een belangrijke deugd is bij de omgang van geld. Plato, (axioma 1.1) stelde al vast dat als mensen hun geld zelf verdienen, zij daar meer waarde aan hechten dan aan mensen die niet hun geld zelf verdienen hebben. Hoe meer geld je zelf verdient, des te meer waarde zal je er aan hechten. Lang voor het invoeren van een incentive cultuur stelde Plato al vast dat een beloning in geld zorgt voor een mens die meer en meer zal geven om geld. Plato stelt verder dat (axioma 1.7 en 1.8) dat een mens die altijd meer wilt gevaarlijk is omdat hij enkel om zichzelf geeft. Zijn persoonlijk belang zal altijd voorrang krijgen rechtvaardigheid. Verder is Plato van mening dat fatsoenlijke mensen niet hun eer vinden in salariëring maar in een succesvolle uitoefening van hun ambt. Hij schrijft “ze willen niet als dieven gezien worden”. In relatie tot de bonuscultuur die de afgelopen jaren telkens meer ter discussie is komen te staan is het duidelijk dat Plato een tegenstander zal zijn van financiële incentives, en dat dit zal leiden tot inhalige mensen. Plato heeft over de afhankelijkheid van rijkdom een zeer uitgesproken mening. Zo stelt hij tevens (axioma, 8.3, 8.4 en 8.6) dat rijkdom en deugd niet samen gaan en dat de wilskracht naar rijkdom een tekortkoming is van de geestelijke ontwikkeling.

Plato stelde vast dat een staat waarin rijkdom gewaardeerd wordt er nooit voldoende zelfbeheersing zal zijn om hiermee rechtvaardig om te gaan, hetgeen onderbouwd wordt door de excessieve risico's die managers nemen gevoed door de financiële incentives. Volgens Plato een voorbeeld van overmoedigheid. Plato beschrijft (axioma 1.4, 1.5, 3.1 en 3.4) dat geld in bewaring moet zijn van de rechtvaardige en dat zolang er niets met het geld gebeurt dit zo risicovrij als mogelijk moet worden bewaard. Daarbij stelt Plato al een agency probleem vast omdat de bewaarders van het geld, het geld dan ook makkelijk kunnen stelen. In relatie tot Crotty's 2^e oorzaak voor het falen van de NFA is aangetoond dat banken door het nemen van excessieve risico's en uitkeren van forse bonussen het geld hebben gestolen. Plato stelt dat de opvoeding van de wachters (in deze de bewaarders van het geld) nooit mag resulteren in het feit dat de burgers door de rechtvaardige bewaarders benadeeld worden. Dat is exact het tegenovergestelde waartoe het financieel systeem in de afgelopen 5 jaar heeft geresulteerd. Op basis van Plato's axioma's kan vastgesteld worden dat het element van de bonussen die leiden tot excessieve risico's een voorbeeld is van overmoedig gedrag. De indeling van dit element over de NFA in Plato's spectrum zoals aangetoond in tabel 3.1.2 is daarmee gerechtvaardigd. Op basis van de axioma's kan geconcludeerd worden dat Plato het punt 2.2 van Crotty zou bekritisieren als een tekort aan wijsheid, fors overschot aan moed en tekort aan beheersing.

2.3 *Innovation created important financial products so complex and opaque they could not be priced correctly; they therefore lost liquidity when the boom ended.*

De complexiteit van de financiële producten zorgde Volgens Crotty (2009) dat de waardering van de financiële producten onmogelijk was. Daardoor resulteerde dit tijdens de crisis in een forse afwaardering van de producten, zoals samengevoegde hypotheek en derivatenpakketten. De afwaardering resulteerde in verkoop tegen lagere waarde, hetgeen zorgde voor een liquiditeitscrisis omdat de waardering altijd onjuist was geweest. Volgens Tett (2009) is de complexiteit de belangrijkste oorzaak waardoor toezichhouders niet konden ingrijpen, simpelweg omdat zij de producten niet begrepen. Vanwege de deregulering van de financiële markt op basis van de theoretische onderbouwing van de NFA, stelt Crotty dat dit de ruimte gaf voor complexe producten die niet door de toezichhouders gecontroleerd konden worden.

Tabel 3.1.3 (Crotty v.s. Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.3	3.2

Plato stelt (axioma 3.2) duidelijk wat zijn visie is op specialisme binnen een rechtvaardige staat. Indien er specialisten nodig zijn om het probleem op te lossen, is er in de kern iets fout. Plato verwoordt dit door aan te geven dat een staat met de beste artsen alleen kan voorkomen uit het feit dat de artsen in die betreffende staat veel met ziekte te maken hebben en derhalve kunnen excelleren in dat vak. Plato bedoelt hiermee dat dit niet bewonderenswaardig is, maar verwerpelijk omdat er kennelijk teveel zieke mensen in de staat zijn. Als er nooit iemand in de staat ziek is dan zal er ook geen goede dokter aanwezig zijn.

Vanuit deze gedachte kan de interpretatie gemaakt worden dat Plato de complexiteit van de financiële producten verwerpelijk zou vinden, omdat dit een teken is van een ziek onderliggend systeem. Volgens Plato is een dergelijke opkomst van complexiteit in de staat mogelijk indien er sprake is van een overmaat aan het streven naar wijsheid, wijsgerigheid aangevoerd door een teveel aan moed, felheid en het doorslaan van beheersing. De felheid van beheersing zorgt ervoor dat dergelijke excessen voorkomen. Derhalve de onderbouwing voor de indeling van deze oorzaak, zoals zichtbaar in tabel 3.1.3 in het spectrum van Plato.

2.4 *The claim that commercial banks distributed almost all risky assets to capital markets and hedged whatever risk remained was false.*

De NFA was mede gebaseerd op de theoretische gedachte dat banken niet risicovol waren omdat zij hun leningen securiseerde volgens het "Originate to Distribute banking model". Historisch gezien gebruikten banken deposito's om leningen te financieren die ze op hun balans hielden tot op de vervaldag. Dit veranderende gedurende de intrede van de NFA. Banken begonnen hun financieringsbronnen aan obligaties uit te breiden, commercial paper financieringen en terugkoop financieringen werden omvangrijker. Ze begonnen ook hun traditionele originate-to-hold-model van de kredietverlening te vervangen door de zogenoemde originate-to-distribute-model. Dit houdt in dat banken een expertise ontwikkelde in de screening en het monitoren van hun schuldenaren, maar dat tegelijkertijd door de toenemende complexiteit er een behoefte ontstond aan de spreiding van hun risico's. Derhalve werd een start gemaakt met de splitsing van bijvoorbeeld hypotheek en/of derivaten pakketten om zodoende het risico te spreiden tussen banken onderling, resulterend in syndicaat structuren, ofwel meerdere banken die bij een bepaalde schuldpositie betrokken zijn. Aanvankelijk beperkten banken het distributiemodel voor hypotheek, credit cards, autolease en studieleningen, maar na verloop van tijd begonnen ze het toe te passen op bedrijfsleningen. Vitaly M. Bord and João A. C. Santos (2012). Zij stellen met hun onderzoek vast dat het originate-to-distribute-model aanleiding heeft gegeven tot de groei van de gesyndiceerde leningen en de keuze voor obligaties als collateraal in de Verenigde Staten. Volgens Purnanandam (2010) was het juist dit model dat ervoor zorgde dat de basis theoretische gedachte, zie Fama (1970), van de NFA niet werkte. Volgens Purnanandam (2010) wordt aangetoond dat bij het structureren van syndicaten banken onderling de zachte informatie vaak niet deelde. Bij het verstrekken van leningen is er sprake van een oordeel gebaseerd op aantoonbare feiten maar ook op basis van zachte elementen die tot een beslissing leiden. Deze informatie werd niet gedeeld, er was bij syndicaten feitelijk geen sprake van gelijke informatie zoals de efficiënte markthypothese stelt. Hierdoor sloop er dus een extra risico in de waardering van de financieringen als resultaat van het originate-to-distribute banking model.

Volgens Crotty (2009) zijn er vijf redenen waarom deze basisgedachte van het originate-to-distribute model gedoemd was te mislukken binnen de NFA en waarom banken deze risicovolle syndicaten aanhielden. Om moreel risico te verminderen en potentiële investeerders te overtuigen dat de effecten in de portefeuille veilig waren moesten banken vaak de meest risicovolle effecten en leningen, de zogenaamde 'junk' zelf behouden. Collateralized debt obligation (afgekort CDO), zijn obligaties waarbij zekerheid is afgegeven door een onderpand (collateral). De zekerheid is meestal een bundeling van hypotheek. Deze CDO's waren vooral aantrekkelijk voor banken om als activa aan te houden omdat ze off-balance gehouden mochten worden, zonder dat er een vermogensbeslag voor in rekening werd gebracht. Hetgeen een onderdeel is van de deregulering van de NFA.

De doorlooptijd van deze CDO effecten via banken was lang en de positie bij banken was altijd fors, hierdoor hielden banken off-balance forse posities aan terwijl er geen verplichte vermogenseis tegenover stond. Toen de vraag naar CDO's instortte werden banken achtergelaten met enorme hoeveelheden effecten tegen inmiddels ongedekte hypotheek, die vervolgens niet ten gelde gemaakt konden worden. Toen bankiers merkten dat de verkoop van de effecten en CDO's moeizaam was omdat de yield van de CDO niet aantrekkelijk was, hielden ze hem zelf en verkochten ze de betere onderdelen er van om hun eigen bonus veilig te kunnen stellen.

Aangezien banken hun medewerkers belonen met hoge bonussen als zij winst maken werd er een prikkel gegeven om de meest risicovolle producten aan te houden daar die de grootste kans gaven op forse bonussen. De conclusie die Crotty trekt is dat de NFA gebouwd is op de gedachte dat risico's onderling verspreid worden en dat deze op basis van gelijkwaardige informatie gedeeld werden. Deze gedachte bleek onjuist, zie ook Purnanandam (2010).

In de vijf elementen van Crotty blijkt wederom dat de onduidelijkheid en de wens naar persoonlijk gewin de oorzaak was van het falen van de NFA. De conclusie is dat mede door een slechte regulering en audit de NFA de ruimte gaf aan financiële instellingen om de handel in CDO's te blijven doorzetten, resulterend in tijdelijke hoge winsten en hoge bonussen maar een toename in risico. Hetgeen uiteindelijk resulteerde in de financiële crisis.

Tabel 3.1.4 (Crotty v.s. Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.4	8.5, 8.7, 8.8, 8.10, 9.1

Plato stelt (axioma 8.5 en 8.7) dat leningen niet als doel mogen hebben dat ze de vermogensverschaffers verrijken en dat leencontracten primair op eigen risico worden afgesloten, zowel door de geldgever als geldnemer. Een risicospreiding zoals de banken met CDO's deed met als dekking gebundelde hypotheekleningen is een voorbeeld van het loslaten van het eigen risico, alsmede een voorbeeld van een doel om met een lening als vermogensverschaffer meer geld te verdienen. Dit wordt verder verduidelijkt (Axioma 9.1) waarin Plato duidelijk aangeeft dat een leencontract niet de functie mag hebben om een verhoging van rendement te realiseren. De CDO constructies zouden door Plato verwerpelijk zijn. Plato stelt ook dat indien een staat zich hierin begeeft er woekerrentes op de markt komen. Gerelateerd aan de hoogtij dagen voor de schulden crisis werd er binnen het financieel systeem enorm veel verdiend, verdiensten die alleen afkomstig kunnen zijn van een woekerrente in de staat. Dit is volgens Plato een voorbeeld van streven naar beheersing, met het effect dat de moed aangewakkerd wordt omdat de regelgeving niet afdoende is. Plato stelt verder (axioma 8.10) dat de groei van schulden in de staat zorgt voor armoedzaaiers en darren met angels. Plato doelt hiermee op de ongelijkheid die gecreëerd wordt binnen de staat als er mensen zijn die onevenredig veel verdienen, hetgeen automatisch betekent dat elders binnen de staat armoede wordt geleden, hetgeen een niet onbelangrijk neveneffect is van de zelfverrijkingcultuur indien het doel is te komen tot een rechtvaardige staat en een rechtvaardige omgang met schulden. Volgens Plato is een dergelijke opkomst van complexiteit in de staat mogelijk indien er sprake is van een overmaat aan het streven naar wijsheid, wijsgerigheid aangevoerd door een teveel aan moed, felheid en tekort aan beheersing. De afwezigheid van beheersing zorgt ervoor dat dergelijke excessen voorkomen worden.

2.5 *Regulators allowed banks to hold assets off balance sheet with no capital required to support them.*

De off-balance posities die banken mogen aanhouden bij risicovolle CDO's zonder daar een vermogensopslag tegenover te plaatsen resulteerde in onbekende risico's van bankbalansen en daarmee in onderling wantrouwen tussen banken. (Crotty, 2009). In 1990 werd besloten dat banken buiten hun reguliere balans om dergelijke producten onder te brengen in SIV's (Structured Investment Vehicle's). Hierin werden fondsen geplaatst die als het ware als schaduwbank konden financieren, met name bedrijfsfinancieringen. Derhalve konden de banken forse risico's nemen buiten het toezicht van de toezichthouders. Volgens Davies & Cohen, (2007) was voor de toezichthouders nooit duidelijk wat er gebeurde binnen de SIV's. In hun onderzoek stellen zij vast dat deze SIV's een sleutelrol hebben gespeeld in het ontstaan van de liquiditeitscrisis en dat de kern van het probleem gevonden kan worden in de financiële architectuur die een slecht toezicht op deze SIV's mogelijk maakte. Omdat deze vehicle's buiten de reguliere balans van de banken stonden kon een bank daarnaast ook relatief eenvoudig een triple A rating ontvangen door haar primaire risico's onder te brengen in SIV's. Toen de problematiek in de Amerikaanse huizenmarkt opstak en de hypotheekleningen die als zekerheid diende voor de CDO's minder waard bleken te zijn, resulteerde dat in een ongekend wantrouwen tussen banken toen bekend werd dat de posities binnen de SIV's onbekend fors was. De combinatie van de afschrijvingen bij banken en de afwaardering van de SIV's zorgde ervoor dat banken hun rentemarge gingen verhogen, leningen gingen terugtrekken en hun balansen gingen verkleinen, volgens (Crotty, 2009).

Tabel 3.1.5 (Crotty vs Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.5	3.3, 3.4, 3.5, 4.2, 9.2

In relatie tot Plato is al vastgesteld dat leencontracten op eigen risico gesloten moeten worden om een woekerrente binnen de staat te voorkomen, zie (axioma 8.7). Uiteindelijk is dat exact het resultaat van de structurele fouten die verscholen zijn in de NFA, volgens (Crotty, 2009). Verder stelt Plato (axioma 3.3 en 3.4) dat indien rechterlijke macht van buitenaf noodzakelijk is, het systeem op zichzelf heeft gefaald en dat de opvoeding van de wachters (bewaarders van het geld) nooit mag resulteren in de situatie dat de wachters haar burgers benadeeld. In relatie tot de wijze waarop het NFA systeem ruimte maakte voor off-balance posities en daarmee een schaduwbank systeem mogelijk maakte, heeft zij uiteindelijk als systeem haar burgers benadeeld. Plato legt de verantwoordelijkheid voor een juiste regulering bij de politiek, wachters van de staat (axioma 3.5). Echter, de politiek koos binnen de NFA juist voor een deregulering van de markt op zowel een hoog als laag abstractieniveau. Één van de meest elementaire economische standpunten van Plato werd door de realisatie van de Structured Investment Vehicle's (SIV) over het hoofd gezien. Plato stelt (axioma 4.2) dat groei goed is zolang groei de eenheid niet bedreigt. De exorbitante risico's binnen de SIV's groeide fors ten behoeve van winstmaximalisatie. Uiteindelijk bleken de posities binnen de SIV dermate fors dat zij het financiële systeem als een geheel konden beschadigen. Plato stelt duidelijk (axioma 9.2) dat bij geldzaken naar regelmaat en evenwicht gezocht moet worden. Iets wat door de deregulering van de NFA en een bevolking die gericht is op rijkdom exact een tegenovergestelde reactie gaf. Volgens Plato zou de complexiteit van een SIV in de staat alleen mogelijk zijn indien er sprake is van een overmaat aan het streven naar wijsheid, wijsgerigheid aangevoerd door een teveel aan moed, felheid en teveel aan beheersing.

2.6 *Regulators allowed giant banks to measure their own risk and their own capital requirements. Given perverse incentives, this inevitably led to excessive risk taking.*

In deze structurele fout duidt een belangrijk agency probleem binnen de NFA, zegge de omgang met Moral Hazard. De deregulering binnen de NFA maakte het mogelijk dat forse financiële instellingen complexe producten initieerde waardoor zowel reguliere finance medewerkers als toezichhouders de complexiteit van de producten niet meer konden overzien. (Crotty, 2009). Dit agency probleem, ook bekend als de Principaal-agentproblematiek duidt op de situatie dat er een asymmetrie is in de informatievoorziening tussen de principaal en de agent. Door banken zelfstandig verantwoordelijk te maken voor hun audit gaf de NFA ruimte voor het ontstaan van dit agency probleem. De principaal agentproblematiek is met name aanwezig indien er sprake is van complexe situaties, (Coletta, 2013). Het voornaamste probleem vanuit dit agency probleem is dat er gekozen werd voor een methode die voor beide partijen begrijpelijk was maar die de risico's onjuist inschatte. Deze methode werd de Value at Risk (VAR) genoemd.

Hetgeen resulteerde in vertrouwen in een onjuiste waardering van het bepalen van het risico met een catastrofaal sneeuwbaaleffect als resultaat toen bekend werd dat de waardering onjuist was, (Crotty, 2009). De stelling van Crotty dat de VAR gezorgd heeft voor een onjuiste inschatting van het risico wordt ook verklaard door eerder onderzoek. Het risico van de methode werd al sinds de invoering aangevochten. (Beder, 1995) heeft aangetoond dat de onderliggende aannamen van de VAR onjuist waren op basis van het monitoren de VAR uitkomsten bij acht individuele portefeuilles in de financiële markt, zie hiervoor ook (Partnoy, 2003). Het meest bijzondere aan de VAR methode is dat er ondanks felle kritiek geen actie is ondernomen en deze methode tot aan de crisis van 2008 gehanteerd werd door toezichhouders om risico's in de financiële markt te waarderen. Naast dit agency probleem blijkt wederom dat complexiteit één van de voornaamste redenen is waarom de NFA gefaald heeft, zie hiervoor ook (Rzepczynski, 2002).

Tabel 3.1.6 (Crotty vs Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.6	3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.3, 7.1

Plato stelt (axioma 3.5, 7.1) duidelijk dat de politiek leiders van de staat verantwoordelijk zijn voor een juiste regelgeving, dat zij van bovenaf op een hoog abstractieniveau regels moeten opmaken zodat de markt zelf haar eigen regels kan opstellen. Deze vrije marktwerking voor handelaren is volgens Plato haalbaar omdat de regels door de wachters van de staat dermate gefundeerd moeten zijn dat de markt haar niet omver kan werpen. Wat er dan binnen de markt gebeurt staat vrij. Plato stelt (axioma 4.3) dat als dit niet correct gedaan wordt de staat verzand in een continu herschrijven van de regels die uiteindelijk geen oplossing bieden. Gegeven de geschiedenis van de regulering en deregulering alsmede de zeer specialistische regels die in de markt worden opgemaakt, zou Plato dat als een bewijs zien dat de huidige fundamenten van het financieel systeem onvoldoende zijn. Wederom blijkt dat de beheersing en wijsheid onvoldoende is waardoor de greep naar rijkdom, volgens Plato een uiting van overmoedigheid, de vrije hand krijgt in het financieel systeem. Plato stelt (axioma 3.1, 3.2) dat er zonder een juiste opvoeding van gematigdheid mensen gecreëerd worden die inhaling zijn. Daarnaast blijkt wederom dat complexiteit een valkuil is geweest voor de financiële markt, Plato stelt duidelijk dat indien er specialisten noodzakelijk zijn er zeer waarschijnlijk fundamenteel iets mis is met het systeem. Plato stelt, (axioma 4.3) dat de politiek moet zorgen voor een regulering die een afgebakend geheel is waarin de markthandelaren hun eigen wetten kunnen maken, maar dat de in de markt gemaakte wetten nooit het systeem omver kunnen werpen. Volgens Plato is een dergelijke zachtmoedigheid in de staat mogelijk indien er sprake is van onvoldoende beheersing door felheid, lafheid en onvoldoende echte kennis.

2.7 Heavy reliance on complex financial products in a tightly integrated global financial system created channels of contagion that raised systemic risk.

De basis theoretische gedachte van de NFA was die van de efficiënte markthypothese (Fama, 1970). Als een gevolg hierop was de gedachte dat door de NFA de financiële markt in staat was om de risico's te plaatsen bij de financiële instellingen die het meest van die risico's afwisten. Uiteindelijk is gebleken dat het systeem er juist voor zorgde dat risico's geplaatst werden bij hen die er het minst van af wisten, volgens (Wolf, 2009). De keuze om binnen de NFA ruimte te geven aan financiële instellingen om risico's te spreiden over meerdere financiële instellingen zou in het geheel niet meer risico opleveren. Althans, dat was de basisgedachte. De NFA zorgde juist voor een systeem dat het onvermijdelijk was dat er excessieve risico's ontstonden. (Crotty, 2009).

Tabel 3.1.7 (Crotty vs Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.7	3.2, 8.7, 8.10

Wederom blijkt de complexiteit van het systeem een probleem en geeft het ruimte aan mensen die daar misbruik van maken. Een groei van schulden in de staat zorgt voor darren met angels. Plato (axioma 8.10) zou de mensen die meewerkten aan het systeem aanduiden als darren met angels, die uiteindelijk enkel uit zijn om zichzelf te verrijken. De voorbeelden van dergelijk gedrag zijn legio, bijvoorbeeld Merrill Lynch, AIG, Goldman. De visie over complexiteit van Plato is duidelijk, er is iets fundamenteels fout met het systeem. (axioma 3.2). Wederom blijkt dat de leencontracten in de financiële markt niet voor eigen risico gesloten worden, de NFA maakte een systematische van spreiding mogelijk en zorgde daarvoor voor een extra ingelopen risico. Plato stelt duidelijk dat leencontracten altijd voor eigen risico gesloten moeten worden (axioma 8.7). Wederom blijkt dat op basis van Plato's visie op de markt er binnen ons financieel systeem weinig tot geen sprake is van een autonome beheersing. De wijsheid is aanwezig, mede gezien de complexiteit en invoering van regulering, echter de kennis is onvoldoende om te zorgen voor een optimale regulering. Hetgeen wederom ruimte geeft aan de overmoedigheid van de markt inzake felheid en een overschot aan moed. Alsmede een tekort aan echte wijsheid waardoor er gestreefd wordt naar wijsgerigheid en een tekort aan zelfbeheersing.

2.8 The NFA facilitated the growth of dangerously high system-wide leverage.

Het systeem van de NFA heeft ervoor gezorgd financiële instellingen hun leverage gingen uitbreiden, resulterend in een gevaarlijk forse groei in de schuldenpositie, volgens Crotty (2009). Het primaire probleem bleek dat financiële instellingen hun leverage fors konden verhogen. Investment banken zoals Goldman Sachs verhoogde zijn leverage zelfs tot circa 40 keer hun eigen kapitaal, hierdoor nam de fragiele positie van de NFA toe. (Crotty, 2009).

Een onderdeel van de NFA was het Basel I akkoord, waarin afspraken werden gemaakt over de vermogenspositie die banken moesten aanhouden. In Basel I gold dat financiële instellingen op elke honderd euro uitgeleend geld, acht euro aan vermogen moesten aanhouden. De basisfilosofie hiervan was gezond, echter er werden uitzonderingen gemaakt op bijvoorbeeld gedekte CDO's, en andere off-balance posities. Basel I lag daarmee in de lijn van een gedereguleerd financieel systeem, gelijk aan de theoretische basis waarop de NFA gebouwd was. (Bron: Bank for international Settlements). De nadelen van Basel I werden geopenbaard toen de kredietcrisis zich openbaarde en bleek dat de off-balance posities van banken een forse invloed hadden op de stabiliteit van het financieel systeem.

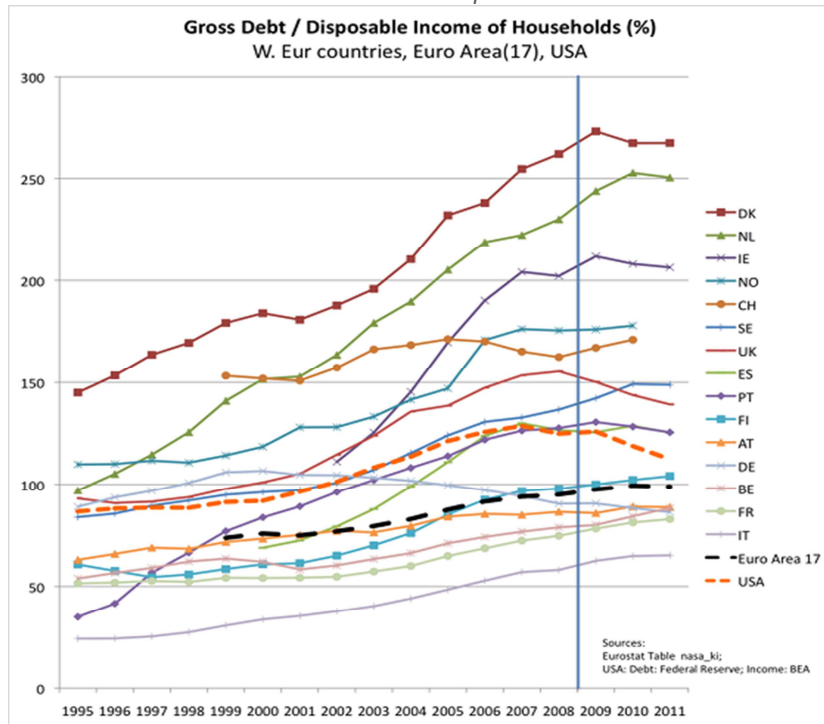
Om de nadelen van Basel I te overkomen werd Basel II ingevoerd. De basisgedachte van Basel II bestaat uit drie elementen, (I) vermogenseisen moeten recht doen aan het feitelijk risico dat in de onderneming aanwezig is, (II) toezichthouders moeten hun werkwijze veranderen, (III) transparantie in de informatie voorziening. (Caruana, 2005). Echter de kritiek op de systematiek van Basel nam toe. Volgens Le Pan (2008) schuilt in de werkwijze van het Basel systeem een risico om voort te borduren op een systeem wat niet werkt, enkel door de complexiteit van de regels te vergroten. Hij stelt dat dit kan resulteren in een oneindige reeks aan Basel variabelen omdat de markt de mazen in de regels toch weet te vinden.

Plato zou zich daarmee direct kunnen identificeren (axioma 4.3), de markt moet in staat zijn haar eigen regels vast te stellen, elders verzand zij in een continue herziening van de regels. Volgens Crotty (2009) waren de primaire uitgangspunten van Basel II goed, maar blijkt de grootste fout te zijn dat banken zelf hun methode van risico rating mochten kiezen en controleren zoals verdedigd bij 2.6. Financiële instellingen konden bij de invoering van Basel II kiezen voor een standardized approach (SA) of de Internal Ratings Based Approach (IRB), (Bron: Bank for international Settlements). De meeste banken maakten gebruik van de IRB methode, een verfijnde wijze om risico te presenteren, echter op basis van de interne methodiek van de financiële instellingen, resulterend in een agency probleem zoals beschreven bij 2.6. (Crotty, 2009). De problematiek van de Basel II afspraken worden nu vertaald in het Basel III akkoord. De basisprincipes van het Basel III akkoord bestaan uit, (I) een verhoging van de vermogenseisen, (II) een maximum voor leverage, verhoging van de liquiditeitsratio bij banken en extra kapitaalbuffers. De stelling dat het voortborduren op een niet werkend systeem (Le Pan, 2008) juist is zal moeten blijken. Volgens Plato is dit een voorbeeld van oneindige regelgeving binnen een onjuist systeem.

De stelling die Crotty verdedigt dat de NFA gezorgd heeft voor een algehele toename van de schuldpositie kan op basis van empirisch datasets onderbouwd worden. Binnen dit onderzoek kijken we naar Plato's visie op schulden in relatie tot de NFA en hoe de "westerse landen" hiermee om zijn gegaan. In onderstaande grafiek is zichtbaar hoe de schuld zich heeft ontwikkeld in West Europa en de Verenigde Staten. De uitkomsten van de grafiek dienen als empirische onderbouwing dat de schuldpositie van de westerse economieën gedurende de invoering van de NFA zijn toegenomen. Onderstaande toont de schuldenlast ten opzichte van het inkomen per huishouden. Juist deze inkomsten/lasten verhouding is mede volgens Plato van belang omdat (axioma 8.8) er een maximum is aan de hoeveelheid schuld die een mens kan dragen zonder opstandig te worden. Deze opstandigheid kan wellicht gevonden worden in vormen als de occupy beweging, of de wijze waarop de politiek de staatsschuld nu in alle macht probeert te verkleinen. Duidelijk is wel dat er sinds de schulden crisis een rem op het verhogen van de schuld is gezet door de burgers van het land.

Tussen 2009 en 2011 is de schuldpositie die door burgers aangegaan wordt ongeveer gelijk gebleven, mede door een bewustwording van de burgers, maar ook door de beperking van banken en de beperking van de overheden.

Grafiek 3.1.1 “Groeï schuld versus inkomen per huishouden”

Grafiek van het IMF brengt groei hypotheekschuld Europese landen in kaart (Bron: *Macrobusiness*)

Tabel 3.1.8 (Crotty vs Plato)

Nr. Crotty, 2009	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2,8	8.3, 8.4, 8.6, 8.8, 8.10

Het is aantoonbaar dat de schulden per inwoner in Europa en de Verenigde Staten in de afgelopen tien jaar is toegenomen. De aanname dat de NFA daar de ruimte voor heeft gegeven blijkt uit de literatuur meer dan verdedigbaar en wordt empirisch aangetoond door grafiek 3.1.1 “Groeï schuld versus inkomen per huishouden”. Plato stelt (axioma 8.3, 8.4) dat rijkdom en deugd niet samengaan en dat het streven naar rijkdom een tekortkoming is van de geestelijke ontwikkeling. Zolang de NFA een structuur nastreeft om te groeien in rijkdom zal er nooit voldoende beheersing en wijsheid in het model komen, conform (axioma 8.6). Hoewel het streven naar beheersing er wel is, zeker na de crisis en vertaald door de scherpere Basel III voorwaarden, blijkt dat er nog steeds niet voldoende wijsheid aanwezig is om op een hoger abstractieniveau de financiële architectuur aan te passen. Plato zou vaststellen dat dit een bewijs is van onwetendheid, roekeloosheid en onvoldoende zelfbeheersing.

In hoofdstuk 3.1 is op basis van de acht oorzaken waarom de NFA gefaald heeft, Volgens Crotty (2009)gekeken wat de onderbouwing hiervan is in de literatuur. Vervolgens is er een reflectie gegeven middels de axioma's van Plato om te bezien wat zijn reactie en visie is op de NFA en welke deugden over- en onderbelicht zijn in ons huidige systeem. Door de NFA te waarden aan de hand van de drie deugden van Plato is het mogelijk om binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schuld de NFA te positioneren en haar tekortkomingen volgens Plato zichtbaar te maken. Dit wordt beschreven in hoofdstuk 3.2.

3.2 De NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardigheid.

De positionering van de NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardigheid is op basis van de toetsing van relevante axioma's van Plato aan de acht structurele fouten van de NFA, Volgens Crotty (2009) en een literatuurstudie naar de onderbouwing van de door Crotty aangetoonde oorzaken waarmee de achterliggende overtuigingen van de NFA geopenbaard worden. Onderstaande tabel geeft een totaaloverzicht van de acht structurele fouten volgens Crotty (2009) en de axioma's zoals getoond in tabel 2.1.1 "Labeling van de axioma's over schuld". De labeling is aan de hand van Plato's rechtvaardige omgang met schuld. Per deugd is er in hoofdstuk 3.1 voor de NFA een onder, of overwaardering gegeven. Zoals beschreven in de reflectie per structurele oorzaak is dit de verantwoording voor het kunnen positioneren van de NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden, resulterend in onderstaande tabel en het "gewogen" oordeel per deugd.

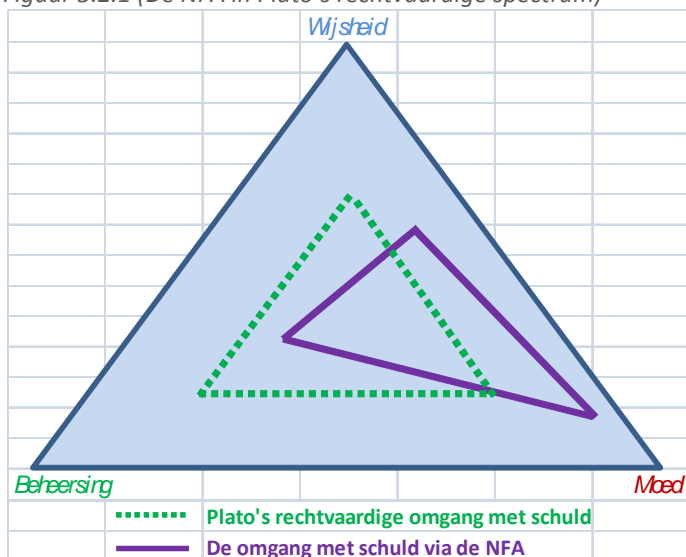
Tabel 3.2.1 8 oorzaken in spectrum van Plato

Indeling 8 oorzaken (Crotty) in spectrum van Plato's rechtvaardigheid.				
Nr. Crotty, 2009	Wijsheid	Moed	Beheersing	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
2.1	Onwetendheid	Roekeloosheid	Zachtmoedigheid	3.3, 3.5, 4.2, 4.3, 7.1, 8.1, 8.5, 9.2
2.2	Onwetendheid	Roekeloosheid	Zachtmoedigheid	1.1, 1.4, 1.5, 1.7, 1.8, 3.1, 3.4, 8.3, 8.4, 8.6
2.3	Wijsgerigheid	Roekeloosheid	Felheid	3.2
2.4	Wijsgerigheid	Roekeloosheid	zachtmoedigheid	8.5, 8.7, 8.8, 8.10, 9.1
2.5	Wijsgerigheid	Roekeloosheid	Felheid	3.3, 3.4, 3.5, 4.2, 8.8, 9.2
2.6	Onwetendheid	Roekeloosheid	Felheid	3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.3
2.7	Wijsgerigheid	Lafheid	zachtmoedigheid	3.2, 8.7, 8.10
2.8	Onwetendheid	Roekeloosheid	zachtmoedigheid	8.3, 8.4, 8.6, 8.8, 8.10

De samenvatting van de 8 structurele fouten per deugd kunnen gepositioneerd worden in het spectrum van Plato. In deze paragraaf zal een concluderende reflectie gegeven worden op de NFA op basis van de axioma's van Plato over schuld, zodoende resulterend in een reactie van Plato op ons huidig financieel systeem en hoe deze gepositioneerd zou worden in zijn spectrum van rechtvaardigheid. Ten einde om zichtbaar te maken welke deugd(en) in ons systeem onderbelicht zijn en volgens Plato aandacht zouden moeten genieten.

Figuur 3.2.1 toont schematisch de NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden. In dit figuur staat de gestippelde groene lijn voor de harmonie tussen wijsheid, moed en beheersing. Des te sterker aangetoond is dat een deugd een overschot heeft, des te meer de lijn afwijkt naar de rand (zoals moed). Indien er een tekort is aan een deugd trekt de lijn verder weg van de rand, (zoals beheersing). Uit onderstaande figuur blijkt voor de NFA duidelijk de overmoedigheid, tekort van echte wijsheid en tekort aan beheersing.

Figuur 3.2.1 (De NFA in Plato's rechtvaardige spectrum)

Zoals zichtbaar in de tabel en het spectrum van Plato blijkt er op basis van de axioma's van Plato over schuld een tekort aan echte wijsheid in onze huidige theoretische omgang met schulden maar er is vooral sprake van een overschot aan moed en fors tekort aan beheersing. De afwijking ten opzichte van de rechtvaardige omgang met schulden wordt in figuur 3.2.2 eenvoudig zichtbaar indien wij de NFA positioneren ten opzichte van de perfecte harmonie die Plato ons voorschrijft. Op basis van de positionering van de NFA ten opzichte van Plato's ideale harmonie wordt duidelijk dat Plato een striktere regulering en beheersing van het financieel systeem noodzakelijk acht om de overmoed die leidt tot geldzucht te beperken en terug te brengen. Op basis van de axioma's kan nu per deugd bepaald worden wat Plato's kritiek en advies is op het huidige financiële systeem en hoe de omgang met schuld daarin rechtvaardiger kan worden.

Wijsheid in de NFA

In het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schuld blijkt de score op wijsheid hoog, maar nog niet optimaal. Binnen de NFA zijn alle elementen over wijsheid aanwezig. Er is aandacht voor beheersing, voor complexiteit, voor overmoedigheid. De fundamentele theoretische basis van de NFA is echter te zwak. Waar Plato duidelijk stelt dat het de verantwoordelijkheid is voor de politiek om strikte regulering te formuleren wordt door de vrije efficiënte markthypothese een te vrije rol weggelegd voor de burgers, resulterend in het feit dat schulden groeien en de staat zich vult met darren. Plato verwijst naar darren, een verwijzing die opgaat voor de bonusbeluste CEO's en traders in de financiële sector. Plato's voornaamste kritiek is niet zozeer op dergelijke mensen, maar op de politiek die niet zorgt voor een passende regulering zodat dit niet binnen de staat kan voorkomen.

De NFA dient volgens Plato omlijdend te worden met een strikte regulering waarbinnen door de handelaren zelf regels gemaakt kunnen worden. Vrije marktwerking binnen een strikte omlijning van regels waarmee het systeem door de handelaren nooit omver geworpen kan worden. Een belangrijk verschil tussen de NFA en Plato's visie is de positie van de soeverein. Waar bij de NFA deze rol lijkt weggelegd voor de Wereldbank en het IMF, zegt Plato duidelijk dat de staat zelf voor deze regulering moet zorgen. Landen zijn dus zelfstandig verantwoordelijk voor de regelgeving. De voornaamste kritiek die uit dit standpunt volgt is dat er dan geen controle is over het geheel en dat daardoor sommige landen door de invoering van een vrijere regelgeving voordeel zullen hebben ten opzichte van andere landen. Plato stelt echter dat alleen de rechtvaardige omgang met schulden zal leiden tot een gelukkige en rechtvaardige staat en dat het onrechtvaardige handelen uiteindelijk zal leiden tot een ongelukkige staat.

Moed in de NFA:

In het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden blijkt dat er binnen de NFA een overschot is aan moed. Plato stelt dat door een opvoeding die overladen is met sport zorgt voor felle mensen die gevoed zijn door geldzucht. Plato stelt dat overmoedigheid leidt tot mensen die streven naar oneindige groei. Uiteindelijk resulteert dit volgens Plato tot inhalige en omkoopbare mensen en tot slot in een revolutie en een vernietiging van de staat. Deze overmoedigheid is duidelijk zichtbaar in de NFA, die de ruimte heeft geboden voor de groei van schulden, groei van winsten en de jacht naar meer, via winsten, aandelen en bonussen. Deze overmoedigheid een halt toeroepen is de eerste stap die genomen moet worden binnen het financieel systeem. Een striktere regelgeving op deze wens naar meer dient primair verwerkt te worden in de regulering van ons financieel systeem. Verantwoordelijk hiervoor is de politiek.

Het vergt moed om als politiek impopulaire beslissingen te nemen, ook al zou vooraf bekend zijn dat deze beslissing voor de staat uiteindelijk de juiste is. Plato stelt dat de politiek moet streven naar kennis en deugd en niet naar de groei van rijkdom. Als wij deze stelling reflecteren op bijvoorbeeld de huidige discussies van de (internationale) politiek dan staat daarin rijkdom en schulden centraal. De overtuiging van Plato is dat de politiek zich zou moeten bekommeren op de opvoeding van haar burgers door deugd en kennis te stimuleren. Plato is een tegenstander van de democratie, mede omdat zij gevoed wordt door populisme en hierdoor altijd gedreven wordt door het populisme om de meerderheid te halen. Hoewel Plato zou streven naar een utopische aristocratie waarin een dergelijke hiërarchische verdeling eenvoudiger is toe te passen, zijn er elementen waar onze politiek wel naar kan streven zonder het populisme daarmee te ondermijnen. De overtuiging moet zijn dat fatsoenlijke mensen hun eer niet vinden in salaris, maar in de succesvolle uitoefening van hun ambt.

Beheersing in de NFA

Plato stelt dat “geld hebben” goed is, maar enkel voor fatsoenlijke mensen, (axioma 1.2). Een fatsoenlijk mens is volgens Plato in staat zich te beheersen en niet constant op zoek naar meer. Onze opvoeding moet geënt zijn op gematigdheid. Plato zou in eerste instantie streven naar een opvoeding waarin gematigdheid een natuurlijke deugd van de mens is waardoor excessen zoals de focus op rendement en bonussen niet zou ontstaan. Maar bovenal legt Plato (axioma 3.5) de verantwoordelijkheid van een rechtvaardige omgang met geld en schulden bij de wachters van de staat, zij dienen in te grijpen. Duidelijk is dat het financieel systeem volgens Plato niet de ruimte moet bieden om enkel winst en bonussen na te streven en dat de politiek verantwoordelijk is voor een dergelijke regulering.

Plato is kritisch op een maatschappij waarin een tekort dreigt van de deugd beheersing. Hij ziet een dergelijke staat als een destructieve staat die uiteindelijk zichzelf vernietigt. Binnen zo’n staat ontwikkel je mensen die inhalig zijn en omkoopbaar (axioma 1.7 en 3.1). Hij stelt duidelijk dat in een staat waar rijkdom gewaardeerd wordt er nooit voldoende zelfbeheersing zal zijn. De belangrijkste stelling die Plato inneemt (axioma 4.2) is dat groei goed is zolang de groei de eenheid niet bedreigt. In relatie tot de NFA is gebleken dat met name de groei van de financiële markt, het aantal producten en de afhankelijkheid van de NFA aan grote banken in combinatie met een forse complexiteit gezorgd hebben voor de financiële crisis. Plato stelt dat geen enkele financiële instelling dermate groot mag worden dat zij de gehele financiële markt kan beïnvloeden. Daarnaast zegt Plato hiermee dat de financiële markt zelf niet zo groot had mogen worden dat zij een bedreiging kan vormen voor de staat. Een maximum aan een balansvolume voor financiële instellingen in combinatie met een vermogens eis zou in dit opzicht zorgen voor een betere beheersing. Duidelijk is dat Plato banden zou leggen aan het winstbejag en de focus op groei en incentives. Met de duidelijke verwijzing dat de staat zelf verantwoordelijk is voor deze regelgeving.

Wijsheid, moed en beheersing in de NFA:

De belangrijkste axioma (4.4) stelt de basis concepten van Plato’s zoektocht naar rechtvaardigheid, zegge de kracht die wijsheid, moed en beheersing in balans houden. In axioma (4.3) geeft Plato een concreet voorbeeld van hoe er op de markt gehandeld moet worden. De contracten die mensen met elkaar afsluiten zijn voor eigen risico, daar hoeft de wetgever zich niet mee te bemoeien. Plato stelt dat dit verzant in een continue herschrijven van wetten en regelgeving. Primair is wel dat de leiders van de staat op een hoger abstractieniveau een wetgeving hebben voor handel drijven en dat deze wetgeving niet omver geworpen kan worden door wat er in de markt gebeurt. In relatie tot Bretton Woods waarin strikte regelgeving kwam en voorts de NFA waarin deregulering centraal stond stelt Plato feitelijk dat er vrije marktwerking mogelijk is onder een strikte regulering. Het niveau van de regulering betreft echter de opbouw van het systeem, de bouwstenen. Zoals Crotty (2009) tevens omschrijft is één van de fundamentele fouten dat de theoretische basis van de NFA onjuist is. De regulering laten toenemen in de markt zal volgens Plato en Crotty niet het probleem verhelpen, er dient gewerkt te worden aan de theoretische fundering van het financieel systeem. Het feit dat de burgers nu benadeeld kunnen worden door een onjuist financieel systeem is volgens Plato (axioma 3.4) de verantwoordelijkheid van de Politiek. Op basis van de axioma’s geeft Plato ons een ingang om anders naar onze financiële structuur te kijken.

4. De praktijk, nationaliseren van de SNS Bank

In hoofdstuk twee is Plato's spectrum over een rechtvaardige omgang met schulden getoond. Vervolgens is in hoofdstuk 3 getoetst welke positie de (New Financial Architecture) NFA daarin inneemt en de kritiek en aanbevelingen die Plato hierop heeft. Dit heeft geresulteerd in een toetsing van onze huidige theoretische overtuigingen met de theoretische overtuigingen van Plato. Volgens Ghoshal (2005) is het aannemelijk dat de theorie zichzelf in de praktijk bewijst, daar managers en leiders hun aangeleerde theorie in de praktijk gaan toepassen. Op basis van deze gedachte wil ik aan de hand van de nationalisatie van de SNS bank achterhalen wat de oorzaak van de nationalisatie was en of deze oorzaken overeenkomen met de structurele oorzaken voor het falen van de financiële architectuur volgens Crotty (2009). Voorts wordt aan de hand van de brief aan de kamer inzake de nationalisatie van SNS REAAL, geschreven door minister Dijsselbloem, getoetst welke argumenten gehanteerd worden die hebben geleid tot de nationalisatie van de SNS Bank. Deze overtuigingen zullen tevens binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden gepositioneerd worden en zal er op basis van de axioma's van Plato zijn kritiek en advies beschreven worden.

51

4.1 Nationalisering van de SNS Bank.

Op 1 februari 2013 maakte minister Dijsselbloem bekend dat de staat de SNS Bank genationaliseerd heeft. Directe kosten voor de staat, 3,7 miljard euro. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de 1,1 miljard euro die aandeelhouders en achtergestelde obligatiehouders aanhielden bij de bank en dit volledige bedrag in één dag zagen verdwijnen. De door de staat direct geïnvesteerde 3,7 miljard is opgebouwd uit 2,2 miljard kapitaalinjecties, 0,8 miljard aan afschrijvingen op de eerder gegeven staatssteun in 2008 ad. 0,75 miljard en 0,7 miljard afschrijving op de vastgoedtak. Naast deze overname verschaft de staat 1,1 miljard aan leningen en 5,5 miljard aan garanties. (bron: rijksoverheid). Maar wat heeft ervoor kunnen zorgen dat een dergelijke ingreep noodzakelijk was? Onderstaand een verkorte tijdslijn van de gebeurtenissen vanaf 2006, het jaar waarin SNS het onderdeel Property Finance overneemt van de ABN Amro. Deze overname wordt volgens Jan Sijbrand (toezichthouder DNB) gezien als de katalysator die heeft geleid tot de nationalisatie van de SNS Bank.

In de zomer van 2006, kort na de beursgang, neemt SNS een bedrijf dat vastgoed financiert over van ABN Amro. Dat bedrijf heet Property Finance (PF). SNS betaalt er 810 miljoen voor en is met de aankoop in één klap de grootste Nederlandse financier van commercieel vastgoed.

In 2008 is er de kredietcrisis. SNS moet, net als andere Nederlandse banken en verzekeraars, aankloppen voor staatssteun. De overheid maakt 750 miljoen euro over. Een jaar later is de bank net weer aan het oprabbelen als het bekend moet maken dat er in het tweede kwartaal van 2009 een groot verlies is geleden. Het is het in 2006 gekochte SNS Property Finance dat de rest van het bedrijf onder water trekt.

Weer een jaar later, 2010. Het is nog erger gesteld met PF dan gevreesd, schrijft Ernst & Young in een vertrouwelijk rapport aan SNS. Property Finance heeft her en der leningen verstrekt aan projectontwikkelaars of vastgoedhandelaren die in de problemen raken of failliet gaan. Er is jarenlang te gemakkelijk geld uitgeleend. Ernst & Young zegt: boek nu 1,2 miljard af. Maar SNS wil daar niet aan omdat zo'n enorm bedrag (een kwart van het totale vermogen) afboeken zou betekenen dat het bedrijf omvalt zonder nieuwe staatssteun. Dus wordt er niet 1,2 miljard, maar 610 miljoen afgeschreven. De pijn wordt vooruit geschoven.

In 2012 blijkt dat de aanhoudende verliezen bij de vastgoedtak niet langer te dragen zijn. De bank komt in acute nood. Goldman Sachs adviseert, potentiële investeerders komen langs. Maar die komen niet met hét voorstel, vindt minister van Financiën Dijsselbloem, die uiterlijk 31 januari een goede oplossing wil. Die komt er in zijn ogen niet. En dus maakt hij op 1 februari 2013 's ochtends bekend dat de Staat SNS overneemt. (Bron, NRC Handelsblad, Peter Zantingh, 1 februari, 2013).

De overname van PF door de SNS bank had nooit mogen gebeuren, zo stelt Jan Sijbrand (toezichthouder DNB). Tijdens de overname was al bekend dat dit de SNS Bank uitermate gevoelig maakte en dat de waardering binnen PF te hoog was. Toch was de wens van het bestuur van de SNS om de grootste te worden zo sterk dat zij ondanks de risico's de overname accepteerde. Verwijzend naar Plato's axioma 4.2 dat groei goed is zolang de eenheid niet bedreigt wordt, had de overname afgekeurd moeten worden. Toch gaf De Nederlandse Bank haar goedkeuring. Binnen een strikter georganiseerde financiële architectuur had dit nooit kunnen gebeuren.

De tijdslijn toont een proces waarin opvalt dat er geruime tijd bekend was dat de SNS in problemen zat, edoch heeft het jaren geduurd alvorens er actie ondernomen werd. De beheersing gedurende deze periode blijkt ook onvoldoende. De aanhoudende verliezen zorgde uiteindelijk voor een onhoudbare situatie waardoor de staat het als haar taak zag het financieel systeem te redden en daarmee haar burgers te beschermen van een groter kwaad.

Minister Dijsselbloem noemt twee noodzaken die hebben geleid tot de ingreep, volgens Dijsselbloem (2013);

1. Systeemrelevantie SNS Bank en SNS REAAL.

De Nederlandse Bank typeert de SNS Bank als een systeemrelevante instelling, hetgeen betekent dat het financiële systeem fors beschadigd wordt indien deze instelling failliet zou gaan. Zo definieert (Dijsselbloem, 2013) in zijn brief aan de kamer een systeembank als een instelling, *“waarvan het faillissement onaanvaardbare grote en onwenselijke gevolgen zou hebben voor de financiële stabiliteit, de Nederlandse economie en de Nederlandse belastingbetaler.”* De conclusie van de Nederlandse overheid is vervolgens dat een faillissement van deze bank een te fors risico is gezien de grote hoeveelheid uitstaande deposito's en dat het deposito garantiestelsel een faillissement niet zou kunnen dragen. Daarnaast zou dit leiden tot een forse verslechtering van de financiële rating van Nederland en dat het internationale vertrouwen in Nederland in één klap zou vervagen. Voorts zou dit betekenen dat 1 miljoen mensen hun vermogen kwijt zijn en wellicht in betalingsproblemen zouden komen. Een redding door de staat op basis van deze gronden lijkt de beste optie.

Gegeven de situatie en bouw van ons Financiële architectuur is een redding wellicht de beste optie. Als wij kijken naar Plato's reflectie hierop zou hij ten eerste stellen dat het nooit kan voorkomen dat één instelling dermate groot gegroeid is dat zij de staat en haar burgers daarmee zou kunnen afdwingen dat ze gered moet worden. Plato stelt duidelijk dat leencontracten voor eigen risico gesloten moeten worden, daarmee stelt hij dat financiële instellingen hun verlies moeten nemen indien blijkt dat het geld niet terugkomt. In een rechtvaardige staat zou een rechtvaardige omgang met schulden betekenen dat de SNS (I) niet zo groot had mogen groeien en (II) dat zij niet gered was door de staat omdat zij het financieel systeem daarmee niet in gevaar kon brengen. Uiteraard geldt deze norm voor alle instellingen.

2. Aanleiding voor de ingreep: mogelijke aanvraag noodregeling door DNB.

De tweede noodzaak die Dijsselbloem omschrijft is het feit dat nadat de Nederlandse bank had vastgesteld dat er op basis van de huidige waardering van de bank 1,84 miljard kapitaal tekort was. Dit betekent dus dat de bank bijna twee keer (3,9 miljard) aan kapitaalinjectie nodig had om aan de wettelijke vermogens eis te kunnen voldoen. De conclusie was dan ook dat als de bank dit niet op korte termijn wist te realiseren, zij niet zelfstandig kon voortbestaan. Deze conclusie is op 27 januari 2013 door de Nederlandse Bank getrokken en gecommuniceerd aan de SNS Bank. Eén maand hierna werd de bank genationaliseerd. Plato zou als kritiek geven dat de beheersing qua regulering tekort heeft geschoten. De verantwoordelijkheid van het voorkomen van dergelijke situaties ligt bij de politiek, niet het oplossen van dergelijke problemen. Plato stelt dat de politiek leiders moeten zorgen voor een omgeving waarin vrij gehandeld kan worden, met een door de politiek dermate gereguleerde markt dat er intern geen situaties kunnen ontstaan die het gehele systeem doen wankelen.

Op basis van de ontwikkelingen bij de SNS bank en de oorzaken die minister Dijsselbloem omschrijft kan in de kern vastgesteld worden welke oorzaken hebben geleid tot het falen van de SNS Bank. Duidelijk is dat het streven van de SNS Bank naar meer gezorgd heeft voor een overname die in de kern niet gezond was en dat dit niet onbekend was bij de toenmalige bestuursleden alsmede bij De Nederlandse Bank als toezichthouder.

Uiteindelijk zijn er drie primaire oorzaken die hebben geleid tot de nationalisatie van de SNS Bank.

1. SNS Property Finance (PF). De wens van SNS om een serieuze grote vastgoedbank te worden was dermate groot dat zij het noodlijdende PF overnamen van de ABN Amro. Een tekenen van overmoedigheid en onvoldoende wijsheid.

2. Double leverage, de holding financierde feitelijk het vreemd vermogen in de dochters, waardoor bij een default van de dochters het eigen vermogen van de holding direct onder druk kwam te staan. Een teken van complexiteit en daarmee wijsgerigheid, felheid en roekeloosheid.
3. De controle vanuit de Nederlandse Bank was onvoldoende. Achteraf stellen de toezichthouders vast dat de overname in het licht van nu, nooit had moeten gebeuren. Een teken van onvoldoende beheersing, onvoldoende wijsheid en roekeloosheid.

In relatie tot de acht kritische oorzaken van Crotty (2009) blijkt hieruit dat 4 van zijn argumenten toepasbaar zijn op de nationalisering van de SNS Bank en dat de keuze om de bank te nationaliseren enkel in het teken staat om het systeem in stand te houden. Onderstaand een overzicht:

Cambridge Journal of Economics 2009, 33, 563 - 580 (J. Crotty, 2009)		
pagina	Nr.	Causes of global crisis
565	2.2	<i>The NFA has widespread perverse incentives that create excessive risk, exacerbate booms and generate crisis.</i>
567	2.4	<i>The claim that commercial banks distributed almost all risky assets to capital markets and hedged whatever risk remained was false.</i>
570	2.6	<i>Regulators allowed giant banks to measure their own risk and set their own capital requirements. Given perverse incentives, this inevitably led to excessive risk taking.</i>
574	2.8	<i>The NFA facilitated the growth of dangerously high system-wide leverage.</i>

2.2 : De SNS bank wilde de grootste vastgoedbank worden van Nederland, daar stond tegenover dat zij dan als systeembank aangemerkt zou worden, direct kon concurreren met de andere grootbanken in de verwachting om meer rendement te halen. Voor de overname van property finance was de SNS bank wellicht een relatief kleine speler, maar wel een rendabele en gezonde onderneming. De basisgedachte van hogere beloningen na het nemen van extra risico deed het bestuur besluiten om de overname door te zetten.

2.4: De SNS bank had als commercial bank niet al haar risico verspreid en de waardering van de OG portefeuille onvoldoende kritisch bekeken. Hierdoor leek het balanstotaal en de vermogensposities in orde totdat er een forse afwaardering moest plaatsvinden. De gedachte dat de bank vermogens was en haar risico's juist had afgedekt bleek onjuist.

2.6: De Nederlandse bank geeft nu achteraf aan dat zij nooit de overname had moeten goedkeuren. Probleem was echter de double leverage die zorgde voor onduidelijkheid. De Nederlandse bank was derhalve afhankelijk van de door de SNS aangeleverde posities. Ondanks het feit dat de accountants van de SNS bank al een waarschuwing gaven, werd deze door de directie afgeweerd waardoor er nooit een gegoede audit uitgevoerd kon worden die uiteindelijk ook naar buiten treed.

2.8: De SNS bank werd hierdoor een systeemrelevante bank en daarmee direct een bedreiging voor het systeem. Deze contradictie van het "Too big to Fail" principe blijkt ook nu op te gaan. De NFA is een kapitalistisch systeem die de kracht heeft zichzelf te vernietigen.

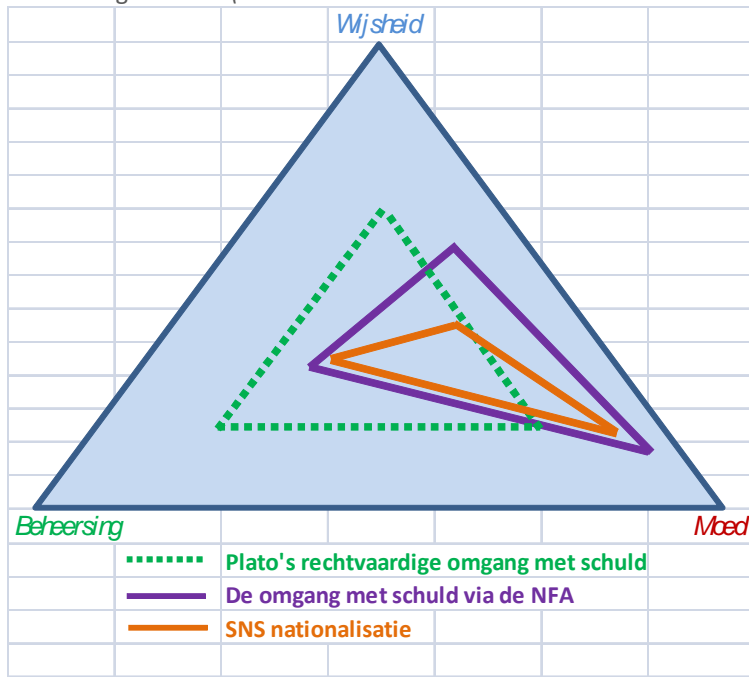
De drie primaire oorzaken kunnen gewaardeerd worden binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden middels de relevante axioma's ten einde om de achterliggende oorzaken en noodzaak tot nationalisatie van de SNS Bank te kunnen positioneren binnen het spectrum.

Tabel 4.1.1 (SNS nationalisatie vs Plato)

Oorzaken Nationalisatie	Wijsheid	Moed	Beheersing	Gekoppelde relevante axioma's van Plato
1	Onwetendheid	Roekeloosheid	Felheid	3.3, 3.5, 4.2, 4.3, 7.1, 8.1, 8.5, 9.2
2	Wijsgerigheid	Roekeloosheid	Felheid	1.1, 1.4, 1.5, 1.7, 1.8, 3.1, 3.4, 8.3, 8.4, 8.6
3	Onwetendheid	Roekeloosheid	Zachtmoedigheid	3.2

Het gemiddelde van de Nationalisatie van de SNS Bank per deugd kan gepositioneerd worden in het spectrum van Plato waarin tevens de NFA gepositioneerd is. Hierdoor wordt zichtbaar in hoeverre de praktijk overeenstemt met de theoretische basis van de financiële architectuur. Ten einde om zichtbaar te maken welke deugd(en) in ons systeem onderbelicht zijn en volgens Plato aandacht zouden moeten genieten. Figuur 4.1.1 toont de Nationalisatie van de SNS Bank binnen het spectrum van Plato's rechtvaardige omgang met schulden.

Figuur 4.1.1 (De Nationalisatie van de SNS Bank in Plato's rechtvaardige spectrum)

Zoals zichtbaar in tabel 4.1.1 en het spectrum van Plato blijkt er op basis van de axioma's van Plato over schuld een fors tekort aan wijsheid maar is er vooral sprake van een overschot aan moed en fors tekort aan beheersing. In hoofdlijnen past de nationalisatie van de SNS bank bij de eerdere bevindingen voor wat betreft de positionering van de NFA. Er is aangetoond dat vier van de structurele fouten binnen de NFA volgens Crotty (2009) geleid hebben tot de nationalisatie van de SNS Bank. De afwijking ten opzichte van de rechtvaardige omgang met schulden en met de positionering van de NFA wordt in figuur 4.1.2 goed zichtbaar.

Wijsheid bij de nationalisatie van de SNS Bank:

Plato beschrijft dat indien rechterlijke macht van buitenaf noodzakelijk is het systeem gefaald heeft (axioma 3.3). De noodzakelijke ingreep van de staat en de onmacht van De Nederlandse bank zijn hier voorbeelden van onwetendheid. Plato zou de overname van PF door SNS Bank tegengehouden hebben. De belangrijkste economische stelling die Plato oppert is dat groei goed is zolang de groei de eenheid niet bedreigt. (axioma 4.2). Dit in relatie met de contradictie van het "too big to fail" principe die feitelijk door de structurele fouten binnen de NFA mogelijk gemaakt zijn, blijkt dat systeemrelevante financiële instellingen binnen een rechtvaardige omgang met schulden niet zou mogen voorkomen. Hoewel er na de invoering van Basel III straks diverse extra regels zijn is een beperking op systeemrelevantie niet opgenomen, hetgeen gezien kan worden als regelgeving die in de markt liggen en daardoor veranderlijk zijn. Terwijl de regelgeving van de beperking van systeemrelevantie volgens Plato op een hoger niveau ligt en onveranderlijk is. Volgens Plato (axioma 3.5) is de politiek van de eigen staat hiervoor verantwoordelijk. Plato stelt dat leningen niet alleen als doel mogen hebben om de vermogensverschaffers te verrijken (axioma 8.5). De reden van de overname van PF lag voor de directie in een verhoging van het rendement, niet in een verbetering van de onroerend goed portefeuille die de SNS bank als onderdeel overnam. Plato stelt dat deze wilskracht naar rijkdom een tekortkoming van de geestelijke ontwikkeling betreft, (axioma 8.4), zegge de kracht om te streven naar wijsheid. Verder stelt Plato dat geld in bewaring moet zijn van de rechtvaardige, omdat anders de bewaarder het gemakkelijk kan stelen. (axioma 1.4). Gezien de omgang met incentives binnen de financiële sector stelt Plato dat bewaarders van geld niet moeten streven naar rendement, maar naar een risicovrije positie.

Moed bij de nationalisatie van de SNS Bank:

Leencontracten sluit je af voor eigen risico, dit voorkomt een woekerrente binnen de staat (axioma 8.7). Plato stelt dat het risico van schulden voor eigen rekening is voor de geldgever en geldnemer. In combinatie met de gedachte van Plato dat er geen financiële instellingen dermate groot kunnen zijn in de staat dat ze systeemrelevant zijn, stelt Plato dat ze feitelijk hun eigen broek moeten kunnen ophouden en er van staatsteun geen sprake zou moeten zijn. Plato had de SNS niet gered, maar in gedachte van Plato had de SNS bank ook niet gered hoeven worden omdat in een staat met een rechtvaardige omgang met schulden deze situatie niet voor kan komen. Voor een groot gedeelte is gebleken dat de noodzakelijke nationalisatie van de SNS Bank afkomstig is van overmoedig beleid. Een beleid wat mogelijk gefaciliteerd is door de theoretische uitgangspunten van de NFA. Plato zou stellen dat deze roekeloosheid door de politiek beter beheerst zou moeten worden.

Beheersing bij de nationalisatie van de SNS Bank:

Nu de toezichhouders van De Nederlandse Bank zelf erkennen dat zij de overname achteraf niet hadden moeten accorderen blijkt dat binnen ons financieel systeem onvoldoende beheersing is en er sprake is van een zachtmoedig beleid. Het spreekwoord zachte heelmeeesters maken stinkende wonden lijkt op te gaan voor de keuze om binnen de NFA een deregulering voort te zetten. Het tekort aan beheersing van het systeem leidt daarmee volgens Plato mede tot een tekort van beheersing in de ziel, waarmee extremen zoals wijsgerigheid en roekeloosheid naar boven komen. De vertaling hiervan is mede zichtbaar in de ontwikkeling van zeer complexe producten met een hoog risico. Bij de SNS is de double leverage hier een voorbeeld van. Plato neemt uiteindelijk de stelling dat in een staat waar rijkdom gewaardeerd wordt, er nooit voldoende zelfbeheersing zal zijn om hiermee om te gaan (axioma 8.6).

5. Conclusie

Kunnen Plato's ideeën over schulden ons inspireren tot een rechtvaardige New financial architecture (NFA), en zo ja zijn deze dan wel praktisch uitvoerbaar of is het enkel een weergave van een utopische ideologie?

Aan de hand van de analyse van Plato's ideeën over schuld is de stelling gevormd dat een rechtvaardige omgang met schuld een harmonie is tussen wijsheid, moed en beheersing. De hieraan gekoppelde axioma's geven ons inzicht in de voorwaarden waaraan volgens Plato een rechtvaardige omgang met schulden moet voldoen. Aan de hand van het theoretiseren van Plato's visie over de rechtvaardige omgang met schulden binnen de rechtvaardige staat is duidelijk geworden dat de kracht van schulden binnen Plato's rechtvaardige staat fors minder is dan de kracht die schuld heeft in ons huidig financiële systeem (NFA).

56

Middels de literatuurstudie over de theoretische overtuigingen van de NFA is gekeken wat Plato's kritiek hierop zou zijn. Hierbij dient opgemerkt te worden dat op basis van de axioma's een interpretatie is gegeven over Plato's visie over schuld. De axioma's dienen uiteraard vaker getoetst te worden om de hardheid van de interpretatie van deze axioma's te valideren. Echter, wanneer deze interpretatie van de axioma's worden toegepast op ons huidig financieel systeem dan lijkt het dat er sprake is van een te zachtmoedig systeem, er teveel ruimte is voor wijsgerigheid en als voornaamste probleem dit heeft geleid tot roekeloosheid. De acht structurele oorzaken van Crotty (2009) zijn getoetst aan de hand van Plato's axioma's over schuld waarmee er een indicatieve positionering van de NFA binnen het spectrum van Plato's rechtvaardigheid zichtbaar is geworden. De meest opvallende afwijking betreft de roekeloosheid en zachtmoedigheid. Zo stelt Plato duidelijk dat systeemrelevante financiële instellingen niet binnen een rechtvaardige staat zouden kunnen bestaan. Één van de meest opvallende economische uitgangspunten van Plato is dat hij stelt dat groei goed is, zolang de groei de eenheid niet bedreigt. Als inspiratie tot een verdere beheersing en bescherming van ons financieel systeem kan op basis van deze gedachte een beperking van balansvolume in combinatie met transparantie verder uitgewerkt worden. De oorzaken die geleid hebben tot de nationalisatie van de SNS Bank lijken hetzelfde tekort aan beheersing en een overschot aan roekeloosheid te tonen, waarmee een ingang blijkt tot vervolgonderzoek om te toetsten of onze theorieën onze overtuigingen beïnvloedt hebben. De validiteit van het onderzoek is marginaal, maar een ingang tot inspiratie om anders over schulden na te denken biedt Plato ons wel.

De kracht van Plato's schuilt in de utopische en ideologische wijze waarop hij de rechtvaardige staat beschrijft. Vervolgonderzoek zal zich dan ook moeten richten op een reflectieve wijze tussen de kennis van Plato en de praktijk van alledag, ten einde om de ideeën van Plato telkens beter te kunnen begrijpen. Een zoektocht naar de sociale waarden binnen de wereld van Finance is waardevol gebleken. Waar ons financieel systeem blijkt door te schieten in roekeloosheid kan zijn filosofie inspireren om meer balans te zoeken. De politiek is verantwoordelijk voor een streven naar meer harmonie in de financiële sector. Zij moet zich bezighouden met kennis en deugd en deze overbrengen op haar bevolking. Naast de in dit onderzoek beschreven praktische kritieken is de meerwaarde en inspiratie die Plato ons kan geven ook één die ideologisch en wellicht utopisch is, maar daarmee niet onbelangrijk. Plato schrijft ons voor om de materialistische zijde van de ziel, die volgens Plato in een democratie te allen tijde aanwezig is, te beheersen en te streven naar de deugd in plaats van rijkdom.

Wellicht kan Plato ons inspireren tot een verbetering van ons financiële systeem, onze rechtvaardige achterliggende geloofsovertuigingen te achterhalen en wellicht daarmee ons zelfs uit de schulden crisis te helpen. Echter, dan blijkt voor ons de lastige taak om ons... *“Je van je boeien te bevrijden, je omkeren van de schaduwbeelden naar wat de schaduw werpt en het licht, uit het oneraardse opgaan naar de zon”*.

6. Discussie en reflectie

In dit onderzoek is aan de hand van Plato's ideeën over schuld zoals beschreven in de *Politeia* een theorie gevormd op basis van Plato's hypothese dat een rechtvaardige omgang met schulden, een perfecte harmonie is van wijsheid, moed en beheersing. Deze basisconcepten zijn gesplitst in hun eigen uitersten en voorts geformaliseerd in axioma's die de hypothese van Plato onderbouwen. Vervolgens is naar aanleiding van de theoretische onderbouwing van de "New Financial Architecture" (NFA) en de acht structurele oorzaken waarom de NFA gefaald heeft, bekeken in welke mate er aan de drie deugden van Plato voldaan wordt. Door op dezelfde wijze te toetsten welke overtuigingen geleid hebben tot de nationalisatie van de SNS Bank kon bepaald worden welke mate van deugden in de praktijk zichtbaar zijn die leiden tot het falen van ons financieel systeem en een rechtvaardige omgang met schulden. Plato kan ons inspireren tot het zwaarder theoretiseren van het financieel systeem en een striktere regulering op een hoger abstractieniveau, met als primaire doel dat het systeem zichzelf niet kan vernietigen.

Het lijkt aannemelijk dat een rechtvaardige omgang met schulden zich bevindt in een goede harmonie tussen wijsheid, moed en beheersing. Op basis van de analyse is aangetoond dat met name de zachtmoedigheid in termen van deregulering van het systeem de mogelijkheid heeft gegeven voor de ziel van de mens om roekeloos zich te richten op zelfverrijking. Dit is zowel aangetoond bij de oorzaken die hebben geleid tot het falen van de NFA als bij de nationalisatie van de SNS Bank. Hiermee lijkt het alsof het basisprincipe van Plato's hypothese over een rechtvaardige staat bevestigd wordt door de uitkomsten. Hierbij dient echter direct een kanttekening geplaatst te worden. Het is aannemelijk dat bij de benadering via een andere deugdenethiek, bijvoorbeeld die van Aristoteles, de uitkomsten hetzelfde waren geweest. Dat er roekeloos is omgegaan met bonussen en risico's is op basis van logica ook te beredeneren.

De kracht van het onderzoek ligt bij de praktische invulling die Plato geeft over economische uitgangspunten. Als voorbeeld noem ik de meest opvallende. Plato stelt dat groei goed is, naargelang de groei de eenheid niet bedreigt. Dit staat recht tegenover de huidige theorieën over het optimaliseren van de shareholder value zoals beschreven in hoofdstuk 3. De inspiratie die daardoor van Plato afkomstig is komt vanuit de gedachte dat hij concrete posities inneemt over hogere abstracte doelen voor een rechtvaardige omgang met schulden. In dit specifieke geval kan naar aanleiding van zijn idee gevraagd worden of winstmaximalisatie wel een geaccepteerd streven mag zijn binnen een rechtvaardige economie.

Juist door zijn totalitaire beschrijving van rechtvaardigheid zijn de ideeën van Plato toepasbaar en begrijpelijk en kunnen zij ons soms concreet en soms abstract inspireren naar de rechtvaardige omgang met schulden. Plato concludeert uiteindelijk zelf dat als wij zijn wijsheid als uitgangspunt nemen, wij altijd zullen streven naar de met wijsheid verbonden rechtvaardigheid. Hiermee stelt Plato dat het niet zozeer noodzakelijk is om de waarheid te vinden, maar wel een taak is om naar rechtvaardigheid te streven. Alleen die stelling moet ons voldoende inspiratie geven om terug te keren naar de overtuigingen en regulering binnen ons financieel systeem en deze proberen te herformuleren naar een met wijsheid verbonden rechtvaardigheid. De rechtvaardigheid lijkt gezien de huidige omgang met schulden namelijk nog zwaar onderbelicht.

Plato's uitwerking van een rechtvaardige staat in de *Politeia* omschrijft een ideologische utopie over de rechtvaardige staat, zeer waarschijnlijk gebaseerd op de kritieken die hij in zijn eigen tijd had op de toentertijd aanwezige maatschappelijke problemen. Het is derhalve van belang om Plato's ideeën "in de tijd te zetten". Om hieraan invulling te geven heb ik gebruik gemaakt van *De economie van goed en kwaad*, van Tomás Sedláček, hoofdstuk 3. Hierin beschrijft hij de werking van de economie ten tijde van Plato, hetgeen hielp in een beter begrip te krijgen van Plato's visie over economie en schulden. Dit laat niet weg dat in de *Politeia* Plato een zeer totalitaire en autoritaire beschrijving geeft van de rechtvaardige staat en er daardoor niet echt sprake is voor een fundament van een kritische wetenschap. De claim is ook niet dat wij Plato's kennis als waarheid moeten aannemen, enkel als inspiratiebron. Voor dit laatste is Plato in combinatie met de Finance wetenschappen uitermate geschikt, juist vanwege zijn totalitaire gedachten waardoor hij een uitgesproken mening formuleert en daarmee een concrete positie inneemt over een breed scala van onderwerpen.

Zoals aangegeven is binnen dit onderzoek gebruik gemaakt van de ECA methode volgens (Altheide), 1987. Een terecht discussie punt betreft de validiteit van de interpretatie van Plato's ideeën over een rechtvaardige omgang met schuld en de validiteit van deze onderzoeksmethode. De ECA methode vereist een getraind onderzoeker die zonder tijdsdruk wederkerend de analyse kan uitvoeren waardoor er sprake is van een reflexieve data analyse. Zowel in termen van training van de onderzoeker en tijd is er binnen dit onderzoek een beperking. Toch ben ik ervan overtuigd dat deze wijze van methodologie de best passende optie is omdat de zoektocht naar betekenis van de teksten van Plato middels deze reflexieve methode het best benaderd kan worden. Daarnaast was het doel van dit onderzoek om naar de geloofsovertuigingen achter het vakgebied van de Finance te kijken en te bezien welke onuitgesproken maar overheersende veronderstellingen zijn van het vakgebied.

De ECA methode biedt hierin de ruimte om een dergelijk onderzoek uit te voeren. Duidelijk is geworden dat de overtuigingen binnen de Finance wetenschappen geleid hebben tot een destructief systeem waarin winstmaximalisatie centraal staat. Er is aangetoond dat de modernistische en wellicht eenkennige zienswijze van deze wetenschap geen ruimte laat voor andere relevante filosofische benaderingen over het doel van financiële instellingen en het systeem, anders dan groeitheorieën en winstmaximalisatie. De wetenschappelijke relevantie ligt in de claim dat binnen de gelederen van de Finance wetenschappen als onderdeel van hun onderzoeken rekening gehouden moet worden met de vraag, leidt deze theorie tot een verbetering van een rechtvaardige omgang met schulden. Plato geeft zoals in dit onderzoek te lezen is diverse overtuigingen over zijn rechtvaardige omgang met schuld. De inspiratie die Plato ons geeft is niet zozeer het opvolgen van zijn ideeën, maar het openstellen van de zoektocht naar echtvaardigheid binnen ons financiële systeem.

Literatuurlijst

- Altheide, D.L., (1987), Ethnographic Content Analysis, *Journal of Qualitative Sociology*, 10(1), spring 1987.
- Andrew, L., MacKinlay A.,e.a (1999), Stock Market Prices Do Not Follow Random Walks: Evidence from a Simple Specification Test", *Business & Economics*, Econlit, 17-45
- Ahluwalia, Montek S. (1999), The IMF and the World Bank in the new financial architecture, *International Monetary and Financial*, 1990s, vol. XI, New York, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).
- Beder, T.S., (1995), VAR: Seductive but dangerous, *Financial analysts Journal*, Vol 51, No5, sept-oct 1995, pp 12-24.
- Bie, R.J. (2006) *Assurantiejaarboek 2006*, CBS, Amsterdam, Kluwer, pp. 132
- Chevalier, J., Ellison, G., (1995), Risk taking by mutual funds as a response to incentives, *Journal of Political Economy*, vol. 105, No6, December 1997.
- Caruana, J., (2005), Implementation of Basel II, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, Volume 14, Issue 5, 19 dec 2005, pp 254-266.
- Coletta, D., (2013), Principal agent theory in complex operations, *Small Wars & Insurgencies, department of political science*, Vol 24, No2, 2013, pp 306-321.
- Crotty, J. (2009), Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the 'new financial architecture', *Cambridge Journal of Economics* 2009, 33, 563-580.
- Davies, P.J, Cohen, N., (2007), Structured investments vehicles, role in crisis., *The Journal of Finance*, vol 20, No5, august 2007.
- Dijsselbloem, J.V.R.A., (2013), *Nationalisatie SNS REAAL*, Ministerie van Financiën, kenmerk FM/2013/211M, Brief aan de Kamer.
- Fama, F., (1970), Efficient capital markets: A review of theory and empirical work, *The Journal of Finance*, vol25, No2, may 1970, 383-417.
- Ghoshal, S., (2005), Bad management theories are destroying good management practices, *Academy of management learning & education*, 2005, Vol4, No1, pp 75-91
- Glaser, B., Strauss, A. (1967), *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*, Seventh Paper Back printing 2012, United States of America.
- Graeber, D. (2011), *Schuld, de eerste 5000 jaar*, Amsterdam, Business Contact, 623.
- Hill, C. (2004), Regulating the Rating Agencies, *Washington University Law Quarterly*, ISSN 0043-0862, 2004, Volume 82, Issue 1, p. 43

- Hillier D., Ross S. e.a. (2010) *Corporate Finance*, Berkshire, Mc Graw-Hill, 897
- Keith, C., Brown, K. ea, (1996), Of tournaments and temptations: An analysis of managerial Incentives in the mutual fund Industry, *The Journal of Finance*, vol. 51, No1, Mar 1996. Pp. 85-110.
- Malkiel, B.G., (2003), The efficient market hypothesis and its critics, *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 17, No1, Winter, 2003.
- Mamaysky, H., Wang, J., (2000), Foundations of Technical Analysis: Computational Algorithms, Statistical Inference, and Empirical Implementation, *The Journal of Finance*, vol, Iv, No4, aug 2000.
- Palomino, F., Prat, A., (2003), Risk taking and optimal contracts for money managers, *The RAND Journal of Economics*, Vol. 34, No1, Spring 2003, pp. 113-137.
- Pan, N., (2008), Remarks on Basel II, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, Vol 17, issue 1, 30-jan-2008, pp 20-30.
- Partnoy, F. (2003), *Infectious Greed*, New York, Times Books.
- Polak, J. (1997), The World Bank and the IMF: A changing relationship, in D. Kapur et al. (eds.), *The World Bank in its First Half Century*, Vol. II, Washington, DC: Brookings Institutions.
- Purnanandam, A., (2010), Originate-to-distribute Model and the subprime mortgage crisis, *Journal The review of Financial Studies*, Vol. 5, No3, june 2010.
- Rzepczynski, S, (2002), Complexity, Risk, and Financial Markets (a review) Complexity, Risk, and Financial Markets, by Edgar E. Peters John Wiley & Sons, *Financial Analysts Journal*, 03/2002, Volume 58, Issue 2, pp. 110 – 111
- Sandel, M., (2012) *What money can't buy*, London, Penguin Group, 244
(2010), Obama and Civic Idealism, *Democracy a Journal of Ideas*, issue 16, spring 2010.
- Sedláček, T., (2012) *De economie van goed en kwaad*, Schiedam, Scriptum, 407
- Schilder, A., (2013), Sleutelfiguren van toen en nu in SNS drama, *Het Financieel dagblad*, 7 maart 2013.
- Tett, G. (2009), Lost through destructive creation, *Financial Times*, 10 maart 2009.
- Vitaly M. Bord and João A. C. Santos, (2012), The Rise of the Originate-to-Distribute Model and the Role of Banks in Financial Intermediation, *Economic Policy Review*, Jul 2012, pp 1-14.
- Volcker, P.A., (2008), Rethinking the bright new world of global finance, *International Finance*, 11:1, 2008, pp. 101-107
- Warren, H., Molegraaf, M., (2012), *Het Bestel*, Amsterdam, Bert Bakker, pp 1 - 455

- Weber, R.F., (2012), Structural regulation as antidote to complexity capture, *American Business Law Journal*, 09/2012, Volume 49, Issue 3, pp. 643 – 738
- Williamson, J. (1985), On the system in Bretton Woods, *The American Economic Review*, Vol. 75, No. 2, (May, 1985), pp. 74-79
- Wolf, M., (2009), Seeds of its own destruction, *Financial Times*, 8 March 2009.
- Zantingh, P., (2013), Waarom kochten we vandaag een bank?, en vier andere vragen over de SNS. *NRC Handelsblad*, 1 februari 2013.